Ը· ՏԱՐԻ 2311 ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 19 ՀՈՌԻ 4384 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1891 6 ՐԷՊԻԼ ԷՎԱԼԻ 1309 ՇԱԲԱԹ

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՐԱԿ ԿԱՐ ՈՐ ԵՒ ԻՆՉ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ

ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՇԱԿԼԷՔ ՕՐԱԳՐԻ
Գալաթիա, Կ· Պոլիս

درعليه‌ده غلطه‌ده نورادونكيان خاننده آروه‌لك
غزته‌سى اداره‌سنه

Direction du Journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ· Պոլսոյ համար Տարեկան բաժնեգրութիւն 150
» » Վեցամսեայ » » 75
» » Եռամսեայ » » 40
Օտար երկիրներէ Տարեկան գրանց 56
» » Վեցամսեայ » 28
Ընտիր Թուղթի վրայ մասնաւոր տպագրութ. Տարեկան Օժ·Ոգեկ 2
Գաւառաց Թղթատարի ծախք Վեցամսեակ Ղրշ· 50

Խմբագրութեան ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւն եւ չի տրուիր։

Les annonces sont reçues
AUX BUREAUX DU JOURNAL

Աւելորդի ներկայ համարը, բաց ի իւր սովորական նիւթերէն, կը պարունակէ նաև հետեւեալ յօդուածներ.

ՍՈՒԶԱԿՆ (Շիլլերէ) Թ· ԹԷՐԶԵԱՆ
ԱՐՁԱԳԱՆՔԳ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷ ՏՈՒԲԹ· Ռ· ՌՈՊԷՆՍՈՆ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ ԱԿՆԱՑ
ՀԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՔ (Նիկոմիդիա, Ատաբազար, Կէյվէ)
ՂԱԶԱՐՈՍ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ
ԱՍԴՐԱ (Գրական վէպ Քարմէն Սիլվայի) ԹԱՐԳՄ· Թ· Թ·
ՆԱՄԱԿ ԿԱԼԿԱԹԱՅԷ
ԹԱՏԱՐԱԽԱՂԻ ՆԻՒԹ ՄԸ (Նորավէպ) ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՔՈԲԻ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

Կը յիշեցուենք «Արեւելքը» ձեռքէ դնողներուն որ չմնան ներկայ թերթին հետ լրացրամաշուէն պահանջել նաև յաւելուածը որ անվճար թուղթի վրայ տպուած է։ Ամբողջին գինը 40 փարա։

Կ· ՊՈԼԻՍ, ՇԱԲԱԹ· 28|10 ՀՈԿՏ· 1891

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

Մի լրագիր Ս· Երեմիա եպիսկոպոսի Սինոդի անդամներ ի հաստատութիւն առաջարկելը ճգնում է պաշտպանել նրանով, իբրեւ թէ և նրանից առաջ եղած տեղակալը եւս առաջարկած են և նշանակած Սինոդի անդամք, առաջնորդք ու յաջորդք, որ ստուգիւն է։ Մենք կը յիշենք Ս· Սինոդի օրագրութիւնք, որոնք ամենահաստատուն վկայութիւններն են իրողութիւնը մերկանդամ կացուցանելու։

Ա· Լրագիրն ասում է· «Տեղակալ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս Ասլանեանց իւր տեղակալութեան ժամանակ եղիազար Արքեպիսկոպոսին Բեսարաբիոյ և Նոր Նախիջեւանի թեմակալ առաջարկեց Տէրութեան, նոյնպէս Մկրտիչ Արքեպիսկոպոս Բաբասեանց և Սուքիաս եպիսկ· Պարզեանցին Ասարաբանի և Գրիգոր արքեպիսկ· Սագինեանցին Ղարաբաղի առաջնորդութեան»։—Այս բոլորովին սուտ է· ո՛չ մի Տեղակալ Կաթողիկոսաց մահից յետ ինքնագլուխ և ըստ կամս այդպիսի անօրէնութիւնք արած չունի, Սինոդի բացման օրից սկսած· այլ ամեն ինչ կատարուած է Սինոդի անօրէնութեամբ։

Ներսէս Կաթողիկոսի մահից յետ 1857 թ· ապրիլ ամսոյ 19ի օրագրութեամբ Սինոդը նշանակած է փոխանորդ-յաջորդներ՝ Աղեքսանդրապոլու Վարդան վարդապետ Օշենցուն, Երեւանի Ստեփան վարդապետ Բագալեանցին, Նախիջեւանի Գրիգոր վարդապետ Խսահակեանցին, Տաթեւու Յովհաննէս վարդապետ Ալանեանցին և Դաւրէժու առաջնորդ Յակոբ վարդապետ Շահպազեանցին։ Նոյն թուականի յուլիսի 31ի օրագրութեամբ ժամանակաւոր կառավարիչ նշանակուեցան Տփխիսի թեմին Մարգիս արքեպիսկոպոս Զալալեանց, Ղարաբաղին Գէորգ արքեպիսկոպոս Վրհապետեան, և Շամախու Մովսէս վարդապետ Մաղաքեան։ Ապա բոլորեցուն անուամբ տրուած են և առանձին հրամանագիրք։

Մատթէոս և Գէորգ Կաթողիկոսաց մահից հետ լրագրի յիշած երեք եպիսկոպոսաց եւս Սինոդն է կոչած ժամանակաւոր առաջնորդական պաշտօնի հաստատելու իւր օրագրական սահմանադրութեանց, որք կայացած են 1865 թ· դեկտ· 4ին, 1882 թ· դեկտ· 29ին և 1883 թ· ապրիլ 11ին։

Սինոդի այս կարգադրութեանց հետեւած են կառավարութեան կողմից հետեւեալ պաշտօնական գրութիւնք· Բարոն Նիկոլայն 1865 թ· նոյեմբերի 29ին հեռագրած է Սինոդին. «Բարձրագոյն հրամայեցաւ Արքեպիսկոպոս եղիազարու կալ ժամանակաւոր կառավարիչ Նախիջեւանի և Բեսարաբիոյ վիճակին՝ տալով էրեսանի առաջնոյ կոնդակին՝ առաջարկել ձեզ (կոնդակաւոր) ամն գայն դեղաց, առաջադրի վասն կատարման»։ Իսկ Սուքիաս եպիսկոպոսի Աժգարխանի թեմի ժամանակաւոր կառավարիչ նշանակուելու մասին, Սինոդը ստացած է Կովկասու կառավարչապետից 1883 թ· մայիսի 27ից, համարաւ 4159, հետեւեալ գրութիւնը· «Պատիւ ունիմ ծանուցանել Սինոդին— ի հետեւումն գրութեան դորին ի 16 յունվարի այսր ամի համարաւ 61, զի որպէս երեւի ի գրութենէ նախարարի ներքին գործոց ըստ ամենահպատակութեան զեկուցման նորա յ7ն ապրիլի անցելոյ, Թագաւոր-Կայսրն բարձրագոյնս բարեհաճեցաւ նշանակել ժամանակաւոր կառավարչապետն Աստրխանայ զնիպրեանն յայն պաշտօն է Սէնոդ, զՍուքիաս եպիսկոպոս Պարզեանց, այնս զի վերընական դեպէրնէ պարապարդ դեղաց Առաջնորդն Լէնինն հեռաւոյ պարտաճանաչ կարգս զնէ ընդարձեան և հաստատութեան նորա, կանոնէն ամենայն Հայոց»։ Այս պաշտօնական գրութեանց գծուած տողերն թէ՝ ապացոյց են Աղգիս Հայրապետի իրաւանց և թէ որքան կառավարութիւնը յարգած է միշտ իւր օրէնքն ու սրանով իւրաքանչիւրին յատկացրած իրաւունքներն ու արտօնութիւնք։

* * *

Բ· Սուտ է թէ Մկրտիչ Արքեպիսկոպոսն իւր Տեղակալութեան օրով արձակեց Ս· Էջմիածնի ճեմարանի ուսուցիչք և տեսուչ։ Ինչպէս Սինոդի գործերից երեւում է, նախ ուսուցիչք և տեսուչ Պ· Արշակ Նահապետեանց արձակուած են օրագրութեամբ Սինոդի ի 25 յունիսի 1884 ամի ձայնից առաւելութեամբ (երկուանդամք՝ Ներսէս եպիսկոպոս և Մամբրէ վրդպ· անհամաձայն են եղած նոյն վճռոյն) և կարգուած է Մեսրոպ վրդպ· ճերմակեան· երկրորդ օրագրութեամբ նոյն Սինոդի ի 25 սեպտ· 1884 ամի, արձակուում է ճերմակեան և նորա տեղ տեսուչ կարգուում է Գրիգոր եպիսկոպոս Ազգիրեանց· երրորդ օրագրութեամբ օգոստոսի 9, 1885 ամի արձակուում է Գրիգոր եպիսկ· Ազգիրեանց և կարգուում է Պ· Նիկողայոս Խոսրովեանց, և չորրորդ դրութեամբ կառավարչական մասին Սինոդի 1886 ամի ի 24 յուլիսի համարաւ 2891 առ Հոգաբարձութիւնն Ներսիսեան դպրոցի Արշակ Նահապետեանց հրաւիրուած է տեսուչ ճեմարանի ի տեղի Պ· Խոսրովեանցի, ընտրութեամբ Հայրապետին ամենայն Հայոց։

* * *

Նամակագիրն ասում է, թէ Ղարաբաղի և Երեւանի թեմական դպրոցների հոգաբարձութիւնք, ինչպէս և թեմական և Ներսիսեան դպրոցի տեսուչք հաստատուած են տեղակալից ու Մակար Արքեպիսկոպոսն առաջարկած է Մամբրէ վարդապետն Սինոդի անդամ։—Դէպ էլ ասում է, բան որում Կաթողիկոսի մահից յետ, թէ՝ հոգաբարձութիւնք և թէ տեսուչք հաստատուած են Սինոդից և ոչ Տեղակալից, ինչպէս ցոյց են տալիս օրագրութիւնք, ոչ մի օրինակ հաստատութեան Տեղակալից չկայ։ Իսկ Մամբրէ վարդապետին բնաւ Մակար Արքեպիսկոպոսն առաջարկած չէ անդամութեան· այլ այդ մասին պրոկուրոր Պ· Յովսէփեանցի խնդրին Նորին բարձր Սրբազնութիւնը պատասխանած է թէ անդամութեան առաջարկելը Կաթողիկոսին վերապահուած արտօնութիւն, է և Տեղակալի իրաւունքից բարձր։ Իսկ ինքը Պ· Յովսեփեանցը դիմած է կառավարչապետին Սինոդի անդամոց թիւը լրացնելու մասին, հաստատուեցաւ Սինոդի անդամ, իբրեւ հանդուցեալ Գէորգ կաթողիկոսից առաջարկուած անձնաւորութիւն, իբրեւ կանդիտատ Մակար Արքեպիսկոպոսի անդամութեան։ Իբրեւ ապացոյց որ ոչ մի տեղակալ Սինոդի անդամութեան ոչ օրին առաջարկած չէ, այն է, որ 1884 թ· Դրիգոր եպիսկոպոս Տաթեւացու մահից յետ ո՛չ Մակար և ոչ էլ Մկրտիչ արքեպիսկոպոսք, որոնք փոխ առ փոխ տեղակալ եղան, նորա տեղ անդամ չառաջարկեցին, և մինչեւ անգամ երբ Մակար Արքեպիսկոպոսն նոյն տարւոյ յունիսին գնաց իւր վիճակն Բեսարաբիա, Սինոդի անդամոց թիւն երկուսով պակաս մնաց մինչեւ ցօգոստոս Կաթողիկոսի, և ո՛չ ոք և ոչ իսկ Սինոդն իւր ամբողջութեամբ չվստահեցաւ առաջարկել մէկին ի տեղի պակաս անդամոց։

* * *

Նամակագիրն վերջում ասած է, թէ «Ս·Տեղակալն հանդուցեալ Կաթողիկոսի 100,000 ռուբլեաց յափշտակութիւնն հոգս պատճառած է, ուստի կ'աշխատի ի յայտ ածել դայն, ըստ որում Սուքիաս եպիսկոպոսի ցուցմունք պակասաւոր են»։—Այս խնդիրն արդէն քննութեամբ պարզուեցաւ և Ս· Տեղակալի անհիմն ամբաստանութիւնք յայտնուեցան, և Սինոդում էլ գործն իմացուեցաւ իրրեւ չարաբամութեան արդիւնք։ Իսկ Աբրոսի յունիսի համարում հրատարակուած յօդուածն, որ ճշմարտութիւնը ժողովրդեան պիտի ցուցանէր, հանուեցաւ նորա հրատարակ, որովհետեւ այդ ժամանակ դրաքննիչի պաշտօնն ինքն էր ստանձնած, ըստ յանձնարարութեան Փոխարքային Կովկասու։ Այս մասին արդէն գրած լինելով աւելորդ ենք համարում կրկնութիւնը։—Երեւի այդ հարիւր հազարի յուսով է որ Ս· Տեղակալը ծախսում է Ս· Աթոռի դրամները· նախ Պ· Պրոկուրորի բնակարանը նորոգելու, չնայելով որ նոյն Պրոկուրորը վանքապատկան տան երկամեայ վարձը դեռ վճարած չէ, և 800 ռուբլի էլ առանց տոկոսի պարտք է առած վանքի դանձարանէն, և դեռ վճարած չէ։ Երկրորդ, երեւի նոյն հարիւր հազարի յուսով Ս· Տեղակալը ճեմարանի տարեկան ծախսուց վերայ աւելացած է մօտ 3000 ռուբլի, բաց ի հազարներով նորոգութեանց վերայ արած ծախքը նոյն ճեմարանում։ Երրորդ, երեւի նոյն յուսով է անում և անպէտ ծախքեր իւր և իւր մօտիկ բնակարանաց նորոգութեան վերայ· մինչդեռ ճարտարապետ է հրաւիրած ընդհանուր մակարդակ կատարելու Ս· Աթոռի ընդհանուր նորոգութեան համար, որով ներկայումս արած ծախքերը նորոգութեանց վերայ՝ բոլորովին աւելորդ կարող են համարուել, երբ այդ նորոգուած չինութիւնք մօտիկ ապագայում հարկ կը լինի բոլորովին քանդել։ Չորրորդ, երեւի նոյն 100,000ի յուսով էր ուզում Սինոդի համար նոր չինուածք կառուցանել անարժար տեղում, որ ապագայում նոյնպէս հարկ կը լիներ քանդել· բայց բարեբախտաբար այս վերջին ձեռնարկութեան դիմադրեց Ս· Սինոդն, և թոյլ չտուեց իւր 15-20,000 ռուբլի վատնել։ Այս հաստատապէս կարելի է ասել, որ եթէ դժբախտ հանգամանքներ կաթողիկոսական ընտրութեան արդելք յառնեն և ներկայ ընթացքը շարունակուի, ի ցաւ սրտի ազգ անոց Մայր-Աթոռն պարտուց կարող է ենթարկուիլ, և կամ ստիպուած պիտի լինի իւր ծախքերը կարճել ի վնաս ճեմարանի և այլ հաստատութեանց։

* * *

Նոր Դուռ լրագրի տնօրէն խմբագրապետ Պ· Սպանդար Սպանդարեանց, որ կոկորդի ցաւից տառապում է, մի ժամանակէ հետէ գնացել է Վիսպատն իւր առողջութիւնը դարմանելու։ Թուսակայ մամուլի այս բարեմասնայ ծիր մշակին մաղթում ենք կատարեալ ապաքինութիւն։ Տփխիսի մամուլի մէջ նա մի այնպիսի ոյժ է որ առաջիկայ կարեւոր պարագայներում կարող է դեռ ևս շատ օգտակար ծառայութիւններ մատուցանել։

Ս· Էջմիածին, 16 սեպտ· 1891

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Անգլիական դեսպանատուն եկած հեռագրոյ մը համաձայն երէկ ծանուցինք թէ արտաքին գործոց Նախարարութեան նախորդ խորհրդական Սրբ ձէյմս Թէրկիւսըն, որ թղթատարական և հեռագրական գործոց վերատեսուչ անուանեցաւ, յաջողած է վերջնտրուիլ ի Մանչէսթր, 150 քուէ մեծամասնութիւն շահելով իւր արժանակցակից Պ· Սքոթի վրայ, տնօրէն-խմբագրապետ Մանչէսթրի Կարդիանի։ Անգլիական լրագիրք այս յաջողութեան բացատրութիւնն կուտան։ Կաթոլիկ և իռլանդացի ընտրողք որք մեծ թուով բնակիալ են այն ճարտարագործ կեդրոնին մէջ, կ'երեւի թէ Պ· Սքոթի արժանական ձգտումներէն վրդովեալ, նախամեծար համարեր են իրենց շահուց պաշտպանութիւնն յանձնել կրօնասէր և պահպանողական անձի մը, ինչպէս Սրբ ձէյմս, քան ձոն Սգիւարդ Միլի կամ Հերբերդ Սբենսըրի դպրոցին մէջ մեծացած անձի մը։ Բայց Լանքաշիրի (Մանչէսթրի) յատուկ ուրիշ պարագայ մ'ալ կայ։ Ազատականաց ընտրելի Պ· Սքոթի, «դիմեհատից» կուսակցութեան կը պատկանի։ Այսինքն՝ ջուր միայն կ'ըմպէ, իբրեւ անդամ այն պատկանելի բայց աննեղոգամիտ ընկերակցութեան, որ ըմպելիքի մասին մարդուս վայելքը կ'ուզէ սահմանափակել, արտօնելով միայն ջրոյ, կաթի, խմորուի և մանանդ թէյի գործածումն, այն թէյի որ ըստ Ուրստսորթի բանաստեղծին «կը զուարթացնէ բայց չի գինովցներ»։ Կ'երեւի թէ դիմեհատից ընկերակցութիւնը չատ անդամ չէ կրցեր գտնել այս գաւառիս մէջ, ուր կիման խիստ է, աշխատութիւնը ծանր, և գործաւորը թէյէ աւելի դրդռիչ ըմպելիներու կը կարօտի։ Լոնտոնէ և Լիվերբուլէ եկաը, Մանչէսթր ամենէն չատ դիմեհատները ունի, ուր կը վաճառին գարեջուր, օղի, ռում, պրանտի, եւն։ Այս հաստատութիւնները բանեցնող մարդիկ իրենց մեծ ազդեցութիւնը գործածեր են ի նպաստ Սրբ ձէյմս Թէրկիւսընի, որ Մանչէսթր ժամանելուն պէս, «դիմեհատութեան մոլեռանդներուն» դէմ մատցի և կծու բանախօսութիւն մ'ըրած է։ Կարմիր-երես դիմեհաճառք և գարեջրավաճառք՝ ոդեւորեալ այս բանախօսութեամբ՝ պատերազմ հրատարակած են ջղուտ և դալկադէմ արժատականներուն դէմ, և գարեջուր խմողներն ի վերջոյ յաղթած են պարզ ջուր խըմողներուն, բայց ո՛չ կարեւոր մեծամասնութեամբ· զի եթէ դարեջրոյ կուսակիցներէն 80 հոգի միայն միւս կողմն անցնէին, պարզ ջուրը պիտի յաղթանակէր, և պիտի հրաժարեցնէր զՊ· Կատսթոն, որ գինին ազէկը կը խմէ, բայց չափաւոր։

ՎԻՒՐԹԵՄՊԵՐԿԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Գերման լրագիրք երկարօրէն կը խօսին Վիւրթեմպերկի հանդուցեալ թագաւորին վրայ։ Նա ընդերկար հակառակորդ եղած էր բրուսիական գերիշխանութեան, այսինքն՝ գերմանական փոքրիկ Տէրութեանց ինքնօրինութեան կուսակից՝ չէր ընդունած որ գերման Տէրութիւնը միանար Բրուսիոյ գերիշխանութեան տակ։ Այս զգացումն յարգելու համար է որ ցայսօր Բրուսիոյ Վեհապետը «Գերմանիոյ Կայսր» չի կոչուիր պաշտօնապէս, այլ «Գերման Կայսր»։ Կայսրն ինք գերման է անտարակոյս, բայց «բովանդակ Գերմանիա» իւր երկրային իշխանութեան սահմանին մէջ չէ, քանի որ ուրիշ երկրային իշխանութիւնք ևս ի գոյ կը դրուին նոյն Գերմանիոյ մէջ։ Ինք «Բրուսիոյ թագաւորն» է, և «գերմանացի Կայսր»։ Վիւրթեմպերկի թագաւորը Բրուսիոյ դէմ հակառակութիւնն այնքան յառաջ տարաւ որ 1866 ին Աւստրիոյ հետ դաշնակցեցաւ Բրուսիոյ դէմ, եւ Աւստրիոյ հետ յաղթուեցաւ։ Բայց 1870 ին, թէ՝ այն պատճառաւ որ Բրուսիոյ զօրութիւնն հասկցած էր և թէ՝ այն պատճառաւ որ Նապոլէոն Գ· չատ անիրաւ յարձակում մը կ'ընէր, Վիւրթեմպերկի թագաւորը, ասոկ գերմանական ազգային ոգիին մղեալ, որ այն պահուն միահամուռ կը պահանջէր ազգ տալին միութիւն, իւր բանակը միացուց բովանդակ Գերմանիոյ բանակին հետ։ Երբ պատերազմը վերջացաւ, և Պաւիերայի թագաւորին առաջնորդութեամբ բոլոր մասնաւոր զերման վեհապետք Կայսերական թագն առաջարկեցին Բրուսիոյ թագաւորին, Վիւրթեմպերկի թագաւորն համակերպեցաւ նոր կազմութեան, բայց միշտ զգուշաւոր դիրք մը բռնեց Պերլինի արքունեաց նկատմամբ։ Իւր որդի և յաջորդ, Վիլհելմ, Սահմանադրութեան վրայ օրինական երդումն ըրաւ ի ներկայութեան նախարարաց, պետական խորհրդոյ և Վիւրթեմպերկի թէ՝ Ներաւոյսին եւ թէ Երեսփ ժողովոյն մեծայուն յանձնաժողովոյն։

ՊԱՏՈՒԱԽՆԴԻՐ ՎԵՀԱՊԵՏ ՄԸ ԾԱՓՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՄԷՋ

Սինկափուէ կը հեռագրուի առ Թ-ոյն թէ Պորնէոյի Թագաւորը, մեծ ժողովոյ մը մէջ որուն ներկայ էին երկրին գլխաւոր ցեղապետք և Անգլիոյ հիւպատոսը, բացարձակ մերժեր է դրամական ամեն հատուցում Լիմպանկի գրաւման

—)(64)(—

ԹԷՐՔՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼԻՑ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՄԵՂՆԵՐ

ԺԻԼ ՄԱՌԻ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՍԵՆ ՋՍՄԲԱՅՆԵՐԻՆ

Եւ սակայն, երկուքն ալ անմեղ էին։ Բան մը ըրած չէին որ արժանանային այսքան դժբախտութեանց· մէկ յանցանք միայն ունեցած էին, ծնիլ, և անմիջապէս, իբր թէ իրենց ծնելէն առաջ տեղ մը պահուած ըլլային երկրի վրայ սիրելի խել մը անիրաւութիւններ, դժբախտ եղած էին։

Այո, ճշմարտապէս անիրաւ բան էր այս· եւ ինքնին կըսէին թէ ի վերջ եթէ ընդվզէին, ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենար այդ մասին յանդիմանել զիրենք։

Քրիքէ կրկնեց իր հարցումը։

—Ռու կարծիքդ ալ այս չէ՞, Շարլօ։

Սակայն Շարլօ ինքզինքը քիչ մը ժողվեց·

—Իմ կարծիքս սա է որ, ըսաւ, եթէ գողութեան առարկան ետ դարձուցել կուզուի, աւելի ազէկ է չի գողնալ· · ·

—Իսկ Պերթին, դո՞ն ինչ կը մտածես։

—Ես միշտ Շարլոյի պէս կը մտածեմ, ըսաւ ազնուօրէն։

—Եւ երկուքդ ալ իրաւունք ունիք, պատասխանեց Պարուլ։ Լաւագոյն կը կը համարիմ չի գողնալ, քանի որ ետ դարձուցելու է։

Եւ չը սարսափեցնելու համար Շարլօն, որուն սրտին մէջ բացորոշապէս կը կարդար այդ վերջին աւուրց բոլոր վարանումներն ու խուլ զայրոյթները, փութաց յաւելուլ·

—Ես գող չեմ· · · քեզի պէս եմ, Շարլօ· · · պարկեշտ ըլլալու յանցանքն ունիմ· · · ես արիւնիս մէջ պարկեշտութիւն ունիմ· · ·

Բանի մը վայրկեան լուռ մնաց։

Ցեսոյ, յանկարծ, յարեց աւելի մեղմաձայն·

—Այո՛, ապահովապէս պարկեշտ եմ, որովհետեւ եթէ այնպէս չըլլայի, լաւ գործ մը գիտեմ տեսնել որ զմեզ այս տագնապի վիճակէն պիտի ազատէր և պիտի հարստացուցէր մեզի։

Շարլօ ակնարկութիւնն հասկցաւ·

—Ես գող չեմ· Ռու գաղափարներդ քեզի պահէ· · ·

—Լաւ, լաւ· · · մրմռաց Պարուլ· · · պիտի տեսնաս։

Եւ բարձրաձայն·

—Մեղք· · · գործ մը կար տեսնելիք· · · թերեւս հազարներով շահուելիք կային· · · առանց բանէ մը վախնալու· · · կը բաւէր ծռիլ և ձեռքով առնել։

Ցեսոյ լռեց, ծածկամիտ ակնարկ մը ուղղելով դէպ ի Շարլօ։

Վերոսկան իրենց թատրոնի կեանքն, Արտէնի մէջէն· Գործ գտնելու համար Պերթինի և Շարլոյի ըրած բոլոր ջանքերն ապարդիւն եկան· Մնաց՝ որ ամէն բան պիտի ընդունէին, ամենէն տաժանելի և ամենէն զզուելի գործերն իսկ։

—Ձեր թուղթե՞ր։ Ո՞ւսկից կ'ելնէք։ Ո՞րչափ ժամանակէ ի վեր անգործ էք։

Այն ատեն լռիկ մնիկ գլուխին կը ծռէին, տակաւին յոյժ երիտասարդ, քանի որ ստիպականութեան կողմէ սպառնալիք չէին կրեր։

Օդն աւելի մեղմ, աւելի գեղեցիկ կ'ըլլար։

Գարունը կը մօտենար, և արդէն, երբեմն, տաք հովեր կը փչէին դաշտին մէջ, իբր թէ ծառոց տալու համար բողբոջելու նշանը, բոլոր թռչնոց՝ երգելու նշանը, համբերն բնութեան բոլոր արարածոց՝ զիրար սիրելու նշանը։

Բարկեան գրեթէ ազէկցած էր։

Կը շարունակէին մուրալ· այսպէսով շրջեցան լեռնային Արտէնը, պահ մը նստելու հիւսիս անցան, Էսնի մէկ անկիւնէն դարձան և նորէն երեցան Արտէնի մէջ։

Թշուառութեամբ կը քաշէին կը տանէին իրենց հին ու մին ցնցոտիները· գըրեթէ ամեն վայրկեան տիսուր կը մնային, Պարուլ միայն կը պահէր իր զուարթութիւնն ու վստահութիւնը։

Պերթինի և Շարլոյի վրայ նախանձոտ նայուածքով մը հսկելու երեւոյթ ունէր։ Սակայն, այնուհետեւ միշտ յարգանքով կը վարուէր մանկամարդ աղջկան հետ, նոյն իսկ անոր խօսք ուղղելէ խոյս կուտար։

Մոհան գիւղին ճամբուն վրայ ազիւսի գործարան մը մէջ գործ գտան։ Գործաւորք՝ օրականի յաւելում մը խնդրած էին զոր վարպետները մերժած էին։ Եւ գործաւորները վաչկատուն ըլլալով՝ մեկնած էին։

Մեր փախստականք նոյն օրն ընդունուեցան՝ բացի Պերթինէ, որ, ճարտար աղջիկ մը ըլլալով, այս գաղարէն օգուտ քաղել կարգի դնելու համար խումբին ողորմելի հանդերձանքը։

Զարսը մէկտեղ Բարկեանի հետ կը պառկէին երեսի վրայ թողուած սայլատան մը մէջ Վանս գետակէն երկու քայլ անդին։ Գործարանատէրը ձրիապէս անոնց տուած էր զայն։ Պատերուն ծակերը գոցած էին մօտակայ խոտի կոյտէմը կորզած խուրձերով։ Ազիւսարանին մէջ առաջին օրուան իրենց աշխատութեան շահովը, քանի մը կապոց յարդ գնեցին։ Եւ գէպերուն սպասեցին։

Պարուլ անտրտունջ ընդունած էր այս աշխատութիւնը։

Շարլոյի վստահութիւնը վաստկիլ կուզէր։

Պերթին ամաններ փոխ առած էր Ֆըրանչֆիլ գիւղէն, որ քիչ մը հեռի կը գտնուէր աղիւսի գործարանէն։

Երեք տղայոց գնածներովը կերակուր կ'եփէր։

Այսպէս, քանի մը օր հանդարտ անցուցին և չուշէ առին։

Բարկեան կը գիրնար։

Սակայն Պարուլ կը վերսկսէր իր զիշերային պտոյտներուն։

Երբ աշխատութիւնը լմնար, երբ հացը ուտէր, ձեռն ի գրպան դուրս կելներ, քարքէթն ականջին վրայ, ծխափայտն ի բերան։

Եւ ամեն իրիկուն՝ մինոյն պատրուակաւ·

—Ցրտանչվիլ կերթամ երկու սուի բան մը գնելու։

Գիշերը շատ ուշ ետ կը դառնար, կը նետուէր իր խշտիկին վրայ, սայլատան անկիւնը, եւ գրեթէ իսկոյն կը սկսէր խորթալ։

Առաւն զայն պէտք էր արթնցնել երբ գանգակը զարնէր։

Քիչ ատենէն յայտարարեց թէ բաւական աշխատած էր։ Ասանկ աշխատիլն անմիտ կը գտնէր։

Եւ ա՛լ ազիւսարան չի գնաց։

Մնաց որ, վարպետաբ՝ գործէ հասկցող գործաւորներ բռներ էր և իմացուցեր էր Շարլոյի թէ ա՛լ ուրիշ օր միայն գործ պիտի կրնար տալ իրեն։

Ուրիշ օր ևս հանդարտ պիտի ըլլային։

Բայց ե՞տքը։

Առաւն երբ արթնցան, շատ զարմացան տեսնելով Պարուլն դանակ ի ձեռին, մատուլներն արիւնոտ, նապաստակ մը մորթազերծելու զբաղած։

Գիշերը ձեռք ձգած էր զայն։

Այս բան չատ զուարճացուց զանոնք։ Գիշերը խնձոյք ըրին։ Պերթին ինքզինքը գերազանցած էր։ Ճշմարտապէս նշանաւոր խոհարարուհի մը կ'ըլլար։

Պարուլ կը յաղթանակէր։

Ցաջորդ օրն ալ ձեռքը պարապ ետ չի դարձաւ։ Ճագար մը կը բերէր, զոր, իր ըսածին նայելով, անտառ փախած պահուն յաջողած էր բռնելու։

Եւ այդ վայրկենէն սկսեալ ամեն օր բան մը բերաւ, ըստ մեծի մասին հաւեր և վառեակներ, զորս չատ հեռուէն կ'երթար կը գողնար, մենաւոր ագարակներէ, հազուագիպ բարեբախտութեամբ և ոչ նուազ հազուագիւտ յանդգնութեամբ։

Եւ ամեն անգամ իր այդ գիշերային կողոպուտները կը համեմէր զուարթ խօսքերով։

Մէկ հաւին ի՞նչը կ'ըլլար։ Տղայք կուտէին առանց խղճի խայթի։ Քրիքէ չատ զուարճալի կը գտնէր այս բանը։

—Անգամ մը հեռդ տանելու ես ինձի, ըսաւ։

—Այս գիշեր, եթէ կուզես։

—Շատ ազէկ, այս գիշեր։

Եւ արդարեւ, յաջորդ գիշերը Քրիքէ ընկերացաւ Պարուլի։ Բայց ձեռնունայն ետ դարձան։ Հաւնոցի մը վրայ ինկած էին զոր չուն մը կը պահպանէր և հազիւ հազ կրցած էին փախչիլ։ Նոյն իսկ երկար ատեն լսած էին իրենց ետեւէն վազքի մը աղմուկը։ Անշուշտ ագարակատէրն էր որ զանոնք կը հալածէր։ Բարեբախտաբար անտառը մօտ էր, յաջողած էին հոն ապաստանիլ։

Այս այցելութիւն, զգացած երկուքն, հետաքրքրութիւնը, մի ապատ գիշերը, չունը, այս ամենը կարող էին վհատեցուցեալ Քրիքէն որ նոր փորձ մը կ'ընէր։

(Շարունակելի)

համար Անգլիացւոց կողմէ։ Թագաւորը խստիւ գանգատեր է Անգլիացւոց ընթացքէն, որք բանի տեղ չեն դներ դաշնագրերն, և յարեր է թէ կարելի է գինք կողոպտել և իր երկիրները ձեռքէն առնուլ, բայց ինք դրամով չի ծախեր զայն։

ՍԵՂԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Գնոց տկարութիւնը, Սակարանաց մէջ, պէտք է վերագրել հնչուն դրամի թանկութեան։ Ամէն տարի աշնան հնչուն դրամը վրայ կը դնէ, կը սղի։ Աշնան միջոցին է որ տարւոյն պէտք եղած արմիւք կը գնուին հնձոց քաղուելէն ետքն, և դրամական մեծագոյն գործողութիւնք տեղի կ'ունենան։ Այս սովորական վիճակ այս տարի աւելի սաստկացաւ, զի հունձքերն անբաւական էին և գիները բարձրը։ Արժեթղթոց յատկանալի դրամը նուազելով, արժեթղթոց գիներն ալ կը տկարանան հարկաւ։ Այն հզօր հաստատութիւնք որք կը պարապատեն Քրէտիի Ֆոնսիէի փոխառութեան և ռուսական փոխառութեան ի հրապարակ հանումը, գիներն հաստատ բռնելու ճիգեր կ'ընեն, յաջողցնելու համար սեղանաւորական այս երկու գործողութիւններ, և կ'երեւի թէ իրենց ճգունք պիտի յաջողին։ Երբ այս երկու պատառք վերնան, մնացեալ ապագայի մը մէջ, կը վախցուի թէ գնոց անկումը պիտի սաստկանայ։ Գիները կոտրելու մէջ շահ ունեցող գործիչները մեծ յոյս ունին յաջողութեան։ Թէեւ անժխտելի է թէ Պ. Ռիպոլի և Զօր. Բափրիվիի խաղաղութիւն պատուական ճառերը շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն գործած են մտաց վրայ, բայց դրամական և սեղանաւորական մտնաւոր պարագայք այնպէս կը բերեն որ գնոց տկարանալն անխուսափելի կ'երեւի, պատահականութիւն մը զոր արժեթղթոց վրայ գործ ընողներ լաւ կ'ընեն ի մտի ունենալ։

ՌՈՒՍԻԱ ՑԱՍԻԱ

Բնապուլէ կը ծանուցուի թէ Աքդանոտանի Էմիրը Վախանի Խանութեան վրայ ո՛ւ է պահանջում չըներ, եւ չի մերժեր Ռուսաց Ներկայութիւնը Փամիրներու անհուն լեռնաղաչտին վրայ։

—Պիզմարքեան թերթ մը կը գրէ թէ ի Կեդր. Ասիա Ռուսիոյ յառաջխաղացութիւնը մեծ շահ մ'է քաղաքակրթութեան համար այն հեռաւոր երկրաց մէջ, եւ Գերմանիա պատճառ չունի մտահոգութիւն ցուցնելու, մանաւանդ որ Ռուսիոյ այս յառաջխաղացումը տեսնելով, Անգլիա պիտի պարտաւորի նուազ խստապահանջ լինել գերմանական գաղթային քաղաքականութեան նկատմամբ։

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հանրային բարոյականութեան վրայ հսկող անգլիական և եւրոպական ընկերութեանց համաժողովն վեցերորդ տարեշրջանն այս երկուշաբթի (5 հոկտ.) բացուեցաւ ի Պրուսէլ, նախաձեռնութեամբ Պելժիոյ հանրային բարոյականութեան ընկերութեան, Ակադեմիոյ պալատն մէջ, ընդ նախագահութեամբ Երեւելի մտնտսագէտ և ընկերաբան Պ. Էմիլ տը Լաւելյի։

Երեք պէժ նախարարներ, եպիսկոպոս տիւ Ռուսս, Տիկին Պըդլէր (Անգլիացէն) և Պ. Ուիլսըն (Միաց. Նահանգք) դիւանին անդամութիւն կ'ընէին, և սրահը լի էր ամէն երկիրներէն եկած պատուիրակներով ու պատուիրակուհիներով։ Այլ եւ այլ բանախօսութիւնք եղան։ Տիկին Պըդլէր աղդու յորդոր մը կարդաց պէժ տիկնանց՝ իրենց ձեռքէն եկածն ընել՝ ազատելու համար խեղճ աղջիկներ և կիներ որք մոլութեան զոհ կ'երթան, այնպիսի երկրի մը մէջ ուր (ի Պելժիա) Տէրութիւնը պաշտօնապէս կանոնադրած է կանանց յոռի կենցաղավարութիւնն, որ չատ մը մոլորեալ կ'երեւի իբրեւ կանոնաւոր եղանակ մը ապրուստ շահելու։

Պ. Ուիլսըն, իւր բանախօսութեամբ, ըսաւ թէ Միացեալ Նահանգաց մէջ արք և կանայք զօրաւոր ընկերակցութիւն մը կազմած են՝ դէմ դնելու համար «ցոփակեցութեան կազմակերպեալ դրութեան», զոր ջանք եղած է մուծանել Ամերիկայի քաղաքաց ոմանց մէջ, ցոփակեաց կիներն կառավարական հսկողութեան ենթարկելով, վատահմաւ տուներն յատուկ արտօնութեամբ թոյլատրելով, և այնպէս մ'ընելով որ այս ողբալի վիճակ իբրեւ օրինադրեալ բարեկարգ վիճակ մը երևի մոլորեալ կանանց և արանց։ Ինչպէս Անգլիացիք ցայս վայր չեն ընդունած «Մոլութեան այսպիսի կանոնադրութիւն մը», Ամերիկացիք ևս չեն ընդունիր։ (Ֆրանսա և Պելժիա ընդունած են, իբրեւ երկուց չարեաց փոքրագոյնը) Պ. Ուիլսըն յայտ յայտնեց որ եւրոպեան երկիրներ պիտի մերժեն այն դրութիւն։

Նոյն երեկոյ երմական պաշտօնատան մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ հաւաքեալ ժողովոյն անդամոց։

ՊԱՀԱՆԵԱՆ ԴԻՊՔԵՐ ԵՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Սերպ ուսանողաց այս ամիս մտադրեալ այցելութիւնն յԱթէնս տեղի պիտի չունենայ։ Այցելութեան կարգադրողք կ'ուզէին այս առթիւ մեծ արտայայտութիւն մ'ընել ի Նպաստ պալքանեան դաշնակցութեան։ Հելլէն կառավարութիւնը տեսաւ սակայն որ սերպաբնակ հելլենական ցոյցերով ընդդէմ Պուլկարիոյ յառաջ կերթայ գալ վտանգաւոր յուզում մը, ուստի Պելկրատի ձեմարանին ուսանողաց ըստ այնմ ազդարարեցաւ։ Կ'ըսուի նաև որ նախարարապետ Պ. Տելեանիս չուզեր որ Պ. Թրիքուբիս և իւր բարեկամք կուսակցական օգուտ քաղեն այս այցելութենէն։

—Սերպիոյ կրթական նախարար Պ. Նիքոլիչ հրաժարեցաւ։ զի սերպ Սինոդը նախարարին դպրոցական կարգադրութեանց հակառակ կարգ մը որոշումներ քուէարկած է։ Խնամակալութիւնն ընդունած լինելով Պ. Նիքոլիչի հրաժարականը, Միխայէլ մետրապոլիտ յաղթական եղած է։ Ռուսիա միշտ օգնած է այս մետրապոլիտին՝ սերպ կղերն ևս քան զեւս առաւելակրեալ պահելու Սերպիոյ մէջ, և կառավարական հսկողութենէ անկախ։ Խնամակալք չեն յօժարիր մետրապոլիտն հրաժարեցնելով ապրուիլ Ռուսիոյ հետ։

ՑՈՅՆ ԸՄԲԻՆ

Անգլ. լրագիրք այս օրերս կը խօսին «Ցոյն Երկիր» անուն ընթերցին վրայ, որ վեց շաբաթէ հետէ Անգլիա եկած, հրապարակաւ մրցած է անգլիացի անուանի ընթերցներու հետ, և ամենքն ալ տապալած է, «հելլենական-հովմէական ոճով» ընթերցանութիւնով։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վանայ Պատրիարքական փոխանորդ Դեր. Յովսէփ Ծ. վրդպ. Այվազեանի կողմէ երեկ ի Պատրիարքարան հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ տեղւոյն բանտին մէջ գտնուող ութ ազգայինք Վեհ. Սուլթանին ներման արժանացած են։

Կը լսենք թէ Խառն ժողովն իւր վերջին նստին մէջ խորհրդակցութիւն։ Ներ կատարած է Դատաստանական խորհրդոյ առջեւ տեսնելիք ժուսնական խնդրոց համար դատավարութեան եղանակ մը պատրաստելու նպատակաւ և թէ Քաղաքական ժողովոյ անդամներէն Աղ. Տիգրան Եուսուֆեան և Յովհաննէս Թորոսեան էֆէնտիներու յանձնած է այդ մասին օրինաց ծրագիր մը պատրաստել։

Թէև ծանուցուեցաւ թէ Ս. Պատրիարք Հայրը վաղն առաւօտ պատարագ պիտի մատուցանէ ի Ս. Դէորդ եկեղեցւոյ Սամաթիոյ, սակայն Ն. Ամենապատուութիւն չկարենալ երթալուն պատճառաւ, ըստ խնդրանաց տեղւոյն թաղական խորհրդոյ և հրամանաւ Ս. Պատրիարք Հօր՝ Դեր. Գրիգորիս եպիսկոպոս Այէաթճեան պիտի պատարագէ յիշեալ եկեղեցւոյն մէջ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Փոխանորդարանէ Ազգային Պատրիարքարանի

Յառաջիկայ կիւրակէ, տօն Վարագայ Ս. Խաչի, Սամաթիոյ Նոր Թաղի Գրիգորիս Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հիմնադրանց օծման արարողութիւնը պիտի կատարուի ժամը 3ին ի ձեռն Ամէն. Պատրիարք Ս. Հօր։

Զայս ի դիտութիւն կը ծանուցանեմք բարեպաշտ ազգայնոց։

Պատրիարքական Հայոց
Գում-Գարու
27 սեպտ. 1891

Բերայի քարոզիչ Դեր. Դարեդին եպիսկոպոս Սրուանձտեանց վաղն առաւօտ պատարագ պիտի մատուցանէ Պէօյիւքտէրէի Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյն մէջ ի հանդիստ հոգւոյ հանգուցեալ Դէորդ էֆէնտի Փանոսեանի։

Պրուսայի առաջնորդ Դեր. Բարթուղիմէոս Սրբազան վաղն առաւօտ պատարագ պիտի մատուցանէ Գուզկունճուքի եկեղեցւոյն մէջ։

Եգիպտոսի նորընտիր առաջնորդ Դեր. Տ. Գէորգ Ծ. Վ. Իւթիճեան հրաւիրեալ է Պատարագ մատուցանել վաղն առաւօտ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ, ի հոգեւոր մխիթարութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան։

Հանգուցեալ Բրիստոստուր էֆէնտի Ղազարոսեանի կիրակօրեայ ձրի դասախօսութիւնք՝ որք իրը մէկ տարիէ ի վեր ընդհատուած էին, վաղուընէ պիտի վերսկսին, արտօնութեամբ կեդր. Վարժարանի խնամակալութեան և ի ձեռն Տիգրան էֆ. Պողոսեանի և Կարապետ էֆ. Երամեանի։ Ղալաթիոյ քահանայներէն Տ. Մեսրոպ Հայրն ևս երբեմն պիտի մասնակցի դասաւանդութեանց։

Ընթերցողաց ուշադրութեանը կը յանձնարարենք Կալաթայէն Խմբագրութեանս ուղղեալ գրաբառ նամակ մը զոր հրատարակած ենք Ներկայ թերթի ե. էջին մէջ՝ Հայ է Հնդկաստան խորագրոյն ներքեւ։

* * *

Վերջին վայրկենին ստացանք Արմաշու ուխտագնացութեանց վրայ շահեկան տեղեկութիւններ պարունակող թղթակցութիւն մը զոր պիտի հրատարակենք երկուշաբթի աւուր Թուով։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՇՏՕՆԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Աբշիպեղդադոսի կղզեաց Քէրբէ գաւառակին գարմագամ անուանեցաւ Յովհաննէս Ֆեբիտ էֆէնտի, նախկին չրջանաւարտ Մելքիսէտ վարժարանին։

ԵՐԵԿԻ ՍԼԱՄԼԸԲԸ

Վեհ. Սուլթանն երէկ միջօրէին հանդիսաւոր կերպիւ Էրմէնոյրուլ մզկիթը գնաց, ուր տեղի ունեցաւ Սէլամլըքի արարողութիւնը։ Ն. Վեհափառութիւն ուրբաթու աղօթքը կատարելէ յետոյ միեւնոյն հանդիսիւ կայս. պալատ դարձաւ։

Հիւրանոցին մէջ կը գտնուէին պարսկական դեսպանն, ընդհանուր հիւպատոսն ու առաջին թարգմանը, հելլենական ու չուէտական դեսպանք՝ իրենց առաջին թարգմաններով, Սէլանիկի պելճիական հիւպատոսը, Կ. Պոլսոյ քարտիական արտօնատէր Միչել փաշա, ֆրանսական ու սերպիական դեսպանատանց զինուորական կցորդք, Հանրային Պարտուց վարչութեան տնօրէն Սէլիմ էֆէնտի, ռուսական դեսպանատան պահակ շղթենաւին հրամանատարն ու սպայք և հարիւր յիսունի չափ օտարազգի զբօսաշրջիկներ։ Ներկայից ոմանք սենեկապատց միջոցաւ արժանացան կայս. մեծարանաց։

ՎԵՀ. ՍՈՒԼԹԱՆՆ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ

Անցեալ ուրբաթի օր աւստրիական դեսպան Պառոն տը Քալիչէի կողմէ Վեհ. Սուլթանին մատուցեալ Ֆրանձ Եոզէֆ կայսեր կենդանագիրը բնական մեծութիւն ունի և պատրաստուած է հռչակաւոր նկարիչ Լաֆանի կողմէ։

ՀԱՍԱՆ ԽԱՅՐԻ ՓԱՇԱ

Կարնոյ կուսակալ Հասան Խայրի փաշա, որ քննական պատճառ մը կը կատարէ, Սպէր գաւառակը գնացեր է։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մէարիֆի բարձրագոյն ժողովոյ որոշմամբ քանէն մինչեւ քառասուն տուն պարունակող գիւղերու մէջ փոքր մզկիթներ պիտի կառուցուին, որոյ մէկ կողմը վարժարանի պիտի ծառայէ։ Նոյնպէս քառասունէ աւելի տուներ պարունակող գիւղերու մէջ նախնական վարժարանք պիտի հաստատուին։ Կրթական նախարարութիւնը գրած է ի գաւառս՝ տեղեկագրել մզկիթ և վարժարան չունեցող գիւղերու անունները։ Նոյն նախարարութեան մէջ ևս յատուկ յանձնաժողով մը կազմուած է այդ տեղեկագրոց քննութեան համար։

ԱՌՈՂՋԱԳՈՒԱՀԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հեռագրական տեղեկութեանց համաձայն, Սեպտեմբեր 24 էն մինչեւ 25, Հալէպի մէջ հնտախտ ոչ է մահ չէ պատահած։

ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔ

Ըստ տեղեկութեանց Սոֆոյի, երմական ժողովոյ գնահատիչներէն Ղազար Տավլաս էֆէնտի՝ երմական նախարարութեան մատուցած է ընդարձակ ծրագիր մը, որով յայտագրած է թէ հասութեց առաւելութիւն մը պիտի ձեռք բերուի, եթէ կալուածական տրոց գանձումն և այդ տրոց համար կատարելի քննութիւնք որոշեալ ժամանակի մը մէջ կատարուին և վարձու տրուած կալուածոց համար պայմանագիրը պարտաւորիչ ըլլայ։ Այս ծրագիր այժմ կը քննուի երմական ժողովին մէջ։

ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ ԱՇՏԱՐԱԿ

Եըլտըզի կայս. պալատն հանդէպ Հավլտիէ մզկիթին մօտ կառուցեալ ժամացոյցի աշտարակին չինութիւնն աւարտած է։ Աշտարակին երկու կողմերը մէկ մէկ ժամացոյց դրուած են, որոց մին թրքական եւ միւսն եւրոպական ժամերը ցոյց կուտան։ Ժամացոյցներէ միոյն տակը օդաչափ մը և միւսին տակն ալ ջերմաչափ մը դրուած է։ Աշտարակին վրայ կայ չանթարգել մը ինչպէս նաեւ արեւելքը, արեւմուտքը, հիւսիսն ու հարաւն եւ հովին ուղղութիւնը ցոյց տուող գործի մը։ Աշտարակին վարի մասի բարձրութիւնն է 5, 40 մեթր, երկրորդ յարկինը՝ 5 և երրորդ յարկինը՝ 4, 80 մեթր։ Ժամացոյցներու իւրաքանչիւրին տրամագիծն է 1, 20 մեթր եւ օդաչափին ու ջերմաչափին ալ՝ իւրաքանչիւրը մէկ մեթր։ Գիշերները ժամացոյցներուն ետեւն օդային կաղով պիտի լուսաւորուի, մութին մէջ ևս տեսնուելու համար։ Ժամացոյցներու զանգակներուն իւրաքանչիւրին ծանրութիւնն է 250 քիլօ։ Զանգակը պիտի զարնէ ամէն կէս ժամը եւ ժամը մէկ անգամ ու ձայնը մէկ ժամ հեռաւորութեամբ լսելի պիտի ըլլայ։ Աշտարակին ճակատը ոսկեայ ներկուած է։ Շէնքին մէջ երեք դրատուներ կան և աշտարակին դրանը վրան դրուած է կայս. Թուղրան ոսկեգօծ։ Աշտարակին չորս կողմերուն վրայ ոտանաւորներով չինութեան թուականը արձանագրուած է։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

(Թուղթէ Վէնայէն քաղուած)

Պետական խորհրդոյ որոշմամբ, որ վաւերացած է կայս. Իրատէով, Հայտար Փաշայի երկաթուղւոյ կայարանին մէջ, ուր ընկերութիւնը տեղ մը ցոյց պիտի տայ, մաքսատուն մը պիտի հաստատուի և Սկիւտարի մաքսատան պաշտօնէութիւնն անդ պիտի փոխադրուի։ իսկ Սկիւտարի մաքսատունը պաշտօնէի մը պիտի յանձնուի։

—Հելլենական կառավարութիւնը Ս. Փրէնչ պատուանշանին չորրորդ աստիճանը նուիրած է հազարապետ Սուպհի պէյի, որդի Զինուորական Բիւնիչ Ցանձնաժողովոյ անդամ Իսմէթ փաշայի։ Կայս. Իրատէ մը արտօնած է այդ պատուանշանի գործածութիւնը։

—Հեռագրական և թղթատարական վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Էնկիւրիի Պէյազաղը գաւառակէն 45 քիլօմեթր հեռուն գտնուած Միխալըճըքի հեռագրական կայարանին մէջ նամակատուն մը հաստատուած է, ուր պիտի ընդունուին, պարզ ու յանձնարարեալ նամակներ, աւանդներ եւ նրմոյշներ։

—Իրաւագիտական վարժարանին ուսանց ծրագրոյն նկատմամբ Կրթական նախարարութեան տուած որոշումը Բ. Դրան նկատողութեանը տակաւին նոր յանձնուած ըլլալով, սխալ են թուրք լրագրաց ոմանց տուած այն տեղեկութիւններ թէ այդ ծրագիր փոխուած է։

—Տրապիզոնէն, Տիարպէքիրէն, Կարինէն, Ատանայէն, Վանէն, Սեբաստիայէն, Բարբերդէն, Բաղէշէն և Էնկիւրիէն զանազան թուականներով եկած հեռագրերու համաձայն, այդ նահանգաց մէջ ևս, շնորհիւ Վեհ. Սուլթանին, կատարեալ ապահովութիւն ու անդորրութիւն կը տիրէ։

ՕՏՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Երէկ, Ցունաց Պատրիարքարանի Սինոդն և Խառն ժողովն ի Նիստ գումարեցան Պատրիարքարանին մէջ եւ ձեռնարկեցին չրջաբերականի մը պատրաստութեան որով կը հրաւիրուին գաւառաց զանազան թեմերն ի Կ. Պոլիս ղրկել իրենց ներկայացուցիչներ՝ նոր Պատրիարքի ընտրութեան համար գումարելի ընդհանուր ժողովին մասնակցելու։

ՄՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ան զրոյցին վրայ թէ Բարիզի Բաստալիսի վաճառատունն, որ մասնաճիւղ մը ունի ի Կ. Պոլիս, մնանկացած է, Ոստիկանութեան նախարար Վեսմ. Նազըմ պէյ նախընթաց օր ոստիկանական պաշտօնատունը կոչելով Պ. Բաստալիսին հարցաքննել տուեր է զայն ի ներկայութեան ֆրանսական հիւպատոսարանի թարգմանին։

ՌՈՏՈՍԹՈՅԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռոտոսթոյէն կը գրեն առ Սոֆոն թէ տեղւոյն անգլիական հիւպատոսին որդին Պ. Լամոն Տիւսի անձնասպանութիւն փորձած է հետեւեալ պարագայից մէջ։ Պ. Տիւսի անցեալ երկուշաբթի օր իւր դրամներն ու ժամացոյցը մօրը յանձնելէ յետոյ քաղաքէն դուրս գտնուած լատինացւոց գերեզմանատան պարտէզը մտեր և հոն թոյն առնէլ յետոյ բէվոլվերի չորս հարուածներ պարպեր է գլխուն, սակայն ձեռքերը դողալուն պատճառաւ, գլխէն ծակը վերք մը միայն ստացեր է։ Զինքը մինուռոյները տեսնելով, ան մէկդիպէս տունը փոխադրեր են զայն և բժիշկներ կոչուեր են, որք յայտարարեր են թէ վտանգաւոր բան մը չկայ։

Ռոտոսթոյէն կը գրեն միանգամայն նոյն լրագրոյն թէ Տէվէֆի-օղլու անուն աւազակին խումբին պատկանող Համդանուն աւազակ մը զինուորաց կողմէ ձերբակալուելով Ադրիանուպոլիս ղրկուեր է։ Տէվէֆիօղլուի խումբը՝ Ռոտոսթոցի Փափազեան Մեգրաք ադան լեռը տանելով յիսուն և հինգ օր յետոյ ազատ արձակած էր 500 ոսկւոյ վրկանքի մը փոխարէն։

ԾՈՎԱՑԻՆ ԱՐԿԱԾ

Տարտանէլէն կը գրեն չորեքշաբթի աւուր Թուականաւ։

Այս առաւօտ, անգլիական կէնդէս չոգենաւն որ ամսիկ բեռացած Օտեսայէն կուգար, իւր մակոյկը ղրկած էր օսմ. պահակ շղթենաւը, տուրքը տալու համար։ Բայց, մակոյկն հազիւ քանի մը գրկաչափ հեռացած, ընկղմեցաւ՝ հիւսիսային հողմին յարուցած ալեաց սաստկութենէն։ Մակոյկին մէջ գտնուող երկրորդ տեղապահն և երկու նաւազք փորձեցին լողալով ազատիլ։ Այս պահուս հանդող նաւ մը անմիջապէս մակոյկ մը ղրկեց արկածեալներն ազատելու համար, բայց միայն երկու նաւազներն ազատեցան։ Տեղապահն արդէն անհետացեր էր ալեաց ներքեւ։ Յաջորդ օրը մարմինը գտնուեցաւ Ծովեղրին վրայ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Կայս. բժշկական ընկերութեան երէկ գիշերուան նիստին մէջ փողացաւի վրայ դարձեալ խորհրդակցութիւնք կատարուեցան, որոցմէ կը հետեւի թէ սոյն հիւանդութիւնը սահմանափակեալ է Ղալաթիոյ մէկ քանի փողոցներուն մէջ։ Կառավարութիւնը պէտք եղած միջոցները ձեռք առած է չնչելու համար այս հիւանդութիւնը զոր բերած էին Ռուսիայէն եկող հրեայ գաղթականք։

Կրնանք ապահովապէս հաստատել թէ Բերա, Բանկալթի և Թիւնելի վերեւ գտնուող թաղերը զերծ են այս հիւանդութենէն։

Կառավարութիւնը նախնական առողջապահիկ միջոցներէ զատ, արուեստական միջոցներ պիտի գործածէ գլխաւոր թաղերու մէջ՝ մաքրելու համար սենեակներու օդը, երբ փոխանցիկ հիւանդութիւն մը պատահի։ Այս միջոցներու ծախսը 10,000 ֆրանք կը հաշուի, որով Քաղաքապետութեան այս տարուան ծախսերն դարձեալ կ'աւելցուցնէ։ Արդէն յայտնի է որ փողոցներն ուռոգանելու համար 3000 և սալայատակներու համար 20,000 ոսկի սահմանուած են։

Այս առողջապահական խնդիրներէ յետոյ, բժշկական ընկերութեան ժողովը լսեց տեղեկագիր մը որոմանի երեք կարկինոսական այտոցի գործողութեանց վրայ զոր քաղաքիս նշանաւոր վիրաբոյժ Պ. Բանկալտրոպլու կատարած էր տքթ. Զարդարեանի հետ։

Վսեմ. Մավրոեէնի փաշա, տքթ. Տալլաս և այլ անդամք շնորհաւորեցին յիշեալ երկու բժիշկները իրենց յաջողութեանն համար, մանաւանդ որ այս առաջին անգամ էր որ ի Պոլիս վիրաբուժական այսպիսի գործողութիւն մը կը կատարուէր։

Նիստը վերջացաւ լսուելէ յետոյ ինչ ինչ խորհրդածութիւններ զորս ներկայեց Պէրլինի քիմիագէտ Պ. Տարմըշտայթէր, որ մայրաքաղաքս կը գտնուի։

ՕՍՄ. ԿՈՅՍ. ՊԱՆՔԱՅ

Օսմ. Կայս. Պանքայի ընդհանուր տնօրէն Սըր Էտկար Վինդիի որոշմամբ՝ Պանքային մէջ թուրքերէն չդիտցող պաշտօնէից չաբաթը չորս անդամ թուրք լրագուն և դրագիտութիւնը պիտի ուսուցուի։ Այս որոշում արդէն գործադրուած է։ (Սոֆոն)

Այս առաւօտ ի Մէրճան Զարչը հրդեհ ծագեցաւ և անմիջապէս մարեցաւ։

—Կ. Պոլսոյ Պելճիական դեսպան Պ. Պորիկրաֆ, որ իւր կառավարութեան հրամանաւ ուղեւորութիւն մը կատարեց Թուրքիոյ այլ և այլ գաւառաց մէջ, դեսպանատան գործատարին միջոցաւ ներկայ չըներ Ցոյս. պալատ, իւր այցելած վայրերուն մէջ տեղական իշխանութեանց կողմէ իրեն եղած ընդունելութենէն համար։

—Մոսկուայի Պատմագիտական կաճառքն որոշեր է պատմագիտական և ազգագրական կաճառ մը հաստատել մայրաքաղաքիս մէջ, որ իրմէ կախում ունենայ և որուն տնօրէնը պիտի ըլլայ կամ՝ Պ. Ուրանսքի կամ Պ. Բիրբիչնիքով։

—Վեհ. Սուլթանը՝ Իմիթազ պատուանշանի ոսկի և արծաթ չքդրամները շնորհած է Ամերիկեան Տրիպոլոյ Խումբ գաւառին նորընտիր կառավարիչ Մերլիվա Մէհմէտ Բեամի փաշայի, որ երէկ իւր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ։

—Նիկոմիդիոյ մէջ մարախ երեւան ելած ըլլալով, ասոնց ջնջման համար տասը հազար դրուշ խնդրուած է Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութենէն։

—Օսմ. կայս. Պանքային ընդհանուր տնօրէն Սըր Էտկար Վինդիի այսօր իւր կնոջը առագաստաւորով Մուսանիա պիտի երթայ զբօսական պտոյտ մը կատարելու համար։ Սըր Էտկար Վինդիի մէկ քանի բարեկամք շոգեմակոյկով մը պիտի հետեւին կնոջին։

—Թարթիէն երկու ժամ հեռուն գտնուած Պէյիւք Պաքալ Քէյիֆ յուսնց եկեղեցին անցեալ կիրակի օր գողեր մտնելով հարիւր ոսկւոյ արժողութեամբ առնթներ և դրամ գողցեր են։

—Կիւմիւլճինէէն կը գրեն թէ սեպտեմբեր 13ի գիշերն օգն յանկարծ փոխուելով հողմախառն անձրեւ տեղացեր և բաւական վնասներ պատճառեր է այգիներուն։ Բաղաքէն մէկ քանի ժամ հեռուն գտնուած լերան մը վրայ ևս ձիւն տեղացեր է։

—Մայրաքաղաքիս մէջ կազմակերպելի երկրագործական մեքենայն արուեստահանդէսը պիտի հաստատուի Քեաղըտխանէի մօտ։

—Անդրիանուպոլսոյ լրագրաց մէջ կը կարդանք թէ Նահանգին ոստիկան-գլխաւորաց վաշտերու թիւը եօթի պիտի բարձրացուի, կարգապահութիւնն աւելի ևս զօրացնելու համար։

—Բուկորիցայի օսմանեան փոխ-հիւպատոս Գրիգոր էֆէնտի երէկ մայրաքաղաքս եկաւ։

—Երէկ Պոլսոյ Գանթարձըար թաղին մէջ երեք տարեկան տղայ մը տան պատուհանէն վար իյնալով ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Տղան Ոսմանեան Դուռը զրկուեցաւ բժշկական քննութեան մը ենթարկուելու։

—Բաղաքապետ Վսեմ. Բրոֆան փաշա իւր բնակութիւնն Այաս Փաշէն Շիշլի պիտի փոխադրէ, ուր ապարանք մը վարձած է։

Տե՛ս չորրորդ երես ԲՐԼԻՆԹԱՆի մեծ վաճառատան ծանուցումը։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԴՈՐԹԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՅՍ ՕՐՈՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ, 8 հոկտ.—Հանրապետութեան նախագահն ունկնդրութեան ընդունեց Անենքով առաջ զօրավարն։

—Պ. Պ. Ֆրէսինէ, Քոնսթան, Իվ Կիւօ, Ժիւլ Ռոշ և Ռուվիէ նախարարք Մարսիլեա հասան նախագահելու համար առողջապահական չինութեանց բացման ժողովուրդը Ջերմագին ընդունելութիւն ըրաւ։ Նախարարները սուլոց երեք չորս անձինք անմիջապէս ձերբակալեցան։

ՊԵԼԿՐԱՏ, 8.—Արմատական նախարարութիւնը չընդունեց կրօնական նախարար Պ. Նիքոլիչի հրաժարումն, ինքզինք համերաշխ յայտարարելով դադարեալ Սթոքիչ եպիսկոպոսին ի Զայչար ընտրութիւնն ստուգելու խնդրոյն մէջ։

ՄԱՏՐԻՏ, 9.— Պաշտօնապէս կը հերքուի այն զրոյց թէ արտաքին պարտքերը ոսկեդրամով չպիտի վճարուին։

ՕՍԹԱՆԴ, 9.—Թագաւորը կայարանին մէջ սիրալիր կերպիւ ընդունեց Նաբոլիի իշխանը։

ՀՌՈՄ, 9.—Արտաքին գործոց նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Մալվանո Միւնիխ ուղեւորեցաւ՝ առեւտրական բանակցութիւնները շարունակելու համար։

—Կարդինալաց յառաջիկայ ժողովն որ գրեթէ մէկ ամսէն պէտք էր տեղի ունենայ, եկ տեմբերի վերջին յետաձգեցաւ։—Ծանօթ-ալ կ'ըսէ թէ Փանթէոնի մէջ վերըսկսած են պատրաստ մատուցանել։

ՊՐԱՅԹԸՐԷՆ, 9.—Պ. Փառնէլի մահը սրտի ի չլուծածէ յառաջ եկաւ։ Տըպլինի Լորտ քաղաքապետն եւ իրանատացի ինքնօրինական երեսփոխանք փառաւոր յուղարկաւորութիւն կը պատրաստեն։ Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Պ. Փառնէլի մահուամբ բոլոր իրանատական կուսակցութիւնք ի մի պիտի ձուլուին։

ՐԷՕՂՆ, 9.—Ռէյնիէ Զայտանկի հրատարակած Պերլինէ նամակ մը կը հաստատէ թէ Ռումանիոյ յարաբերութիւնն երբեակ նեզակակցութեան հետ իրը ամրապնդ կը նկատուի և թէ երկուց կողմանց չաներն ամէն պարագայի մէջ պիտի պաշտպանուին՝ առանց այս մասին պէտք ըլլալու նորանոր բացայայտ պայմանաց։

ՄԱՐՍԻԼԻԱ, 9.—Բաղաքապետութեան նողմէ նախարարաց տրուած հացկերոյթին մէջ, Պ. տը Ֆրէսինէ բանախօսութիւն մը ըրաւ։ Ի մէջ այլոց ըսաւ թէ Հանրապետութիւնն անխախտ հիմանց վրայ կը կրթնի, և ի շնորհս բանակին և իմաստուն դիւանագիտութեան, եւրոպեան հաւասարակշռութեան համար տարը մը եղած է։ Այժմ պէտք է արտաքուստ ամրապնդենք ստացեալ կացութիւնն և ի ներքուստ լուծենք ընկերային խնդիրները։ Հանրապետութեան գլխաւոր ջանքը պէտք է ըլլայ տարին դասու ժողովրդեան վիճակը բարւոքել։ Նախարարն յիշեց նաեւ վերջին ժամանակիս ինքնարեր շարժումն ի Նպաստ հանրապետութեան։ յարեց թէ նորեկք լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնեն բայց չպիտի զարմանան տեսնելով որ ազատութիւնը կը շարունակենք և կը պաշտպանենք և այն բարենորոգումներն որոց համար կռուած ենք (Խանդաղին ծափահարութիւն)։ Պ. Ֆրէսինէէ ետք, Պրուսելի քաղաքապետը Պ. Ֆիլ բաժանառով մը ըսաւ թէ Լէոպոլտ թագաւորին և Վիլհէլմ կայսեր միջեւ գաղտնի դաշնագիրը գոյութիւն չունի և ինք արտօնեալ է յայտարարել թէ երբէք գոյութիւն չէ ունեցած։

ՖՈՒՐՆԵԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ

ՓԱՐԻԶ, 9 հոկտ.—Մարսիլիա տրուած հացկերոյթին նախարարապետ և պատերազմական նախարար Պ. տը Ֆրէսինէէ բանախօսութիւն մը ըրաւ, յայտնելով Ֆրանսայի զինուորական վերականգնումն և ըսելով թէ Հանրապետութեան ներքին անդորրութիւնը կը պահանջէ որ ընկերային խնդրովք զբաղուի՝ ի հաստատումն բարօրութեան։ Եւ խօսքը կը վերջացնէ յայտարարելով թէ կառավարութեան ամենամեծ բաղձանքն է խաղաղութեան պահպանումը։

—Հարաբերական լրագիրք խօսելով Կարլիպլտի զօրավարն արձանին բացման վրայ ի Նիս, միահամուռ կը յուսադրեն թէ այս հանդէս կրնայ նպաստաւոր առիթ քալը դնել ի վերջնական հաշտութիւն ընդ մէջ Ֆրանսայի և Իտալիոյ։

ՓԵԹԵՐՍԲՈՒՐԳ, 9.—Զինուորական պաշտօնագրաց և տնօրինութեանց հրատարակումը սահմանափակելու համար, հրաման եղաւ որ գաղտնի թղթակցութիւնք բարձրատիճան սպայից կողմէ միայն բացուին։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 28 Սեպտեմբեր

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱ

ՍՈՒԶԱԿՆ
(ՇԻԼԼԷՐԷՆ)

—Ո՛վ պիտի համարձակի՝ ասպետ կամ զինակիր՝ սուզվիլ այդ վէրն մէջ։ Հոդ կը նեռեմ ոսկի բաժակ մը։ Անգուանդն արդէն զայն ընկալցէ։ Ով օր կրնայ բերել ինձ՝ զայն իրեն պահէ։ անոնն է։

Այսպէս կը խօսի իշխանն, եւ ապալեր ուղղաբերձ ժայռին բարձրէն որ կը կանգնի անհուն ծովուն դէմ կը նետէ ՝բաժակը Քարիպտիսի յորձանաց մէջ։

—Ո՛ւր է այն յանդուգնը՝ նորէն կը հարցընեմ՝ որ այդ վէրն մէջ պիտի սուզի։

Եւ ասպետք, զինակիրք անոր շուրջը մտիկ կ՚ընեն եւ լուռ կը կենան, ակնկալոյցք պատասխ ծովին վրայ։ Ոչ ոք կը փորձէ վասակել բաժակը։ Եւ իշխանն երրորդ անգամ կը հարցնէ։

—Չկա՞յ մէկը որ իշխէ սուզիլ։

Ամէնք դարձեալ անբարբառ կը կենան։ այլ ահա քաղցրադէմ՝ յանդուգն լամ մը սարկաց ահաբեկեալ խմբէն դուրս կ՚ելնէ, կը նետէ իւր գօտին, կը հանէ լոգիկը, եւ ամէն օրք եւ կանայք արհաւրօք կը հիանան անոր քաջութեան վրայ։

Եւ մինչ կը յառաջէ դէպ ի ժայռին ծայրն անդունդը չափելով, Քարիպտիսա առ վայր մի ընկուզած ալիքները կը զգայուն որ որոտընդոստ կը ժայթքին իւր խոր որկորէն։

Զուրք կ՚եռան՝ կ՚ուռնին՝ կը փչրին և կը շառաչեն իբրեւ հրատոչորք։ փոչեձև փրփուրն յերկիր կը ցայտէ եւ ալիք ալեաց վրայ կը կուտակին, իբր թէ անդունդը չիրենցնար սպառիլ, իբր թէ ծովը նոր ծով մ՚ալ ծնանէր։

Այլ ուր ուրեմն իւր զայրոյթը կը հաշտի, եւ սպիտակ փրփրին մէջէն կ՚երեւի իւր սեւ փեռեկեալ որկորն իբր շնչարան դժոխոց։ Նորէն կը պոռոյթքի կոհակն եւ հալելով անդնդասոյզ կ՚ըլլայ։

Շո՛ռ ալեաց վերադարձէն առա՛ջ պատանին ինքզինքն Աստուծոյ կը յանձնէ՝ եւ։։։ արձագանգն արհաւրաց ճիչ մը կը կրկնէ։ Կոհակք զայն տարին, հրէշին որկորը կարծես խորհրդաւոր կերպով կը փակուի յանդուգն սուզակին վրայ։։։ Այլ եւս չերեւիր։

Ալոգեալ անդունդը տակաւ մրմնջմ մը միայն կ՚արձակէ, եւ հազար ձայնք կը կրկնեն դողդողալով։

—Ե՛րթ ողջամբ՝ պերճ պատանի։

Եւս քան զեւս խուլ աղմուկը կը հեռանայ, եւ դեռ կ՚ըսպասեն անհանգիստ՝ ահաբեկ։

Եւ կոհակին շառաչէնն աւելի որոշ կը թնդայ, կը մօտենայ, կը մօտենայ և կը պայթի։

Ահա կ՚եռան՝ կ՚ուռնին՝ կը փչրին և կը շառաչեն իբրեւ հրատոչորք։ փոչեձև փրփուրն յերկին կը ցայտէ, եւ ալիք ալեաց վրայ կը բարձրանին, յեռոյ հեռաւոր որոտման դղոռմամբ խորափիտ որկորէն վերը կ՚ելլեն։

Այլ տեսէք։ Թուրն ալեաց ծոցէն կը բարձրանայ իբր ակնախտիկ կարապ մը։ խիստն կը նշմարուի մերթ թեւ մը, սպիտակ ուսեր որ կը լողան՝ հուժիկ և տոկուն։ Ինքն է։ ձախ թեւով վեր կը բարձրացնէ բաժակը խնդութեան նշաններ ընելով։

Եւ լանջքն ընդ երկար եւ դեռ ընդ երկար կը հեւան։ վերջապէս մանկուկին կ՚ողջունէ զլոյս երկնից։ Ակորժ հծծիւն մը կը թաչի բերնէ բերան։

—Կ՚ապրի՛։ Երկինք զայն մեզ հատուցին։ Ցաղթեց արի պատանին անդնդոց և չիրմին։

Եւ կը մօտենայ, ամբոխը կը պատէ զնա բերկրալից, իշխանին ոտքը կ՚խնայ և անդրադիր կը մատուցանէ նմա զբաժակ։ Իշխանն բերել կուտայ իւր նաւելի դուստրը, կը մնու նա զբաժակ մինչեւ ի շուրթն փրփրացայտ գինեաւ, եւ լոմը խմելով՝ կ՚ազազակէ։

«Իշխա՛ն, յաւիտեան կենաց։ Երանի՛ անոնց որ կը շնչեն զանոյշ լոյս երկնից։ Սոսկալի բնակարան մ՚է վիհը։ Թող այլ ևս չփորձէ մարդ զաստուածս եւ չնդրէ տեսնել /նչ որ անոնց խնամութիւնը ծածկեց խաւարաւ եւ արհաւրօք։ Նախ կայծակնաթռիչ թափով վարեցին զիս հոսանք՝ երբ բուռն հեղեղ մը՝ ժայռին սրբատէն բխած՝ վրաս գահավիժեց։ Այս կերպնակի զօրութիւնք զիս ընդերեալ պտոյտքեցին մանկան մը տօսախ շունչնին պէս, եւ նա անդիմադրելի էր։ Աստուած՝ զոր աստւայտանացս մէջ կ՚ազերսէի՝ ցցուց ինձ ժայռի սայր մը որ կը ցցուէր անդնդին մէջ։ անոր կուտեցայ Զղածիզ չարժմամբ մը եւ խոյս տուի մահուընէ։ Հոն էր բաժակը՝ բուստի ճիւղերէ առկախեալ՝ որ զայն արգիլած էին յանյատակ ալս ընկղմելէ։ Քանզի ինէ վար կային դեռ առնունչ քարայրք լուսաւորեալ հրաշէկ շողմամբք, եւ թէպէտ տագնապը խլած էր ականջս ամէն ձայնից, աչքս սոսկալով նշմարեց խուսմբ մը սալամանդրեր՝ զեռուներ եւ վիշապներ որ դժոխային տատանմամբք կը յուզուէին։ Ցախուռն եւ պըժգալի խառնուրդ մ՚էր փշալից խեցիներու, ծովային շանց, հրեշաւոր թառամներու եւ զարհուրելի շանաձկանց, ծովու բորենիք որոց կրճամունք զիս ահիւ կը սառեցնէին։ Եւ հոն առկախ կը կենայի սքանչելի ապահովութեամբ թէ հեռի էի ամէն օգնութենէն, միակ զգայուն արարած այնչափ ամոյն հրէշից մէջ, ահաւոր միայնութեան մը մէջ ուր ոչ մի մարդկային ձայն կրնար թափանցել, պիղծ կերպարաններով պարառեալ։ Եւ կը սոսկամ մտածելու։։։ Անոնց իմ շուրջս պայծաքելը տեսնելով՝ ինձ կը թուէր թէ վրաս կուգային զիս լափելու։։։ Սարսափս մէջ՝ թողուցի այն բուստի ճիւղը յորմէ կախուած էի։ Նոյն վայրկենին՝ վիհը կը զգայուէր նորէն իւր մռնչացող կոհակներն։ այն վրկեց զիս։ զիս ի լոյս բերին։»

Քիչ մը զարմանք յայտնեց Իշխանն եւ ըսաւ։

—Քուկդ է բաժակն։ եւ ատոր պիտի յաւելուս այդ թանկագին ապտանդաւոր՝ եթէ դու փորձես նորէն անդունդն եւ ինձ լուր բերես թէ ինչպէս կ՚անցնին ամենէն հեռաւոր խորոց մէջ։

Այս խօսքերը լսելով իշխանագուսարն յուզեալ կը պաղատի այսպէս գգուանքից շրթամբք։

—Դադրեցուր՝ հայր իմ՝ դադրեցուր այդչափ անգութ խաղ մը։ բրաւ նա քեզ համար ինչ որ ոչ այլ ոք կը համարձակէր ընել։ եթէ քո հեռաքերութեան բաղձանաց չես կրնար սանձ մը դնել՝ թող քո ապաւեռք դերազանցեն արութեամբ այդ նորատի ատրուկը։

Անդէն իշխանը ձեռք առաւ բաժակն, եւ արձակելով զայն ի վիր։

—Եթէ ինձ նորէն բերես զայն՝ դուք իմ պերճագոյն ապտակս պիտի ըլլաս, եւ այսօր իսկ պիտի կարենաս նշանի համբոյրը տալ անոր որ այնչափ ջերմագին կը բարեխօսէ քեզ համար։

Աստուածային եռանդ մը կը բորբոքի մանկաւարիկին հոգւոյն մէջ։ աչացը մէջ յանդգնութիւնը կը փայլատակէ։ կը սեւնէ գնորատի իշխանուհին չիկնիլ, գալիանալ եւ նուազել։ Այդչափ վեհ տրիտուր մը կարծարծէ իւր արութիւնն, և ի կենաց ի մահ կը գահավիժի։

Կոհակը կը մռնչէ եւ կ՚ընկղմի։։։ Նորէն վեր կը կանգնի որոնընդոստ չառաչմամբ։։։ Ամէն ոք գլխիկոր ուշի ուշով կը նայի հոն։ Վիհը նորէն կ՚ընկղմէ եւ կը զգայուէ կոհակները որ կը լեռնանան՝ կը փչին եւ կը մռնչեն միշտ։ բայց առանց այլ ևս լուզարդը յետս բերելու։

Թ. ԹԷՐԶԵԱՆ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ

Նիկոմիդիա.—Պէօյուք Տէրպէնտ.— Սապանճայի լիճը.—Աստուածածնի դաշտը.— Սաքարիա — Քաղաքական անխ.— Աստուածածնի բերդերը.— Աշխեստաք — Բնակչաց վիճակը.— Սովորոյթք եւ տարազք։ Եկեղեցիք ու վարժարանք.— Պոնտոսի եպիսկոպոս.— Աստուածաբնեն ի Կէյվէ և շրջանակայ գիւղաքաղաքներ։ Հայ-Հոռոմք։

Նիկոմիդիա հին եւ նոր ճաշակաւոր կազմեալ շէնքերով խառն՝ գեղեցուած է հանանուն ծովածոցի Արեւելակողմը կանգնող բլրի մը գրոսին վրայ։ իւր գիրքը՝ մանաւանդ ծովի հայեցողութեամբ՝ բաւական գրաւիչ, օդը ծանր եւ ջերմաբեր, ջուրը ոչ այնքան անուշ։ Տեղ տեղ բուսած նոճիներն՝ տեսակ մը մեղմանձուռութիւն կը սփռեն այդ անշուք քաղաքի վրայ։ Երկաթուղոյ կայարանն որ բուն քաղաքին հարաւային կողմը կ՚ընայ, ծովին ոչ նուազ հեռի, իր երկաթեայ զուդանական գծով այս քաղաքի վարի մասը ակոսելով կ՚անցնի նորա հանստ չուկայէն ուր խառն կը նշմարուին մանիֆատուրացիի, մանրավաճառի, խոհարարի եւ արհագործի կրպակներ, որոց շուրջ ու բոլոր կ՚երթեւեռեն եկք ու ընկք։

Ասիական լուսաւորութեան առաջին սերմանդակի դիծն այսպէս երկարելով, իւր վրայ ամէհարար թաւալող ալեաների վրայ պպզած կառքերի միջոցաւ գնդ չուտով կը հեռացնէ այդ քաղաքն, որ մասին աւա՜ղ, աւելի երկար ծանօթութիւն առնելու միջոց չը տալով՝ մերթ մշակուած եւ յուռթի արտօրէից եզերքներէն, մերթ կանանչաւէտ եւ տերեւախիտ անտառների եւ մացառների մէջէն վայրագ թաւալմամբ սողսկելով՝ գրեթէ քսան վայրկենէն «Պէօյուք Տէրպէնտ»ի կայարանի առջեւն եմք։

Այդ պարագային՝ մեր ուղեւորութիւն դամ քան զգամ զբօսալի կը դառնայ, մանաւանդ «Պէօյուք Տէրպէնտ»ի եւ Սապանճայի միջեւ։ Երկաթուղոյ գծի երկու կողմերն կը չքաւորին բիւրաւոր պտղատու եւ անպտուղ տունկեր, որոց մէջ՝ Սապանճայի կարմրագեղ կլորիկ խնձորը մեր տալն ու ծարաւը իրեն կը ձգէ։ Եւ մինչ այս յանկուցիչ տեսարանի գնացքով մենք մեր ուր լինելն մոռցած էինք մէկէն՝ մեր հանդէպ՝ պատկառոտ կոյսի մը ճշմարիտ նազանքով, Սապանճայի լիճն իր գեղապայլ երեսը կը բանայ։ Ու այս գերազանցապէս կախարդիչ տեսարաններէն ո՞րն դիտենք կամ ո՞րն մերժենք։—Լճի անարատութիւնն որ միջօրէի արեւու ճառագայթները թափանցելով հոգիդ ու մարմինդ հաւասար ծգողութեամբ առնկը քաշէր, թէ աջ կողմերիս հովանաւորող ծառոց եւ թփոց, արաբերն ու մարդերի բնական դէզն ու գգուանք, որ մեր ուշադրութեան երջանիկ երազի մ՚երեւոյթ կուտային։ Մեր այս մասին ունեցած տենչն ու ցանկութիւնը այլ ևս չափ ու կշիռ կը կորսնցնեն, երբ շոգեկառքը Սապանճայի կայարանը կը կենայ։ այլ ևս դիւրին է երեւակայել թէ՝ մարդը ինչքա՞ն ագահ կը դառնայ՝ եթէ դիտակ մ՚ալ ունենալու բաղդաւորութիւն ունենայ, իւր չորս կողմը, դիտելու ու բնութեան գեղեցկութենէն չը գիտեմ որպիսի մի ազդեցութիւն կամ յուզում կրելու։ Եւ սակայն դեռ մեր աչքերը հագիւ բոլորած էին իրենց տեսութեան շրջանը, երբ վերստին կառատոմը սկսաւ սուրալ, ու մենք նորէն կը հեռանանք։։

Սապանճայի լիճը իր մէջ մնուցանող հանեղ ձկանց երամներով գրեթէ մէկ քառորդի չափ ձախ կողմէն մեզ կ՚ընկերանայ, եւ որքան ժամացոյցի սլաքը դառնայ, նոյնքան շոգեկառքի թաւալումը կը սաստկանայ, մեզ ուղեկից սիրուն ծովակն մեր եռին կը մնայ, կրակն ու երկաթը՝ նորա տեսութիւնն մեզ կը զլանան։։։Այն ինչ մենք այդ կրստեան վրայ կը մտածենք, մեզ կ՚ազգարարեն որ արդէն Աստափազարի դաշտը մտած ենք։

Թէեւ բուն Աստափազարն մեր տեսութեան տակ դեռ չկայար, սակայն նորա բոլոր պատգամ գիւղերն ու նոյա բարբաւառ դաշտը՝ հետզհետէ կը դիտենք ու կ՚ընթանանք։ Քանի մը վայրկենէն կայարան ժամանեն՝ ու կառախմբի պաշտօնեաներէն միոյն խնդրատ ձայնով «Աստապազար» պոռալն մէկ կը լսեն։

Նիկոմիդիոյ եւ Սապանճայի լճի հիւսիս-Արեւելակողմ 200 000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող՝ բերրի եւ հշակեալ դաշտի մը կեդրոնը շինուած է Աստափազար։ Նորա տեսքը՝ արհեստականէն աւելի՝ բնական գեղեցկութեամբ հրապուրիչ է։ Դաշտն որ կը շրջապակէ զայն՝ զարդարուած ագռի ագռի կանանչ թփոյր ծառերով եւ առատ դարաստաններով՝ կը գգլխէ նորա փայլն անառատ զարդ, լերանց այն սիրուն պարփակումով՝ որոնք մեծ ու փոքր դշխուհերի նման՝ թեւ թեւի տալով, այդ բարեբեր դաշտի կեդրոն կազմող քաղքին և շուրջանակի սփռուած հարեւան աւելի հայ եւ թուրք գիւղօրէից հրամանակատար կը կարծես լինել։

Պատմական Սաքարիան, իր հեզասահ գնացքով՝ լռիկ ու մնջիկ հիւսիսային Արեւելեան լերանց անջրպետով դէպի դաշտը կը մղի։ Ցեղ տեղ ջուր բաշխելով յառաջ կ՚ընթանայ դէպի Արեւելք, ու մէջ-լեռի անուն 350 մնուոր հայ գիւղի Արեւելակողմ՝ Սապանճայի լճէն ծագում առնող գետին հետ միանալով՝ իր դիմաց կանգնող լերանց պատուանդանները լուելով, իւր ընթացքը կը շարունակէ Եւքսինի սեւ յորձանաց մէջ խեղդամահ լինելու։։։

Գարնան սկիզբները՝ շատ անգամ այս գետը յորդելով՝ նոյն դաշտի եւ քաղքի մի մասը կը կոխէ, եւ նեղոսին հակառակ արդիւնք մը յառաջ կը բերէ ասոր։

Աստափազարի զբօսավայրերէն առաջինն է այն ջրաշէսական փայտեայ անիւնը, որ 115000 ժողովրդեան լիւսի ջուր մատակարարելու պատրաստութեամբ շինուած է Սապանճայի անուշ լճէն բղխող գետին վրայ, քաղքի արեւելակողմ։ Շատ գեղեցիկ եւ շատ հրապուրիչ է սոյն երեւոյթն զոր կ՚ազդեն ասա ուռնած բազմաթիւ ծառերն ու գեղամոյր մարդերն՝ ինչպէս եւ գետի զովարար սիւքն ու այդ վիթխարի անիւի չարժումն ի գոյ եկած ձուինչը՝ որոց ամենն ի մասին բնական վսեմ ներդաշնակութիւն մը կը յօրինեն ու անխտիր խնդ ու բերկրանք կը պատճառեն այն ամէն եկ ու բնիկ զբօսասէրներն՝ որոնք հոն կը փութան խուռներամ խոնջեալ ճակատնին արեւի խայթիչ ճառագայթներէն պատսպարելու։

Զուրն բարեհամ եւ մաքուր է այդ գետակին որով հանայն Աստափազարցիք կ՚արբին։ Բայց երկրի դիրքը դաշտային և տեղ տեղ ալ ճահիճներ միալուն առթիւ, օդը բաւական ծանր եւ ջերմաբեր է։

Նշանաւոր բերքերն են, բացի խաղող, ռանձ, խնձոր, սալոր (իր տեսակներով) գեղձ, կեռաս եւն պտուղներէն մեղրապալ եւ սեւ, նաեւ բանջարեղենաց զանազան տեսակներ, կողմբ, ֆասուլեայ, շողգամ, գեսնանանձոր եւն, եւն, ծխախոտ, արմտեաց շատ տեսակներ, ցորեն (իր տեսակներով), եգիպտացորեն, հաճար, գարի, ուլաֆ, եւն, որոնք տեղային առեւտուրի գլխաւոր առարկաներն են, մանաւանդ ասիական երկաթուղոյ գիծը այս կողմերը հասնելէն ի վեր՝ երկրագործութիւն իր քաջալերութիւնն փոքր ինչ գտնելով՝ տեղական ժողովրդեան գլխաւոր զբաղման առարկայ դարձած է, երկրագործութեան չնարաւ արհեստը։ Քանի որ նոքա եւս մաթեմատիկական ճշգրտութեամբ դիտեն որ այդ անկասելի արհեստն միայն կարելի է դէթ հաւասարակշռել այն բացը՝ զոր ծոս կէս միլիոն լիրայի ներածութիւն եւ 400,000 լիրայի արտածութիւն ամէն տարի կը թողու ի բենց երկրի հաշար, անշուշտ այսքան դիրութիւններ վայելող ժողովուրդ մ՚իր շահ եւ վնասը ըմբռնելով՝ աւելի արդիւնաբեր եւ աւելի շահաւոր միջոցներով պիտի ծաղկեցնէ երկրագործական պատուական արհեստն յոգուտ երկրին եւ պետութեան։

Ինչպէս եւրոպական եւ տեղային ապրանաց առեւտուրի մեծամասնութիւնն, նոյնպէս եւ հեռուեալ արհեստներէն շատերը հայոց ձեռքն են։

Առեւտուր։—Կոչկարութիւն, դերձակութիւն, դարբնութիւն, ոսկերչութիւն, ժամագործութիւն, թիթեղագործութիւն և խոհարարութիւն հայոց ձեռքն են։ Սարիշութիւն և մսագործութիւն խառն են։ Գինեվաճառութիւն հայոց եւ Յունաց։ Դերձակ 3 խանութ, 2 ը հայ, 1 յոյն։ Բժիշկք 10 հատ, 8ը հայ, 2ը յոյն։ Շուկան բաւական կանոնաւոր եւ կոկիկ, որ քանի մը հարիւր կրպակներ կը բաղկանայ, ուր խառն ի խառն կը ներկայանան եւրոպական ապրանաց բազմաթիւ առատ տեսակներ։ Իսկ տեղային բերքերն նմոյշներ միայն։

Բնակիչք են հայ, թիւրք եւ յոյն, հայք 8000, թիւրք 4000, յոյնք 3000, թիւ ընդհ. բնակչաց է 15000։ Յոյնք թէ հայախօս և թէ թրքախօս են։ զուրկ իրենց մայրենի լեզուէն, իսկ հայք զուտ հայախօս։

Բնակչաց վիճակ։—Ընդհանուր առմամբ խօսելով՝ թէեւ ցանկացած երեւոյթ չունի այժմ տեղական ժողովրդեան նիւթական վիճակը, սակայն երկրագործութեան օր ըստ օրէ զարգանալուն՝ այդ կացութիւնն եւս իր յուսացուած դրութեան պիտի հասնի, որով աշխատասէր ժողովուրդ մ՚իր ճակտի արդար քրտամբ երջանիկ լինի։

Սովորութ եւ սարք։—Հայոց նորատէր փոքրիկ մաս մը Յունաց ամրողջութեան հետ փոխած են իրենց զգեստն ու սովորութեանց կերպը։ Մեծամասնութիւնը կը մնայ իր հին սովորութեանց հագուստին ու կապուստին հետեւող ու լայնաիոր «Շարվարն հագուստարակս տղամարդոց, մանկամարդ կանանց եւ օրիորդաց վանդիկն ու գլխոներն կոխուած կը մնայ դեռ։

Եկեղեցիք։—Ս.—Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցին։ հոյակապ ու փառաւոր քարուկիր շէնքով գեղեցիկ եւ վսեմ կամարան մը բարձրացած է բաւական լայն շրջապակի մը մէջ։ Իւր գիմաց ունի Աբանական երկսեռ վարժարանի շէնքը, անճաշակ եւ անշուք շինուածքով մը, մանաւանդ ընտելարանի մասն՝ որ խամրուց լինելու ձեւն ու դիրքն ունի։ Մեր ստորագրած այցելութեան թէեւ ժամանակը ուշ լինելով՝ դպրոցը թափուր գտանք, սակայն անկոմպլեակալ եւ գործին մատչն ծանօթ պաշտօնական անձնաւորութիւններէ մեր քաղաք ճշգրիտ տեղեկութիւնք կը հաւաքէին որ, ինչ ինչ պատճառներով այդ դպրոցի տեսուչն արձակուած լինելով, անձնասիրութեան եռը քսահամ դերեր թելադրուած է խաղալ այդ որբաբարոյին մէջ, որով՝ վարժարանի ներքին վիճակն «հիմակուհիմա» (ապաքային ըսելիք չունիմ) գոհացուցիչ երեւոյթ մը չունի, թիւ երկսեռ ուսանողաց 600, տարեկան ծախք 350 լիրայ, թիւ ուսուցչաց 10 մնայուն։

Բ.—Ս. Կարապետ, որ է նաեւ Մայր եկեղեցի տեղային ազգայնոց, շէնք քարուկիր, փեմ ու հոյակապ։ ունի 3 քահանայ, երկսեռ գեղեցիկ վարժարան մ՚որոյ դիրքն ու շէնքը բաւական յարմար է ուսողաբանական օրինաց։ Վարժարանիս տեսուչ փոխ-առաջնորդ Սրբ. Յով. վարդապետ Փիլոնեանի անձնական ուսումնասիրութեան պատճառաւ իր այդ պաշտօնը թողած լինելով, նորա ներքին հոգս և տեսչութիւնն յանձնուած է Պատ. Հոգաբարձութեան ներկայացուցիչ ուսեալ և անձնուէր անհատի մը։ Թիւ երկսեռ ուսանողաց 600, կէս արու կէս էգ։ Տարեկան ծախք 350 լիրայ որ կը գոյանայ սանուց եւ սանուհեաց թոշակներէ, եկեղեցւոյ եւ կամուրջն եւ ազգային բաղնիքի վարձքն իրեն եկած բաժինն։ Այս վարժարանը իր համեստութեամբ ունի նամանաւոր վիճակ մը եւ կը կառավարուի 13 մնայուն եւ այցելու կարող ուսուցչաց եւ պաշտօնէից խնամտու հսկողութեան ներքեւ։ Անձամբ տեսանք դպրոցն և ծանօթացանք նորա ներքին վիճակին։ ժողովուրդը իր դպրոցին խիստ գոհ էր։ Առաջիկայ տարի՝ ամսոյն նորա բարձրագոյն կարգի 13 սաներ ընթացարարս դուրս պիտի ելնեն՝ ըստ կարեւորագոյն գիտակցութիւն եւ գաղափար ունենալով կրօնի, Մայրենի լեզուի, Գաղղիերէնի, թիւրքերէնի, մաթեմատիքի, աշխարհագրութեան, պատմութեան, գեղագրութեան եւ երաժշտութեան վրայ։

Գ.—Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցի, ունի իր ծխական երկսեռ վարժարան, 2 քահանայ։ Թիւ ուսանողաց 100 կէս աղջիկ կէս մանչ։ Այս պատուարժան թաղեցիներ որքան ի սկզբան անտարբեր գտնուեր են առ դպրոցն ու կրթութիւն, սակայն այժմ զգալապէս փոխուած՝ մեծ ջանք և եռանդ ցոյց կուտան այդ մասին, որոյ իբր արդիւնք կ՚մեայուն ուսուցչի դասատարակութեամբ երնոց զաւակունք կ՚ուսանին տարրական կարեւոր գիտելիքներ։ Տարեկան ծախքն է 250 ոսկի որ կը բաղկանայ սանուց եւ սանուհեաց թոշակներէ, եկեղեցւոյ հասոյթէն եւ ազգային բաղնիքի եկամուտէն։

Դ.—Ս. Աստուածածին, որ Սաքարիայի եզերաց վրայ հաստատուած 350 մնուոր անջատ եւ կղզեցեալ թաղի եկեղեցին է։ Ունի մէկ քահանայ և մի դպրոց՝ ուր 100 երկսեռ ուսանողք վերջերս պաշտօնի կոչուած ուսուցչի մը խնամոց ներքեւ կ՚ուսանին։

Բոգոսլան հայ 300 տան մօտ ժողովուրդ մը կը կազմեն, ունին բաւական կոկիկ (ամերիկեան ճաշակաւ) ժողովարան մը, արական դպրոց մը եւ օրիորդաց գիւղերօթիկ միջնակարգ վարժարան մը, ուր՝ մեր ազգայիններէ ոմանց ալ աղջկունք կը դաստիարակուին, որպէս թէ տեղային ազգային վարժարանք անպէս լինէին։ Այս պարագան անուշադիր մեր Աստափազարի ոլորելի ազգայինք իրենց մէն մի հանդամանքով իմաստասիրելով կը յուսանք որ իրենց ազգային վարժարանաց առաջնութիւն պիտի տան։

Աստափազար գաւառամատութիւն է ընդ իշխանութեամբ Նիկոմիդիոյ Միւթէսարիֆութեան։

Ինչպէս վարչականապէս, նոյնպէս եւ ազգայնապէս Աստափազար կը վերաբերի Նիկոմիդիոյ առաջնորդութեան։ Հոս մեր հաւաքած ստոյգ տեղեկութեանց և անձամբ անձին տեսած գործնական արդիւնից եւ ապացոյցներին յենելով՝ սրտի եւ հոգւոյ կատարեալ բերկրութեամբ կը յայտնեմ որ՝ ոչ միայն այս քաղաքի՝ այլ եւ Նիկոմիդիա, Եալովա եւ Կէյվէ գաւառներն եւս՝ որոց մէջ վաթսուն հազար հայ ժողովուրդ կան։ շատ գոհ եւ երջանիկ են իրենց ներքին գործերի մասին որք տասնեւութ տարիներէ ի վեր գերեւ Ստեփանոս Ս. Յովակիմեանի անչահասէր խնամոց եւ պաշտօնավարութեան ներքեւ կը հովանին։ Ուր որ երթաս, եւ ո՛ր հայ գիւղն որ հանդիպիս, Ստեփաննոս Սրբազանի արդիւնաշատ գործունութեան նմայն եղող եկեղեցի մը դպրոց մը, ազբիւր մը, բաղնիք մը եւ կամ ուրիշ շէնք մը կանգնած կը տեսնես։ եւ երբ ուղոց նման պարագայներին կը ծանօթանաս, դու ինքնին կը աքանչանաս որ, այդպիսի մեծահոգի հովուի մը անձնուիրութեան պտուղներ կազմող այդ ազգային հաստատութիւնք՝ որոց ամենն էլ ունին իրենց կարեւորութիւնն եւ մեծ նշանակութիւնը, ինչպէ՞ս անձայն եւ անշշուկ կը բարձրանան ու կը բազմանան ու տեղական ժողովրդեան սիրտն ու հոգին մտգիսի նման կը մրաւորեն իրենց Սրբազան Առաջնորդի հետ։

Դիւր եւ դադար չը գիտեր այդ քաջ հովիւ։ գիւղ գիւղ, քաղաք քաղաք միշտ այցելութեան, միշտ աշխատութեան մէջ։ Այս ինչ գիւղ եկեղեցի մը կը հիմարկի, մսակի գիւղացիներին էլ ալրիւր մը չենել եւ մաքուր ջուր բաշխել կը փորձէ, ու մինչեւ որ զանոնք լրացնի ուրիշ տեղ մ՚էլ դպրոցի մը յատակագիծ կը պատրաստէ։ նախ ինքն կ՚առնէ եւ ապա կը քաջալերէ զժողովուրդ գործէ։ Ահա՛ նորա կեանքի եւ պաշտօնէութեան համառօտ պատկերն։ Աստափազարի ազգային բաղնիք մէկ քանի ալրիւրներ, Պարտիզակի հոյակապ դպրոցը Նոր գիւղի եկեղեցին, Օրթագեղի նորակերտ եկեղեցին, Քիւրպէլինի մեծ ալրիւրն, դպրոցն եւ դեռ չը գիտեմ ուրիշ որքա՛ն հաստատութիւնք, Յովակիմեան Սրբազանի անդիւտ գործառնութեան փառաւոր կոթողներն են։

Եթէ մեր ամէն գաւառներ ունենային այսպիսի ճշմարիտ հովիւներ՝ որոնք ազգին, եկեղեցւոյ եւ պետութեան շահը՝ սրտանեան լաւ սերտէին, Նիկոմիդիոյ թեմի փոխանակ հազար հայոց նման՝ մեր ամէն թեմերն եւս՝ քիչ շատ ներքին խնդրոց անկենտրոն կարգադրութիւններ ունենալով, շատ մը տարբեր դէպքերի անկարգութիւնի պատճառներ խուսափ անկեամ պիտի լինէին այսօր։

Աստափազար քաղաքը մէկ ժամ հեռի է երկաթուղւոյ կայարանէն։ Այդ անջրպետը կը դիւրացնեն կառաց անդուլ երթեւեկութիւնք։

Երկաթուղւոյ այդ կայարանէն 4 1/2 ժամի հեռաւորութեամբ (կառախմբի ընթացքով) մինչ Պիլէճիկ ամէն օր մէյմէկ կառախումբ կ՚երթեւեկեն։ տարի մը կամ քիչ մ՚աւելի ժամանակամիջոցի մը վերջ այդ գիծը պիտի ձգի մինչ Գարատաղ, որով աւելի եւս այդ գիծը բանուկ պիտի դառնայ եւ շահաբեր իւր տեսարց։

Աստափազարի կայարանէն Կէյվէի կայարանը 4 1/2 ժամէն կը հասնի շոգեկառքը։ այդ մէկոյցի երկու կողմերը՝ լերանց ու անտառաց խորշերն ու ծերպերը գաղթական չէրքէզների փոքրիկ տնակներ ցիր ու ցան բռներ են։

Կէյվէ։—Քանի մը բազմամարդ հայ, յոյն եւ թիւրք գիւղերէ բաղկացեալ գաւառ մ՚է։ Երկաթուղւոյ կայարանն է «Բէյօղլու պաշէ» անուն տեղը, ուր շինուած կան մէկ քանի կրկին եւ պարզ պանդոկներ, մեծկակ ամառներ, շորս հինգ մանրավաճառի կրպակներ եւ մէկ հացագործի խանութ։ Հոս կը նստին պանդոկապետներ՝ որոնք մօտակայ գիւղերի հայ-հոռոմներ են։

Բուն Կէյվէն կը գտնուի համանուն գաւառի մէջ, որոյ հարաւային կողմն՝ մէկ ժամի տարածութեամբ կը ձգի Ասիական երկաթուղւոյ գիծը։ Կէյվէ 60-70 տուն թուրք բնակիչներ ունեցող տեղ մ՚է, ուր կը նստի գաւառի Գայմագամն։ Ատ է նաեւ տեղւոյն հեռագրատունը, թղթատունն և մաքսատունը։ Ամէն հինգշաբթի օրեր այդ տեղի տօնավաճառ (պազարն) է ուր կը հաւաքուին մօտակայ և տարակայ գիւղերի եւ ուանների մէջ բընակող տարբեր ազգաց բնակիչք ու իւրաքանչիւրն իր արդար վաստակաց պտուղն —ոմն իր խաղող, ոմն իր խնձոր, ոմն իր ռանձն եւն մրգեղէն՝ ոմն իր մշակած զանազան բանջարեղէնքն, ոմն իր լաւն, ոմն իր պանիր, ոմն իր հաւն ու հաւկիթն, ոմն իր մեղրացած սագն ու բաղ, ոմն իր ցորեն, ոմն իր ոչխարի բուրդ, ոմն իր ոչխարի տաք, ոմն իր հորթեն, ոմն իր կովն ու երինջը, ոմն իր աշխատաւոր եզն ու թիթեռուան նժոյգն, ոմն իր տատած չերամի բոժոժներ (զօզա) առած բերած ու այդ տենդոտ օգով և անհամ ջրով պաշարած փայրը կառուցուած կոյտ ու ազգել խանութների կամ անխընամ հրապարակի մէջ ի վաճառ եւ ի տես կը դնեն։ Անդին շրջուն չերքէզ իրենց ապրանքներն են գետեղեր։ ուրիշ տեղ մ՚էլ տեղական անհատներ կօշիկների կոյտեր կը նշմարուին։ թիթեղագործն ու ատաղձագործ, խոհարարն ու գինեվաճառն, դերձակն ու կոչկակարն եւս իրենց նախնական օրինակները կը պահեն ատ։ Ամէն դատարարի յանձնարարդ՝ առաւօտեան ցերեկոյ որդի նման այդ փոքրիկ հրապարակի վրայ կ՚եռան՝ ուր տեղւոյն բազմատարմէ առաւծաթի բաւական գործ և շարժում կը լինի։ Այս սարբութիւն, այդ կողմերի համար գրեթէ ընդհանուր է, ամէն քաղաք կամ գիւղաքաղաք այսպէս իր «պազար»ի որոշեալ օրն ունի։

Սաքարիա գետն որ այդ գաւառի հարաւային լերանց քարանցներ արբելով ու շատ տեղերէն ջուր ասլով՝ «Բէյօղրիւ պաշէ» հայարանի արեւելակողմէն դէպի հիւսիս կը դառնայ։ Հոս մեր հաւաքած ստոյգ տեղեկութեանց և անձամբ անձին տեսած գործնական արդիւնից եւ ապացոյցներին յենելով՝ սրտի եւ հոգւոյ կատարեալ բերկրութեամբ կը յայտնեմ որ՝ ոչ միայն այս քաղաքի՝ այլ եւ Նիկոմիդիա, Եալովա եւ Կէյվէ գաւառներն եւս՝ որոց մէջ վաթսուն հազար հայ ժողովուրդ կան։ շատ գոհ եւ երջանիկ են իրենց ներքին գործերի մասին որք տասնեւութ տարիներէ ի վեր գերեւ Ստեփանոս Ս. Յովակիմեանի անչահասէր խնամոց եւ պաշտօնավարութեան ներքեւ կը հովանին։ Ուր որ երթաս, եւ ո՛ր հայ գիւղն որ հանդիպիս, Ստեփաննոս Սրբազանի արդիւնաշատ գործունութեան նմայն եղող եկեղեցի մը դպրոց մը, ազբիւր մը, բաղնիք մը եւ կամ ուրիշ շէնք մը կանգնած կը տեսնես։ եւ երբ ուղոց նման պարագայներին կը ծանօթանաս, դու ինքնին կը աքանչանաս որ, այդպիսի մեծահոգի հովուի մը անձնուիրութեան պտուղներ կազմող այդ ազգային հաստատութիւնք՝ որոց ամենն էլ ունին իրենց կարեւորութիւնն եւ մեծ նշանակութիւնը, ինչպէ՞ս անձայն եւ ան

Եարս պոյին էր սկվի
Երեսուին էր վարդի նման
Թուխ աչուի, քէման ընքուի,
Թարթիչուին եաեուխի նման
Պռուկունքն էր ալ քիրազի
Սրունա թել պույուսն էր ի վրան
Փէռչէմն իսկի նման
Ուր թարեր էր (բուսեր էր) երկու տարի։

Սէր անուշ, խօսկունքն անուշ
Կու խօսէր լուսնկին լուսուն
Եկուր ուր նստինք հիրաց
Ուր անուշ անուշ խորքթինք
Աղէկ աղէկ օրերնիս
Զօնցընինք տէրտով զէվերով։

———

Հայ իմ սարերու հովիկ
Վար իջեր գոնակն է զարկեր
Նորուկ ճահիրուկ հարսնուկ
Վար իջեր գոնակն է բացեր
Հայեր ուր իր եարը չէ
Մէլուրեր ու ներս է գացեր
Կերսուկն ալ հարցունք արեր
Հարսնուկ քու որ տեղդ է, ցացեր
Մարիկ քու որդուն սիրուն
Իմ էմմէն տեղուկս է ցացեր
Մի՛ լար մի տրտմիր հարսնուկ
Գիր կանիմ օրդիս կու բերիմ,
Գիր անես ու օրդիդ բերես
Ասատուծու լուսուն տիրանաս,
Գիր չանես օրդիս չբերես
Կանիծեմ ուր քար կու կըյես։

Հարը կ'ելլէ կ'երթայ եարը դիմաւորելու եւ ուրիշի մը կը հանդիպի որ կ'ըսէ։

Հայ իմ ճահիրուկ հարսնուկ
Ի՞նչ բանիս դուն կոլիզերտին,
Անոր կոլիզերն եմ իջեր
Եարուս ճանրան կու պահիմ,
Եկուր ինձի պագ մի տուր
Ես խարիպէդ խապար ունիմ,
Պագ մի չէ երկուքս կուտամ
Խարիպէս խապար բերողին
Պագ կուտամ ու պագ կ'առնիմ
Պէկ կուտամ մէկալ գիշերին։
Փըրթաւ խարիպս ու կուգայ
Բրանէր ճայտէկն երեսին
Սուի իր ծոցուն չարը
Ժողովեցի շաղէկն երեսէն,
(Երիկը) քաշեցի զորով ճորով
Պագ մ'տուի հազար նազերով
Ան պագն առի ցորեկով
Ան կածէր հազար գիշերուան,
Լացաս ու լալով ըսաս,
Եար իր խաղ արիր ցորեկով։
Եկուր ուր առնեմ ձըյատնս էքսէն
Ուր երթանք քու հետ ձիաւոր։

Տանք դուռը կ'երթան
Մարիկ ելիր դուռը բաց
Խարիպուդ օրդէկդ երկեր է,
Գնա ու աս գեղն իջի
Հէլպէթ աս գեղս խան ունի
Պառկէ ու անուշ քուն էղի
Հէլպէթ աս մութս լոս ունի,
Մութն երթայ ու լոս գայ,
Մարիկն իր օրդէկը ճօշնայ։

ԱՐՁԱԳԱՆԳ
ԲԱՆԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷ

Մարգակերութիւն.—Հարկի հնար դրէք զնանաց։—Մարդուն ո՞ր մասը համեղ է, ըստ վարենեաց.—Մարգաճարպէ մամ չենող կինը.—Թէ ի՞նչ է այս մասին Վոլդէէի կարծիքը։—Աբբայ Քնայբէ ջրաբուժական մեթոդը.—Մի՛շտ բոկոտն.—Թելադրութիւնը ի՞նչեր կ'ընէ։

Կ'երեւի թէ Ափրիկէի ներսերը մարդակեր ժողովուրդներ կան տակաւին, վասն զի վերջերս լրագրոց մէջ կարդացուեցաւ որ, այդ կողմերը գնացող Եւրոպացի ուղեւորաց մի մասը ո՛չ միայն սպաննուած էին, այլ նաեւ հում կամ եփելէ ետք, — այս մասին մանրամասնութիւն չկայ լրագրաց մէջ—կեր եղած էին այդ մարդասէրներ բարբարոսաց։ Մարդակերութի՛ւն, դեռ ևս այս դարուս մէջ՝ յորում սկսած էր անհեռանար բոլորովին այս փոքրիկ մոլորակէն ուր բնակելու պատիւն ունինք եւ զոր արեգակն լուսաւորելու հոգն ստանձնած է։...։ Սակայն ներողութիւն կը խնդրեմ այդ պատուաւոր բարբարոսներէն, որոնք լուծողական եւ ընտրողական փիլիսոփայութիւն չունին շատ, եւ որոնք իրենց թշնամեաց դիակը կը նմանցնեն այն կենդանեաց զոր սովորութիւն ունին օրապուռ՝ փորերնին կշտացնելու համար, ներողութիւն կը խնդրեմ եթէ զիրենք պատրակել յանդգնեցայ։ Հիմնապէս յանցաւոր ե՞ն ստուգիւ։

Ցիրաւի, եթէ գալու, մեզ փոքրիկ այցելութիւն մը տալու բարեբաստիկ ներշընչումը ունենային, մենք զիրենք չէինք ուտեր։ Բայց եւ այնպէս, խնդիրը փիլիսոփայօրէն դատելով, կը գտնենք որ բարբարոսները չեն ա՛յնչափ բարբարոս ո՛րչափ մեզ կ'երեւի հարեւանցի դատողութեամբ մը։

Արդարեւ, սխալ է կարծել թէ մարդակերները մասնաւոր ընազդում մը ունին եւ յատուկ քմահաճոյքով մը կ'ընեն իրենց եղերական խնջոյքը։ Հիւանդութիւններ կան որոնք մարդակերութեան կը մղեն ենթակայն, գլխաւորաբար յիմարութիւնք, զառանցանք, յոլութիւն։ Սակայն ի բաց թողլով այդ անասնական պատճառները, մարդակերութեան բուն շարժառիթներն են երբեմն աւելորդապաշտութիւնը, երբեմն վրէժխնդրութիւնը, եր բեմն պէտքը, երբեմն ալ այս երեք շարժառիթք ի միասին։

Գաղափար մը տալու համար թէ ի՞նչպէս աւելորդապաշտութիւնը մարդակերութեան ծնունդ կուտայ, կը յիշեցնեմ միայն Բերուցիներուն այն սովորութիւնը, ըստ որում, ամեն տարի, կ'ըսեն, տաճարին մէջ կը շինէին նուիրական կարկանդակներ՝ որոնք շաղուած էին ալիւրով եւ մասրաշ տղայոց երեսին և վզին երակներէն հանուած արիւնով։ Հաւանական է որ, նորէն աւելորդապաշտութեամբ, Դարդարիայի մոգերը իրաւունք ունէին, ըստ Մարքօ Բաւլօյի, ուտել մահապարտ ոճրագործաց միսը։

Սովը կրնայ մարդակեր ընել նոյն իսկ քաղաքակրթեալ անձերը, ինչպէս եղաւ Նաւարեկութեանց կամ քանի մը քառասաց պաշարման ժամանակ, ի մէջ այլոց յիշենք Երուսաղէմի, Ալէզիայի, Փարիզի պաշարմունքը՝ յորս կանայք լափեցին նոյն իսկ իրենց զաւակները, եթէ հաւատանք աւանդութեանց։ Վոլդէռ, իւր մի վիպասանութեան մէջ կը պատմէ մարդակերութեան դէպք մը զոր յարմար չեմ դատեր հոս մանրամասնել։

1672 ին, Լա Հէյի ժողովուրդը ատելութեամբ եւ ցասմամբ լցած, կերաւ Ուիթի մեծ թոչակաւորին սիրտը, եւ 1617 ապրիլ 24 ին Անքր մարաջախտին արիւնոտ մնացորդները լափուեցան Փարիզի ժողովրդեան կողմանէ։

Վայրագ ժողովրդոց մեծ մասը, վրէժխնդրական ոգւով կը պահեն մարդակերական սովորութիւնները, այնուզի՝ այս ցեղեր աւելի պատերազմասէր լինելով եւ արուեստներէ կամ երկրագործութենէ հեռի գտնուելով, չունին ուրիշ ապրուստի միջոց բայց եթէ իրենց կռիւներուն մղիչքը, եւ այսպէս իրենց թշնամեաց մարմինն ուտելով, լիառատ յագուրդ կուտան իրենց անասնաղութեան։ Ցաւս եւ Օքիլաս կոչուած ցեղեր, որոնք կեդրոնական Ամերիկայի մէջ կը բնակին, ոչ միայն իրենց գերիները, այլ նոյն իսկ իրենց մեռելները կուտեն։ մեծաւորներուն մարմինը միայն չեն ուտեր առ ի յարգանս։ Քարայխները ոչ կին կուտեն, ո՛չ մանուկ։ պատերազմոյց միսը կը փնտռեն միայն։ մարմնոյ ամեն տեղը հաւասար չեն բռներ։ ոմանք պարանոցը, այլք ազդրը, սրունքը եւն կը նախընտրեն։ Նոր Բալէտոնիայցիք աչքը նախամեծար կը համարին։ քաղաքավարութեան համար զայն կը հրամցնեն։ Սումադրայի եւ Սոնա կըզեաց մարդակերները մանուան դատապարտեալները կուտեն, օրինակի ազատ, գիշերային աւազակները, պատերազմի ժամանակ գերի բռնուած մարդերը եւն։ Այն ծէրմ տեսած է հին Գաղղիոյ պատկանող Սկովախացիներ, որոնք անասուններու մէջ խոզ կամ ուրիշ կենդանի որսալով ալ կրնան ապրիլ, սակայն նախամեծար կը համարին փոքրիկ մանչերու ազդրերը եւ մատաղ կոյսերուն ծիներուն պտունքը կարելով ուտել, շա՛տ անսրժամ կերակուր են եղեր ասոնք... Պրազիլիացիք, կ'ըսէ Ամերիկ Վէսպուչ իւր Թղթոց մէջ, շատ զարմացան տեղեկանալով որ եւրոպացիք չէին ուտեր բնաւ իրենց գերիները երկար ժամանակէ հետէ։

Ադքիս, անուն հեղինակ մը, զարմանալի պարկեշտութեամբ կամ տարօրինակ հպարտութեամբ մը, բնաւ չուզեր հաւատալ մարդակերութեան եղելութեանց։ սակայն իւր կարծիքը, յոյժ շողոմարար մեր սեռին համար, անապացուցանելի ըլլալու դժբաղդութիւնն ունի։ Մարդակերութիւնը ամենուրեք տեղի ունեցած է։ Սաքիսնաս, Տանտալոս, Թիւեդ, Լիբաղէր, Սէսարէրսաք, Դրէրսաք, Սպէրթացիք, Գերմանք, Կեղտացիք, Փունիկեցիք, Թարթարք, Սեւամորթք, Ամերիկացիք, Հրեայք մարդակեր եղան։ Խրիկիրու եւ Զէնոն թագ կուսային Սասկիկեանց մարդակեր լինել։

Բայց խորերու կէս մը կայ, այսինքն թէ մարդկային դիակ մը ուտելը և մարդ մը ուտելու համար սպաննելը մի և նոյն բաներ են։ Այս մասին, մեր գաղափարները երբեմն տարօրինակ են, քանզի մենք կենդանիներէ աւելի մեռեալները յարգելու սովորութիւնն ունինք։ Եւ սակայն մին և միւսը հաւասարապէս յարգել պէտք է։ «Մսակում տուող բանը, ոճրագործութիւնը, սպաննելու գործը, պատերազմն է։ ինչո՞ւս պէտք, սպաննուելէ ետք, կեր լինել մարդու մը, կամ ագռաւի մը եւ չունի մը։» Այսպէս է այն խորհրդածութիւն զոր Վոլդէր գրած է վայրենի կնոջ մը բերանը։

Բրամուէլի ժամանակ, Տըպլինցի մոմավաճառ մը անգլիացւոյ իւղով շինուած աղուոր մոմեր կը ծախէր։ Քիչ մը ժամանակ ետքը, իւր յաճախորդներէն մին գանգատեցաւ որ մոմը ագէկ չէր վառեր։ «Պարո՛ն, ըսաւ կինը, պատճառը այն է որ անգլիացի չգտանք որ իւղը հանէինք մամ շինելու։»

«Կը հարցնեմ, կ'ըսէ Վոլդէէ, ո՞մ էր մեղքն, անո՞նց ո՛, անգլիացիները կը սպաննէին, թէ՛ հէք կնոջ որ անոնց ճարպով մամ կը շինէր։ Կը հարցնեմ նաեւ ո՞վ աւելի յանցաւոր է։ Անգլիացի մը եփել տալ ընթրելու համար, կամ Անգլիացիկ մոմեր շինել տալ ընթրիքը լուսաւորելու համար։ Մեծ չարիքը, կարծեմ, այս է որ մարդ կը սպաննուի։ Նուազ հարկաւոր է թէ մեր մահն է եղաք, կը խորովին մեզ կամ մամ կը շինեն։ պատուաւոր մարդ մը արդէն չպիտի ուզեր արդիլել որ իւր մահէն եղաք օգտակար լինի։»

* * *

Աւելորդապաշտութիւնը ի՛ազդէ ոչ միայն մարդակերութեան բարբարոսական սովորութիւն վրայ, այլ նաեւ, քաղաքակրթեալ ժողովրդոց մէջ իսկ, հիւանդդարմանելու արուեստին վրայ, և զարմանալի է որ մարդուս միտքը ի՞նչպէս դիւրաւ կը հմայուի խորհրդաւոր, կասարդական բաներէ։ Ո՞րչափ կարծեցեալ բժիշկներ կան, նոյն իսկ յեւրոպա, որոնք այլ եւ այլ անուններով բժշկութիւն ընելով կը խաբեն բազմաթիւ անմիտներ։ որոնք կ'երթան իրենց ունեցածը չունեցածը տալ այդ խաբեայ սուտ բժիշկներուն։ Սակայն ամենէն հեռաքրքրաշարժն է հետեւեալը զոր ստուգապատում լրագրի մը մէջ կը գտնեմ։

Պալերիայի մէջ փոքրիկ աւան մը կայ եղեր Ուէրիկհոֆքն անուանով ուր կը բնակի Քնայբ անուն աբբայն։ Սա միլիոնատէր մը ըլլալու բան չէ մնացեր։ Տեսէք ի՞նչպէս։ Աշխարհիս ամեն կողմէն, — ալ հինգ վեց հազար հիւանդ կամ մանաւանդ ախոնդանոս (hypochondriaque) կ'երթան եղեր հոն պատկառելի—պատկառելի կ'ըսեմ, որովհետեւ 70 տարեկան կայ եղեր—արբային ջրաբուժական մեթոդով դարմանուելու համար։ Այս դարմանումը եղերական հմայքաւ մը ունի եղեր, ո՛չ միայն Գերմանիոյ մէջ, այլ նաեւ յօտարերկրս։

Աբբայն կը դարմանէ ամեն հիւանդութիւն, և դարմանն—ա՛յնքան հրաշագործ է—մի եւ նոյն է ամեն հիւանդութեան համար։

Ա՛յնչափ հռչակաւոր է Քնայբեան մեթոդ, որ այս տարի 3000 օտարական գընացեր են հոն։ ամեն լեզու խօսող կայ և բազմութիւնն ա՛յնչափ շատ է որ տեղ չի գտնուիր մաս մը հիւանդայ։ Շատեր ագարակի բացօթեայ հիւղերուն մէջ կը պառկին։ Երկմահեայ սենեակ մը, վրան գոց, օրական 30 Ֆրանքով կը վարձո՛ւի։

Այս աւանին մէջ բժշկական եւ վիրաբուժական բոլոր ախտաբանութեան նըմայշները եւ քաղցկեղը եւ անդամալուծութիւնը, շաքարախտը եւ սրտի հիւանդութիւնը միեւնոյն կերպով կը դարմանեն Քնայբ։ զարմանալին այն է որ հիւանդները կ'օգտուին այս ապշեցուցիչ դարմանէն՝ որում կ'ենթարկի զանոնք այս հաճելի սուտ բժիշկը։

Քնայբեան դարմանն է պաղ ջուրի գործածութիւն ամեն ձեւի տակ։ սրունքին, թիկունքի, գլխու, ամբողջ մարմնոյ վրայ ջրարկութիւնք, նստած լոգայուն, թրջած լաթի մէջ պատատուն, եւ ամենէն աւելի ջուրի մէջ բոկոտն քալել ընդերկար։ Աբբայն այս վերջին տեսակ լուսաման մեծ կարեւորութիւն կուտայ։ հիւանդները բոկոտն կը քալեցնէ շոր կամ խոնաւ մարգագետիններու վրայ, առուներուն մէջ կամ ճանապարհներու երկայնութեամբ։ Առաւօտուն կանուխ ցօղով ծածկուած մարգերուն վրայ երկար պտոյտ մը ընել կուտայ, ապա արեգակն ջերմութեամբ չորցած խոտերու վրայ։ Ցետ կիսաւուր, միշտ ճանապարհներու վրայ բոկոտն կը քալեցնէ եւ հուսկ ապա, բոլոր հիւանդները կը պատցունէ, իրիկունը, գետակի մը մէջ, տափատ կամ շրջազգեստ մերկացեալ մինչեւ ծունկն վեր։

Եւ աւասիկ այն մեծահոս որում կ'ենթարկին մտադիր երեք հազար անհատք։ Արդ՞եւ նորանչան բան մ'է տեսնել այսպէս բոկոտն քալելու զբաղած այդ մարդիկը։ Սրունքի սիրահարները կրնան Ուէրիսհօֆքն ճանրդութիւն մը ընել։ չպիտի զլանն այսչափ հեռու տեղ մը երթալուն։ քանզի առատ ժամանակ պիտի գանեն քնելու իբրեւ անդամազնին կամ իբրեւ սիրահար...գեղանի լոգացողուհեաց գետակին ջուրերուն մէջ ելեւէջող մասերը։

Ի՜նչ անբարոյականութիւն այս դարուս մէջ երբ Ժիլ Սիմոնի պէս բարոյախօսներ ալ ունինք, եւ երբ կը յաւակնինք թէ սուտ բժշկութիւնն դադրած է գոյութիւն ունենալէ։ Թ...ը...ի՜ Մէկէմմէտ ապային բժշկութիւնը Աբբայինէն նորը ա՛ղէկ է։ Լաւէր բարեցաս սը ուսդ որ կը պնդէ թէ կ. Պոլսեցի սուտ բժշկին յանձնարարած վարունկի թ...ը...ով ապատած է իւր ծանրաշնչութենէն։ Եւ դեռ ո՞րչափներ նոյնպիսի գովասանութիւններ կ'ընեն։

Եւ սակայն մի զարմանաք Քնայբեան մեթոդին գտած յաջողութեան վրայ, վասն զի աւելի ստատնայ մէկն ելնէ թ՞ոլ, եւ աւելի երեւակայութիւնը թելադրող բան մը գտնէ, թերեւս ա՛լ աւելի կը յաջողի։ Արդէն թելադրութիւնը (suggestion) արդի ժամանակիս բժշկական դարմանի կարեւոր միջոցներէ չէ՞ միթէ։

ՏՕՐԹ. Ռ. ՌՕՊԻՆՍՈՆ

ՔԱՐՄԷՆ ՍԻԼՎԱ
(Ն. Վ. ԷԼԻՍԱԲԷԹ ԹԱՂԻԱՅԻ ՌՈՄԱՆԻՈՅ)

ԱՍԴՐԱ

(Շարունակութիւն տես՝ 21 ի Շաբաթաթերթին)

16

ՊՈՒՐՏԱ, 2 Յուլիս

Գիտե՞ս, սիրելի մայրիկ՝ կեցցէ՝ փիլիսոփայութիւն։ Անոր շնորհիւ՝ մարդ կարդողներուն ձեռքէն կրնայ պրծիլ։ Գոնէ կը նմանիր տեսութեամբ խաղալ կուտամ, եւ ամէն խօսքին ա՜ֆն կ'ըսեմ։ այս բանս Մարկոն կը կատղեցնէ, յեսոյ ծրարով զնոյն Մօրօշի գլխուն կը նետեմ՝ իբրեւ թէ իմ խելքովս գտած ըլլայի։ Երէկ եկաւ։

Անձնիշխանութեան վրայ բանախօսութիւն մ'ըրի իրեն՝ որ խելքը գլխէն տարաւ։ Ինձմէ երիտասարդն այնչափ կը հասկնայ փիլիսոփայութենէն որչափ իւր գամիսը՝ որ յիրաւի ամենապատուական է։ Քիչ մնաց ինձ պիտի պարդեւէր։ շուտ մը զարմանքս եւ կենդանութիւն ըրած գըզուանքս դադրեցուցի, եւ Նորէն իմաստասիրութեան մէջ ընկղմեցայ։ Եթէ այսու ալ իւր սէրէն չդժշկուի՝ ապաքինութիւնն անդարմ է։ Ջրերու յղելու է։ իրեն ապացուցի թէ կամքն երբէք ազատ չէր։

Իւր հնչուն ժպտովն ինձ ըսաւ նա.

—Հիմայ շատ փափաք կ'ըզգամ գլանիկ մը վառելու, սակայն չեմ ըներ։ Եւ կամքս է որ զայն ինձ կ'արգելու։

—Ոչ, ներեցէք։ կրթութիւնը, պատշաճութիւնք, զանազան նկատողութիւնք, ամէն բան՝ բայ ի կամաց։

—Շատ կը բաղձայի բան մը վառուիլ ձեզ՝ եւ սակայն չեմ ըներ։ դարձեալ կամքս է։

—Ամենեւին ոչ, ուրիթ չգտնուելէն է։

Եւ հակասաւութիւններս շարունակեցինք՝ ես իրեն հակասելով միշտ՝ ինք շատ զգօնութեամբ ինձ պատասխանելով եւ շատ անգամ կատարելապէս ըստ տեղւոյն։ Հարկ եղաւ ինձ յարակարծեաց ապաւինել՝ իրեն դէմ դնել կարենալու համար։ Գիտե՞ս՝ Մայրիկ՝ որ անմիտ մը չէ, բայց չաբաշար գործնական՝ որ շատ տարօրինակ կ'երեւայ մեզ նման երազասիրաց՝ որ միշտ պատրանք ենք երթալու աստղերը փընտրելու։ Իրեն քով՝ Սանտէր գործնական կ'ըլլայ, բայց ի՜նչ գործնական։ Այս ալ իւր մտայ բազմաթիւ ճարտարանք ունենալուն մի ապացոյցն է։ Մշակութեան և ազարակային տնտեսագիտութեան վրայ կը խօսին՝ այնչափ որ ամէն բան աչացս առջեւ կը մերնայ և մանուշակի կը ճանճրանամ՝ այն ատեն յանկարծ Սանտէր նիւթ մը մէջտեղ կը նետէ որ ըզեղս կ'արթնցնէ եւ կը գրգռէ։ Մօրօշ հիմայ բուսաբանութեան կը պարապի՝ գիտութեանց ամենէն ցամաքն՝ ըստ իս։

—Բայց փիլիսոփայութիւնը չա՞տ աւելի իրական է։ կենդանի ծաղիկ մը կ'առնում եւ անոր մասունքը կը տարբաղդրեմ։

—Ոհ, ոչ։—եւ ձեռքէն կը յափշտակեմ խեղճ ծաղիկը։—«կը ընչես զայն. ինչո՞ւ կը փճացընես։»

—Հապա փիլիսոփայութիւնը՝ ինչե՞ր չփճացներ։ Մանկութեան սուրբ հաւատքն, ամենէն գորովական կապերը. ամէն բանի վրայ կը նետուի՝ եւ ամէն բան կորը կորը կ'ընէ։ Ոչ, իրմս այն չէ որ այս աշխարհիս վրայ ամէն բան մեկնեն. մեկնողն ինձ նման մարդ մ'է, եւ ինչ աւելի չգիտէ։

Իւր ձայնը տաք ու թրթռուն եղած էր. առանց ուզելու իրեն նայեցայ եւ ալ բան մը չըսի. երբ մարդու մը սիրտն է որ կը խօսի՝ անհնար է ինձ զայն կատակել՝ նոյն իսկ եթէ մօտալուտ տեսնէի սիրոյ յայտարարութիւն մը։ Հոգւոյս բարութիւնը կը յաղթանակէ. չեմ գիտնար տառապել ուրիշ։ Մարդ երբէք չվախնար Սանտէրի նման փաղփղուն միտք մը վիրաւորելէ կամ վշտացնելէ՝ վասն զի վստահ է նորա բարձրագոյն զօրութեան։ Հեշտութիւն մը կայ՝ գիտե՞ս՝ մարդու մը դէմ ինքզինք ամենափոքր զգալուն մէջ. քան զայն եռանդուն վայելք մը չկայ։ Այսպէս ըլլալու է՝ երբ ամուսնանամ. յօժար յանձն կ'առնուի տէր մը առ որ հայեցուածքս պիտի բարձրացնէի՝ իրեն հպատակելով մանկական վստահութեամբ։ Առաջինն է թերեւս Սանտէր որ այս տարաբարութիւնը գործած ըլլայ վրա, եւ այս զգայութեան նորութիւնը ճշմարիտ հմայք մ'է. առաջինն է նաեւ ինք որ կարկեցուցած ըլլայ իմ հակառակութեան ոգիս։ Մօրօշ բոլորովին թշուառ կ'ըլլայ ասով։

—Հակառակէ՝ ուրեմն, կ'աղաղակէ նա զայրացմամբ՝ երբ համոզեալ կը թուիմ Սանտէրի յարակարծիքը լսելով։

Կը գրես ինձ՝ սիրեցեալ մայր՝ թէ ջանալու էի Մօրօշը սիրելու։ Բարի ալ նոյնը կ'ըսէ։ Բայց նա բնաւ տէրս չէ։ Կ'ըզգամ թէ իրմէ գերազանց եմ, կը տեսնեմ թէ կրնամ ըստ կամայ խնայել իրեն կամանյասութեան մասնել՝ փոխանակ զգալու թէ նա զիս կը նկատէ իբրեւ խալ փոքրիկ ոգիի մը՝ իւր պլմպական խառնութեան բարձրերէն։ Կը սարսափիմ միշտ որ կը պնդէ թէ Կ. Պոլսեցի սուտ բժշկին յանձնարարած վարունկի թ...ը...ով ապատած է իւր ծանրաշնչութենէն։ Եւ դեռ ո՞րչափներ նոյնպիսի գովասանութիւններ կ'ընեն։

Եւ սակայն մի զարմանաք Քնայբեան մեթոդին գտած յաջողութեան վրայ, վասն զի աւելի ստատնայ մէկն ելնէ թ՞ոլ, եւ աւելի երեւակայութիւնը թելադրող բան մը գտնէ, թերեւս ա՛լ աւելի կը յաջողի։ Արդէն թելադրութիւնը (suggestion) արդի ժամանակիս բժշկական դարմանի կարեւոր միջոցներէ չէ՞ միթէ։

ՏՕՐԹ. Ռ. ՌՕՊԻՆՍՈՆ

Մարկո ինչէ՞ն դժգոհ է։ Ոչ ոք, ոչ ինչ փոխուած է։ Մեր կեանքը կը սողսկի միշտ նոյնչափ դեղեցիկ՝ խաղաղ։ թերեւս փոքրիկ հողմոյ հարուած մ'է՝ փոքրիկ մրրիկ մը որ կը պակսի մեզ։ Այսու հանդերձ գուցէ Մարկո ալ զգեստած է այս ջերմութենէն որ ջերս կը գրգռէ։ Հարաւակողմ ծնած եմ. որչափ աւելի տաք ըլլայ՝ այնչափ աշխոյժ եւ քաջառողջ կ'ըլլամ։ Այս տարօրութիւնը կը զգայ Սանտէր ալ։ բայց դեղձան Մարիոն մեր հիւսիսային կլիմային կարօտով կը հեւծի։ Դիտես որ ցուրտն սկսելուն պէս՝ կը կարկամիմ՝ ուժասպառ կ'ըլլամ, մրկնարջի մը պէս քնացիս՝ իբրեւ թէ ենթակներուս մէջ գարուց կամ լեմնի ջուր ունենայի։ Հիմայ կարծեմ թէ կրակ կը սողսկի հոգ։ Միշտ վազել կ'ուզեմ, կայթել՝ կայտառել։ Վերջերս ձիով շրջագայելու ատեն՝ Մարկոյին հանդիպեցանք, և իսկոյն Մարկո զինք հրաւիրեց մեզ ուղեկցելու։ Այն ժամանակ տարաբաղթացանք դաշտին մէջէն՝ ես ամենէն յառաջընթաց խնդագին ճիչերով։ մեր քոզերը, մեր շրջազգեստները՝ մեր ձիոց բաշերն հողմածուփ, Մօրօշի շունն հաչելով։

Սանտէր վերջապէս հասաւ ինձ՝ անխոհեմութիւնս յանդիմանելով։ գլխակոր եւ դարձաց։ լոկ կ'ուզէի միւս ընկերներս ճողոպրիլ որպէս զի ոչ ոք զմեզ միասեզ պատիլ տեսնելով՝ նոր նոր պատմութիւններ չելլեն։ Սանտէր իրաւ բարկացած էր՝ եւ ես բոլորովին ահաբեկեալ։ Ճիշդ այն տեղ տարաւ զմեզ ուր փարկեան մ'առաջ կ'արշաւէի, եւ ցըցուց մեզ աղուոր բորբոսեալ կանաչ ճահիճ մը ուր ձի եւ ձիաւոր քանկոյս անհնարացած են առանց երբէք դուրս ելլելու նորէն։

—Ես չըմոռնիկ եմ. երեսը կը մնայ։

—Ուրիշներն ալ իրենց կորստեան կը տանիկիր։

—Ապատարարիս չէի մտածած։

—Պէ՞տք է թոյլ տանք որ զմեզ ազատեն, բաւ Մօրօշ։

Մարկոյին ձին կ'ըսկսէր խլրտիլ՝ եւ որովհետեւ նա բաւական վախկոտ է՝ հանդարտաքայլ եւ դարձանք մտնող արեւուն ուղղութեամբ։

Եթէ խզգուէի՝ այնպէս մը կ'ընէի որ միայնիկ ըլլամ՝ եւ հեսս ոչ զոք չտեսնեմ։ Այս բանն ըսելս կուգար՝ բայց այն երկու մարդիկ այնչափ գրգռեալ կ'երեւէին, եւ Մարկոն այնչափ անհանգիստ՝ որ խորհեցայ. «լուութիւնն սակեղեսիկ է։»

Բայց ասոնք չատ չեմ ալ ախորժիր վեսայցարի մը ներկայութեան այսպէս կըշտամբանք ըսել։ Մտերմութեան դուռ մը կը բացուի իրեն, եւ այլ եւս ինքզինք ընտանեաց անդամ կը կարծէ։ Լեզուիս ծայրն էր որ ըսէի. «Ազատարարէն կախումն ունի.» բայց չըսի, փառք Աստուծոյ։ Օգին մէջ բան մը կար որ ինձ խոհեմութիւն կ'ազդէր։ Ձե՞ս զարմանար։

Ժամանակ մը քալելէն վերջը՝ Սանտէր հրաժեշտ առաւ մեզմէ ըսելով թէ գործ ունի, եւ գէպ ի Մէլանիին կալուածին կողմն ուղղուեցաւ։ Ի՞նչ գործ ունէր հոն։ Ինձ կը թուէր թէ այլ եւս պէտք չէին ոչ տեսակցել՝ ոչ իրարու գրել եւ ոչ իսկ պաշտօնական յարաբերութիւնները շարունակել։ Անոր մեկնելը մեր երեքին վրայ տարբեր տպաւորութիւններ ըրաւ։ Մարկո լռեց եւ դալկացաւ։ Մօրօշին արձակ համարձակ լեզուն բացուեցաւ։ ես՝ մտածկոտ էի։ Կարծես թէ Մօրօշ այլ ևս Սանտէրն այնչափ չսիրեր։

Զգիտեմ թէ ինչպէս կրնայ մարդ այսչափ մանր բաներ զգալ եւ գիտալ առանց մեկնել կարենալու։ Թերեւս Մօրօշ կը նախանձի Սանտէրին վայելչութեան եւ փայլուն ձրկց վրայ՝ որ զինք շուքի տակ կը ձգեն մինչեւ ի՛ուզէր աւելի պայծառ փայլել։ Զախգանց ծաղրելի է։ Այսչափ գձուռ նախանձ մը՝ խոտան եւ անտանելի է։ Զզերուս կը դպչի և իրեն դէմ կը զայրանամ։ Աւելի կը սիրեմ Սանտէրի պարաւները քան Մօրօշին քծինքնառաջնոյն կշտամբանքն աղ ու պղպեղ են։ Երկրորդին նրբագծութիւնները նարնջի ծաղիկ՝ զոր միշտ շաքարեղէններուն չափ ատած եմ։

ՔՈՅԴ ԱՍԴՐԱ

17

ՊՈՒՐՏԱ, 4 Օգոստոս

Սիրելի Մայրիկ,

Այսօր Նիքոլի ծննդեան տարեդարձն է։ Տղայք այս օրուան կը սպասէին այնչափ անհամբերութեամբ՝ որ ամէնքս առնոյց հետ կը խնդացինք։ Սիրելի նամակներդ՝ եւ քո ձեռագիր կարած գեղեցիկ զգեստդ՝ շատ պատեհ ժամուն հասան։ Նիքոլ իսկոյն այդ հանդերձն զգեցաւ որ իրեն շատ աղէկ կը վայլէ՝ վասն զի չորս տարեկան տղու մը համար՝ շատ հասակաւոր է։ Սիրուն ձեռուներդ կը համբուրեմ որ տղուս համար աշխատեցան եւ ի խորոց սրտի շնորհակալ եմ քեզ։ Մե՛ղք որ քաղաքը լուսնկար չկայ եւ չեմ կրնար այս օրերս Զեռնովից դառնալ։ Թոռանդ պատկերը կը յղէի քեզ իւր նոր լաթերով։

Ուրեմն մեր բոլոր օրը մեր տղայոց նուիրեցինք։ Ասդրա անգնահատելի հանդիսացաւ։ «Մեռ» ըսելս՝ մեզ կանացս համար է։ Սանտէր երէկ քաղաքը վերադարձաւ։ Երբ իրեն ըսի թէ երբէք այսչափ ստէպ նոտիր ունեցած չէր, Ասդրա և ինք այնչա՛փ խնդացին։ Համոզեալ եմ թէ զիս նախանձոտ կը կարծեն։

Այդ ծիծաղը սիրուս ի խոր խոցեց, և օրն ի բուն հազիւ համարձակեցայ բերանս բանալու՝ վախնալով որ ճիչ մը չարձակեմ։ Այնպիսի սրտակիզ լուզ մը կը զգամ անդամ մը գէթ Սանտէրին բացուելու, այնչափ հոգեր ունիմ սրտս մէջ, որ անհամբեր կ'ըսպասեմ իւր վերադարձին։ Դժբաղդութեամբ մեզ զեկոյց թէ տասն օր բացակայ պիտի մնայ։ Կը յուսամ թէ այդ միջոցին Մօրօշ ստէպ չգար զմեզ տեսնելու։ Իւր ներկայութիւնն այնչափ կը գրգռէ Ասդրան՝ որ անկառավարելի կ'ըլլայ, եւ միշտ մոռանալութիւն կուտայ ինձ զինք այս նոպայից մէջ տեսնելը։ Ժամանակ է որ Մարիամիկս քեզեմ՝ առառաւելն ամէմ մը։ Ես ինքզինքս չեմ ճանչեր. ամէն բան զիս կը յուզէ եւ կը ջլատէ։ Զար բաղդս մեր տօքթօրն ալ բացակայ է, եւ ներսէս չգար օտարի մը դիմել. ապա թէ ոչ ամենափոքր բան մը կը բաւէ կարծեմ առողջութիւնս տեղը բերելու։ Խորհուրդ մը տար՝ կամ մեր հոն տեղի ծեր բժշկին մէկ դեղագիրը յղէ ինձ։ Ինչ տրամադրութեան մէջ ալ ըլլայ մարդ՝ միշտ իւր մօր կրնայ ապաւինիլ՝ նոյն իսկ երբոր սենեակն առանձնանայ իւր ամուսնէն խորշելու համար։ Հոգ տեղուանք չհասայ տակաւին, որովհետեւ ինք բացակայ է։ Բարի անդադար երեսս կը նայի. արդեօք նա՞ ալ մտքէն կ'անցընէ թէ նախանձոտ եմ. Ցիրաւի. ալ վիճակս շատ անախորժ է։ Երբ մարդիկ կանխակալ կարծիք մ'ունենան՝ ամէն տեղ անոր ապացոյցը կը տեսնեն։

Ժամանակաւ սովորութիւն էր որ Սանտէրին բացակայութեան միջոցին նամակի ծրարն ինձ կը բերէին. իրեն յղելիքներս կ'ընտրէի։ Այս անգամ իւր մեկնելուն առջի երիկունը՝ Ասդրայէն խնդրեց՝ իմ ներկայութեանս՝ որ սուրհանդակին պարակի՝ ըսելով թէ այդ իւր փոքրիկ ճարտար ձեռաց գործ մ'էր, եւ «մէն քանն իրեն յղէ Ասլէրի պանդոկն՝ ի Զեռնովից։ Դորովով յարեց՝ ձեռքովը մէջքս փաթելով՝ թէ իւր կենն արդէն չափազանց ծանր բեռ ունէր «իւր հէգ փոքրիկ ուսոց վրայ» կրելու, իբրեւ թէ նամակներ կրկին յղելը ասժանելի բան մ'ըլլար։

Ասոնք բծախնդրութիւններ են՝ Մայրիկ՝ գիտես. բայց այս ամէն բանի մէջ զիս տանջողը մանաւանդ՝ հոգւոյս վիճակն է։ Ա՛յնչափ անվայելէլ ինձ այդ, ա՛յնչափ իմ բնաւորութեանս անյարմար՝ ամէն բանի վրայ կասկածիլն։ Ի՞նչպէս այս հիւանդութիւնը վրաս եկաւ։ Քիչ մը խրատ չտամ՝ բայց մ'ըսեր թէ քեզ կ'ամրացընեմ։ Այս պահուս ծանր խօսք մը ըսելու կարող չեմ՝ թէ եւ արժանի ալ ըլլամ։

ՔՈՅԴ ՄԱՐԿ

ԸՆԹԱՑԻՔ ԴՐԱՄՈՑ

Օսմանեան ոսկի ... դրչ. ...		100
20 ֆրանքնոց ... » ...	87	06
Անգլիական ոսկի ... » ...		110
Մարք [Գերմանական ոսկի] ... » ...		107
Իմպերիալ ... » ...	89	30
Ռիալից ... » ...	51	15
Բուպլի թղթադրամ ... » ...	8	71
Մէճ. արծաթ [սարք.] ... » ...	107	20
Հինգնոց ... » ...	101	10
Մէթալիք ... » ...	99	
Թասֆիլէ ... » ...	20	
Տօկոս Ղալաթիոյ Սակարանի ... » ...	6	

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

ԲԱՐԻԶ, 9 Հոկտ., ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 3 % ...	96	02
» » 4 ½ % ...	103	95
Օսմանեան քոնսոլիտէ Սէրի Դ ...	17	82
» երկաթուղի ...	62	25
» Բէյճիի բաժնեթուղթք ...	339	37
Պանք Օթոման ...	550	
Սուսիէթէ ժէնէրալ ...	—	—
Գրէտիթ Լիոնէ ...	803	75
Իտալական Ռանթ 5 % ...	90	52
Բրիօրիթէ Թուրք (1890) ...	403	
Եգիպտական միացեալ ...	490	
Օսմ. մնաց. արծաթուղթ ...	441	25
Օսմանիյէ (Օսմանեան քոնսոլիտէ) ...	338	75
Զէր Լոնդրայի վրայ ...	25	29 ½

ԼՈՆՏՈՆ, 9.— ժամ 6 վայր. — երեկոյ

Անգլ. քոնսոլիտէ ...	94	81
Օսմ. » Սէրի Դ. ...	17	56
» » » Ա. ...	41	½
» » » Բ. ...	21	68
» » Գ. ...	17	9/16
Փոխառութիւն 1877 ...	—	—
Պանք Օթոման ...	11	81
Եգիպտական միացեալ (իունիֆիէ) ...	96	½
առանձ. (բրիմիրէտէ) 1890 ...	90	5/8
Ցօմանիալ (փոխառ. Լոչիլը) ...	102	¾
Ռուսական 1890 ...	96	¼
Ամերիկի երկաթուղի ...	20	87
Գանատայի երկաթուղի ...	16	¼
Փոխանակութիւն Փարիզի վրայ ...	25	510

ՎԻԵՆՆԱ, 9.— ժամ —վայր —

Օսմանեան երկաթուղի ...	30	60
» Բէյճի բաժնեթուղթք ...	155	75
Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ ...	117	55
» Փարիզի » ...	46	45

ՊԵՐԼԻՆ, 9.— ժամ —վայր —

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ ...	20	200
» Փարիզի » ...	80	50
Բուպլի թղթադրամ ...	212	75
Օսմանեան երկաթուղի ...	60	60
Օսմ. քոնսոլիտէ Սէրի Դ. ...	17	70
Օսմ. Ռէնտի ...	170	25

ՆԱՄԱԿ
Է ՏԸ ՎՕԿԻՒԷԻ

Մեր աշխատակիցներէն Մկրտիչ էֆ. Շահնազար՝ Ֆրանսական Ակադեմիոյ անդամ Ի. տը Վօկիւէ Դերեւոմին Ռուսական Վեպը գործոյն վրայ Արեւելքի մէջ հրատարակած իր մէկ յօդուածը հանդերձ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ և նամակ մը հեղինակին ուղղած ըլլալով, ի պատասխանի նամակ մը ստացած է որուն թարգմանութիւնը կը հրատարակենք իր շահեկանութեանը պատճառաւ։

Ասասիկ այդ նամակ.

ԲԱՐԻԶ, 2 Հոկտ. 1891

Կը հարցնէք ինձ, Պարոն, թէ կը ճանչե՞մ ձեր Ազգը։ Ես վեց տարի՝ մեացած եմ ի Թուրքիա. մօտէն տեսայ հայերը ընդ հատուածման կեդրոններուն մէջ՝ Պոլսէն յերուսաղէմ. բազմաթիւ բարեկամներ ունիմ ընդհանրապես հաստատութեամբ գըլուղ ձեր տարիներու մէջ։ Ինձմէ ալ ոչ ոք կրնայ ուրանալ զիս անհուն և խոնարհ շնորհակալս սակս քաջալերական եւ դովեստալից բանին որ հայերը ոչ այնչափ ի քաջալերութիւն իմ, որչափ ի քաջալերութիւն եւ յորդոր համազգի պատանեացս, մանաւանդ որք ընդ Հնդկական հորիզոնաւ իցեն, ուր ի ցաւ սրտի ճշմարիտ ազգասիրաց մարեալ մարեցաւ փառաւոր ջահն Հայ գրականութեան յաւուրց անտի հոգելոյս և երջանկայիշատակ Մեսրոպեայ Թաղիադեանի, բազմավաստակ մշակն յայգւոյ Հայ գրականութեան, որ իբրեւ զարեգակ փայլեցաւ ատ ի Հլն դիկս, եւ ապա նովաւ ի մուտս խոնարհեցաւ ոսկեղէն գրականութիւն Ազգիս յերկրիս Հնդկաց։

Սրբակրօն յօդուածագիրն չկարէ չցաւիլ և կարի յիրաւունս տեսանելով զանազարբերութիւն արգի Հնդկահայոց զազգային փառաւոր Գրականութիւնէն և զեկեղեցւոյն, յոր պարծէին և հրճուէին բարեյիշատակ հարք և նախնիք իւրեանց, որոց սրտէն անգամ չկարին լինել սոքա ազգային տեսակէտիւ, զի արդի Հնդկահայ սերունդն զհետ պնդի բուռն տենչիւ զհետ օտար լեզուաց և դիտութեանց, և զանց զմայրենի լեզուաւ արարեալ, հեռանայ և յազգային առաքելական Ս. Եկեղեցւոյն, որով եւեթէ կարացին բարեյիշատակ հարք և նախնիք իւրեանց վառ պահել զլուսաճաճանչ լաՀն կրօնի, Ազգութեան եւ Գրականութեան զամս բազումս յանհուն օտարութեանս այսմիկ։

Այն ինչ ոտք Անգլիացւոց կամ Եւրոպական ազգաց չէին կոխեալ զրազմազանձ զերկիրն Հնդկաց, վաճառականք Ազգիս՝ իւրեանցն յատկանիշ հաւատարմութեամբն և բնատուր աչալրջութեամբն գրաւեալ էին զամբողջ տուրեւառութեան Հնդկաստանի զմենաճառութիւն, և անխարդախ և ազնիւ բնաւորութեամբն իւրեանց հաւատարիմ և սիրելի էին գտեալ յաչս Հնդիկ արքայից և իշխանաց, և ի շնորհս որոց կարացին ի փոքու նախանձելի դերս ունենալ և զանբաւ հարստութիւնս և գանձս կուտել։ և հետեւաբար կառուցանել ի բնագաւառն իւրեանց ի ՆորՋուղա ապարանս և տունս հոյակապս և պալատանմանս, նոյնպես եւ վանս, եկեղեցիս և անապատս չքնաղս և մեծակառոյցս, որք ի հեճուկս աւերիչ ազդեցութեան դաժան ձեռին ժամանակին, ցայսօր ժամանակի գրաւեն զուշ և զուրուշ ճանապարհորդաց և աչխարհաշրջիկ Եւրոպականաց, որք հմարեն զայս ոչ նուազ քան զհոյակապ եկեղեցիսն Իտալիոյ։

Այլ աւա՜ղ, զի սերունդք բարեպաշտոն և ազգասէր արանցս այսոցունց վարակեալ եւ համակեալ օտարամոլութեան դժնդակ և անհուն աւիւնով՝ չընթացան այլ եւս յարահեղեան ի շաւիղ հարցն իւրեանց, որք փայլեցան և փայլեցուցին զԱզգն յատպարիզին վաճառականութեան, այլ լքեալ զայն գործ որով Հայն նշանաւոր է հանդիսացեալ յաչխարհի անգստին ի հնուց, մտին ի ծառայութիւն օտարաց, և հետեւաբար օտարազգիք տիրապետեցին զայն ասպարէզ որ սեպհական ժառանգութիւն էր լեալ Հայոց ի բազմայ հետէ։ Ա՜խտո՛ս...։

Բիւր ողբոց արժանի է արդի դըրութիւն Հնդկահայոց որք անգէտ գոյով բոլորովին մայրենի լեզուին. հեռեւարար հեռացեալ և մեկուսի են ի հայրենի դիրամաքուր Սուրբ Եկեղեցւոյն և յեկեղեցիս Անդրիայոց ուճախեն, և եթէ են ոմանք որք ոչ ծուներ կրկնեն Բահաղու և տակաւին յեկեղեցին հարցն յաճախեն, անդրդիարէն ողոթագիր բարձեալ աղօթեն յեկեղեցւոյ Հայոց, որով յանգի ցաւալի իրողութիւնս թէ հնդկահայ գաղութքն ի հոգեվար վիճակի գտանի թէ՝ ազգային եւ թէ կրօնական տեսակետիւ, և եթէ չիցէ ազդանուէր ոք որ ազատիցէ զայն ի մոտալուտ վըտանգէն որ կորուստ սպառնայ նմա, խիթամ զի ղինի կէս դար, թերեւս նուազ ժամանակամիջոցի, Հնդկահայ հինաւուրց գաղթականութիւնն եւս ի դասս ճոխ գաղթականութեանն Հոլանտիոյ կամ Լեհաստանի դասեսցի ի ցաւ սրտի ազգասիրաց։ այլ լեւոյոս եմք և ակն ունեմք զի կենցաղագէտ, փորձառեալ եւ ազգասէր հովուապետն մեր, Գերապատիւ Տէր Եսայի Նորապսակ Եպիսկոպոսն վիճակիս տեսեալ զողբալի վիճակ Հնդկահայոց, ոչ խնայիցէ թափել զամենայն զեռիգս իւր առ ի զարթուցանել զնոսա ի մեռօրինակ թմբրութենէն յոր մտեալ են ի բազում ամաց հետէ, եւ վառել եւ արծարծել ի նոսա զսրբազան հրատան զորովք նախորդք իւր արարեալ են զանց չարաչար կերպիւ։

Ով ազնի՛ւ և ուսումնատենչ Հայ երիտասարդութիւն, մի՛ մոռանայք աղաչեմ զսի։ Կրօն և զոսկեղէն Գրականութիւն երջանկայիշատակ Ձերոց նախնեաց, ուր որ եղեալ իցեն զՁեզ անյայտ ձեռք նախախնամութեան կամ բաղդին, զի սոքա են երկոքին պահպան հրեշտակք որք հսկեալ են ի վերայ Ազգիս յսկզբանէ Քրիստոնէութեանն ցարդ, և ի շնորհս որոց եւեթէ կայ մնայ ազգութիւն մեր ցայսօր, եւ մնացէ առ յապայս։ Մի՛ առնէք զանց զազգային գրականութեամբ Ձերոյ ոգոյ նմանն չիք յոր կողմ հայիմ եւ կոյս, և որ չնչարարհիկ համարեալ է յայս գիտնոց և լեզուագէտից աչխարհի՝ իւրովին ճոխութեամբ եւ հնութեամբ, եւ որ ի նորոյ գրաւեալ է ինքն զուշ և զուրուշ լեզուագէտ Եւրոպականացն։ Ո՞ր ազգ կարէ արդեօք պարծիլ այսպիսի իմն փառաւոր եւ սքանչելարուեստ գրականութեամբ, որ սկսեալ Սուրբն Մեսրոպեաւ և խորենացւոյն Մովսիսաւ շարունակի այն ցաւուրս մեր այակերտութեամբ գերաշնորհ բազմավաստակ Հօրն Ալիշանի, Ժրաջան մեղուացն Վենետկեան փեթակին և այլոց բազմաց թէ՝ ի Թիւրքիա և թէ այլուր։

Ներումն հայցեալ վասն փանաքի և բազմատող գրութեանս, ժամի խընդրել ի պատուական խմբագրութենէդ բարեհաճիլ անկիւն ինչ շնորհել սմին՝ ի սիւնակս յազգօգուտ լրագրոյդ, որոյ վասն դոհ եմ զՔէնՁ նախապէս։

ՄԵՍՐՈՎԲ Ց. ՍԷԹԵԱՆՑ
ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՆԻԹ ՄԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

Ա.

Ընթրիքէն ետք, ծխարանին մէջ կը խօսակցէին։ Բերէյրա հրեայն, Թատրոնի տնօրէնն որ այնքան ծանօթ է իր մարմարագոյն կեղծօձիքներովն և յաղթաձև փողկապներովն, կեցած էր չըմփնէին առջև, ձեռքն ունենալով պզտիկ գաւաթ մը նարնջովի, ահագին կարմիր յակինթի մը հանգոյն։

– Նիւթը, կ'ըսէր, Նիւթը, ամեն ինչ անոր մէջն է ... Թատերախաղ մը այն ատեն լաւ է երբ անոր նիւթն հինգ վայրկեանի մէջ կարելի է պատմել։ Երբ հեղինակ մը գայ կատակերգութեան մը մասին հետս խօսի նախաձաւած ատենս, անմիջապէս կը կեցուցեմ զինքը։ «Մա թերմորով հաւիթիս չի լմնցուցած կրնա՞ս նիւթդ ըսել»։ Եթէ չի կրնար, ըսելէ թէ թատերախաղը բան մը չարժեր։

Եւ Բերէյրա կուլ տուաւ նարնջովոյ գաւաթը։

—Ես թատերական հեղինակ չեմ, ըսաւ Մորիս, դեսպանական կցորդը, լսն թիկնաթոռին խորէն ուր թաղուած էր, սակայն, եթէ կուզէք, Բերէյրա, դէպք մը պիտի պատմեմ ձեզի, որմէ՝ ըստ իս՝ արհեստէն հասկցողը կրնայ օգուտ քաղել։ Բայց հաւիթի մը ուտելու ժամանակը շատ կարճ է։

—Զուազեզ մը կը շնորհեմ ձեզի, յարեց հրեայն խոշոր ծիծաղով մը ... բայց աշխարհիկ մարդոց թատերական գաղափարներն ի՞նչ կ'արժեն ... վստահութիւն չունիմ ... ի՞նչ է նէ, շարունակեցէ՛ք։

—Շա՛տ լաւ։ Այս պատմութիւն վիւննայի սրահներու խօսակցութեան առարկան եղաւ հոն գտնուած ատենս։ Այն ժամանակ Վիւննայի մէջ՝ սրտի հիւանդութեանց համար յոյժ համբաւաւոր բըժիշկ մը կար. անունն էր Տքթ. Արնոլտ, —բնականապէս անունները կը փոխեմ, վասնզի գործը եղերական է—։ Հազիւ քառասուն տարեան, արդէն չատ յաճախորդներ ունէր։ Գեղեցիկ մարդ մըն էր, վայելչաձեւ, կանոնաւոր դէմքով, խարտեաշ մեծ կիսամօրուսներով, աւստրիական տիպար, բայց ամերիկեան ձեւով զոյգ մը աչերով՝ կապոյտ և պղպջատի պէս ցուրտ, որ մտածել կուտային։ Վիւննա բնակող ռուս ընտանիք մը—պանոք ալ, եթէ կուզէք, Սքէպելով անուանենք—այդ բժիշկը հրաւիրեց տան աղջիկը դարմանելու, որուն վրայ մասնագէտն, առաջին քննութեամբ, չնկերակի այտում մը (anevrisme) գտաւ ... Օր. Մաշայի մարմինը զննել կարի խռովիչ բան մըն էր։ ... մտածեցէք անգամ մը, ականջ դնել տասնեւհինգամեայ գեղեցիկ թխորակի մը կուրծքին վրայ և անոր սրտին զարնել՝ «կարելի՞ է ներս մտնել» ըսելու պէս։

—Մորիս, ընդմիջեց տանտէրը, կատակերգութիւն չուզեր, դուք տուամ մը խօսացաք մեզի։

—Հիմա պիտի ունենաք, հանդարտեցէք ... Այս Սքէպելոփքք, թէեւ լաւ ընկերութեանց մէջ ընդունուած, քիչ մը կասկածելի էին։ Օթէլը կը բնակէին։ Շուռայլ ծախսեր կ'ընէին, և կարծողներ կային թէ տիկին Սքէպելովի ադամանդները կեղծ էին։ Երկու աղջիկ ունէին կարգելու։ Իրենց այցելուք բարձր դասուն չէին պատկանէր բոլորովին։ Բայց բժիշկը բուռն կերպած սիրահարուած էր։ Օր. Մաշան յամուսնութիւն խնդրեց, թայլ տրուեցաւ իրեն սէրն յայտնել, երեք ամիս ետքը կարգուեցաւ, եւ Սքէպելոփ ընտանիքն, յանկարծ զզուելով Վիեննայէն, մեկնեցաւ անտի։ Բժիշկին կինը յոյժ հաճելի թուեցաւ Վիեննական ընկերութեան մէջ։ Նորապսակ ամոլը մեծ հետաքրքրութիւն կ'ազդէր, բժիշկը Մաշան կը սիրէր իբր իր կինն և իր հիւանդը միանգամայն, կը պաշտէր զայն և կը խնամէր ... Այս պըզտիկ վէպը կը դիմէր զգայնիկ գերմանուհիները ... Արդէն, Տիկ. Արնոլտ, որուն առողջութիւնն զգալի կերպիւ կը վերահաստատուէր, յաճախ կերեւէր ընկերութեանց մէջ, երբեմն կը պարէր իսկ ...

—Հակառակ իր սրտի հրանդութեան՞։

—Այո։ Մանկամարդ կինն այնքան լաւ բուժուած կ'երեւէր որ իր ամուսինը թոյլ կուտար իրեն վալս մը պարել՝ իբր բժիշկ, բայց կարծեմ թէ՝ իբր նախանձող՝ պիտի արգիլէր զայն։ Վասնզի, գեղեցիկ հարիւրապետն Պլազվից—սպիտակ համազգեստով ապտոն մը—միշտ առաջինը կը գրէր իր անունը Տիկ. Արնոլտի պարի քառնէին մէջ և յոյժ սիրտիւ կը սեղմէր զայն պարած ատենը։

—Լա՛ւ, ըսաւ Բերէյրա, անձերը ներկայացուցիք. հիմա, Մորիս, գործողութիւնը պատմեցէք։

—Օր մը բժիշկը տրցակ մը նամակներ կը գտնէ։

—Շատ հինցած է այդ ձեր։

—Բերէյրա, անտանելի ես։ Նամակներուն տեղ ուզածդ յարմարցուր։ Բայց իմ պատմութեանս մէջ նամակներ են ...

—Որք ամուսնոյն կապացուցանեն իր անպատուուած ըլլալը, այնպէս չէ՞։

—Ցայտնի բան է այդ։

—Եւ որք վրէժխնդրութեան խորհուրդ մը կը յղացնեն անոր մտքին մէջ։

—Ուրեմն պատմութիւնը գիտէ՞ք, Բերէյրա ... Այն ատեն, դուք պատմեցէք։

—Ոչ, բարեկամս, բայց ես կը գուշակեմ, այսչափ միայն։ Ուրեմն, ամուսինը վրէժը լուծեց ...

—Այն ոճիրներէ միով որք միշտ գաղտնի կը մնան։

—Ուրեմն ի՞նչպէս գիտցուեցաւ։

—Բժիշկը խօսեցաւ ... Ա՛յո, յանցաւորն ինքն իսկ, ժամանակ անցնելէ ետք, տեղի տալով գաղտնիքը հաղորդելու այն անդիմադրելի, այն ազատալի պէտքին, զոր ունի ամեն մարդ և որ ...

—Իրողութեան գանք, Մորիս, իրողութեան։

—Ա՛լ բան մը չեմ ըսեր, մրմռաց ելբիտասարդը նեղացած։

—Մի բարկանաք, յարեց լպիրշ Բերէյրան, ձեր ֆռաղներն աւարտելու ներողութենէն կ'ազատենք զձեզ ... Թատրոնի ճշմարիտ ոճն է այս ... Տեսէք Սքրիպը, Սարտուն. ասոնց ամենուն ալ խաղերը կազմուած են կիսատ խօսակցութիւններով. գլուխս կը ճաթեցնեմ երիտասարդ հեղինակներուն կրկնելով. «Ո՛ճ չուզեր, մանաւանդ գրականութիւն բնաւ» ... Թատերախաղեր կան որք ածականով մը կ'կոչուին ... մարդ չի կրնար գիտնալ թէ այլասանութիւն մը ի՞նչ վնաս կրնայ հասցուցեալ թատերախաղի մը ... Այսպէս, ռոմանթիքները ...

—Կարգը ձերն է, Բերէյրա, ըսաւ տանտէրն՝ ծաղրածու կերպով մը հրեայն դիտելով իր մէկնոցին տակէն. ե՞րբ պիտի լմնցուցէք։

—Իրաւ է ... արդ, Մորիս կըսէր մեզի թէ ամուսինը ...

—Սոսկալի վրէժխնդրութիւն մը երեւակայեց, բայց այն տեսակ վրէժխնդրութիւն մը որ միայն իր արուեստէն մարդու մը թոյլատրեալ է։ Մաշա կատարելապէս չէր ապրիցած—ժանգագէտն ազէկ գիտեր զայս—այն սրտի հիւանդութենէն որուն համար, երկու տարի ամուսինը խնամած էր զայն այնքան եռանդով ու սիրով։ Ձեռնարկեց նորէն եւս դարձնել այդ հիւանդութիւնը։ Իր զայրոյթը զսպելով, բաւ համարեց իր կնոջ ժամ պահել անհանգարտ եւ կասկածոտ ամուսնոյ մը ընթացքն եւ այս կերպով երկիւղ և անձկութիւն ծնայ անհաւատարիմ կնկան մտքի մէջ։ Ձեռք ձգած նամակներէն դիտէր թէ ի՞նչ մոլեգին տարփանքով համակուած էին երկու սիրահարք, ապահով էր թէ միշտ պիտի ջնային զիրար տեսնել, նոյն իսկ տանգներու մէջտեղ։ Այս կացութենէն օգուտ քաղեց բժիշկը։ Այդ վայրկեանէն սկսեալ՝ գաղտնի զրուցութիւն մը մնար մուներ խոշընդոտներ դրաւ Մաշայի և Պ. Պլազվիցի միջև, առանց սակայն բոլորովին իրարմէ բաժնելու զանոնք. անյաղող կը հանէր առանց թղթակցութիւնները, կը խռովէր և կը թունաւորէր ասանց սէրը։ և բուռն ու վշտագին յուզմունքով լի այս կեանքին մէջ, տիկ. Արնոլտի առողջութիւնը խորապէս խանգարեցաւ նորէն։ Տոքթորը կը սպանէր իր կինը նոյնքան ստուգութեամբ և որոշողութեամբ որով ատենօք բժշկած էր զայն։ Այն յիմար սարսափի ժամուն որ արեան չրջանին կուտայ մահացու արագութիւն մը, ճարտար մարդը յաջորդել կուտար տխրութեան երկարաւուր օրեր որք սիրտը կը վրդովեն և արիւնը հոն կը կեցուցնեն. յեռայ, յանկարծ, բնաւ նախանձութիւն չունենալ կը կեղծէր, արտասուելու չափ զգածեալ ցոյց կուտար ինքզինք՝ իր կնոջ տառապանաց։ —Բայց ի՞նչ կըլլաս, խեղճ Մաշա, կ'ըսէր նմա։ Իմ խտաքննութիւնս բան մը չի հասկնար։ Վշտէն մեռնող անձի մը երեւոյթն ունիս, ինձի հետ միթէ երջանիկ չե՞ս։ — Եւ դիւային հեշտութեամբ մը դիտելով հանդերձ ախտին յառաջդիմութիւնները, իր կեղծաւոր յուսահատութիւններով կը շարչարէր իր զոհը։ Վեց ամիս ետք ... Թաւուքք աւելի յաճախադէպ էին, սրտի բաբախմունք աւելի արագ ... չնչերակի այտման ամենաերկիւղալի նշանները նորէն երեւան եկած էին։ Ա՜հ, ա՜հ, Բերէյրա, ալ հիմա մի ընդհատէք զիս ...

—Շատ աղէկ ... երկրորդ արարն է այս ... Թատերախաղին հանգոյցը ... բայց վախճա՞նը ... վախճա՞նը ...

Բ.

—Վախճա՞նը կուզէք, գոչեց Մորիս ճաշարանի սպասաւորի չեշտով որ պնակ մը կը բերէ, աւասի՛կ։

«Իրիկուն մը, տոքթորը փոթորիկի պէս իր կնոջ սենեակը մտաւ, տիկին, գոչեց, ամեն բան գիտեմ ... Պ. Պլազվից ձեր տարփածուն է»։

«Հէք Մաշա ճեփ ճերմակ կտրեցաւ և մահուան թաւկութիւն մը երեւցաւ շրջբթանցը վրայ։

«—Սպանեցէք զիս, ըսաւ։

«Այս էր իր ուզածը։

«—Ձեռք չեմ վերցուներ կնոջ վրայ, յարեց Արնոլտ։ Ձեր մեղսակիցն երկուքնուգ փոխարէն վճարեց։ Հիմա մենամարտեցայ Պ. Պլազվիցի հետ ... սպանեցի՛ զայն։

«Մաշա նուազիալ ինկաւ գորգին վրայ։

«Բայց տոքթորը կը տեր. չէր համարձակեր պեխին իսկ դպչիլ գեղեցիկ հարիւրապետին որ Վիեննայի առաջին նշանաձիգը կը համարուէր։

«Մինարդրեց կնոջը մօտ որ գետնին փռուած էր եւ անոր ձեռքը բռնեց։ Բազկերակը կը զարնէր տակաւին. կ'ապրէր։ Այն ատեն, դաշիճը խնամեց և վերակենդանացուց զայն։

«—Պարահանդէսի շրջազգեստ մը պիտի հագնիք, բոլոր ազամանդիդ պիտի դնէք, հրամայեց, և ինձի պիտի ընկերանաք Ֆրանսական դեսպանատունը տըրուած պարահանդէսին, որուն հրաւիրուած ենք։»

«—Երբէ՛ք ... երբէք, չեմ կրնար։

«—Հիմա պիտի հագուիք և պիտի մեր՝ նինք։ Պ. Պլազվիցի հետ մենամարտիս շարժառիթը խաղի կռուի մը վերագրեցի, բայց քու պատիւդ ալ վտանգի մէջ է. պէտք է որ այս գիշեր ընկերութեան մէջ զքեզ իմ թեւս տեսնեն։ Ապա թէ ոչ պիտի կարծուի թէ քու պատճառաւդ կռուած եմ և պիտի անպատուուիմ. հագուեցէք, այնպէս կուզեմ։

«Տարաբաղդ կինը անպատճառ պէտք էր հնազանդիլ։ Ինչպէս ընդդիմանալ մարդու մը զոր ինք այնքան անողորմաբար անարգած էր։ Արդուզարդն ըրաւ,—ի՞նչ ճգնաժամ—եւ ամուսինը զայն քաշեց տարաւ դեսպանատուն պարահանդէսը։ Հոն, ջախջախուած, կքեցաւ քան թէ նստաւ, մտից սրահին մէջ, ուր ամեն վայրկեան բարալանը բարձրաձայն կը ծանուցանէր հասնող հիւրերու անուանները։

«Բժիշկը, պերճագեցաւ, իր բոլոր պատուանշաններով զարդարուն, իր կնոջ թիկնաթոռին ետեւ յատին կանգնած էր։

«Յանկարծ, նախասենեկին մէջ ակնարկ մը նետելէ ետք, ծռեցաւ Մաշայի ականջին իբր թէ սրբային խօսք մը փսփսալու համար։

«—Ուրեմն ցաւն զքեզ չ'սպաննեաց, թշուառակա՛ն։

—«Ժիբրանարար տակաւին ոչ, մըրմընչեց հէգ կինը։

—«Լաւ ուրեմն, նայէ՛, յարեց բժիշկը դաւաը ցուցնելով, և ուսխութենէդ մեռի՛ր։

«Այս պահուս բարապանն հնչիւն ձայնիւ ծանոյց։

—«Հարիւրապե՛տ Պառոն տը Պլազվից։

«Գեղեցիկ սպայն ներս մտաւ, ծիծաղ ի շրթունս, և նախ և առաջ, ինչպէս կ'ընէր միշտ, աչքովը իր տարփուհին փընտրեց։

«Հազիւ ճանչցաւ զայն։

«Մաշա եկած էր իր աթոռին վրայէն՝ չկա՛ չնտակ՝ զսպանակէ շարժուածի պէս, իր զարդուց ներքև թարկադէմ, սարսափա՛ծ։

«Դէպ ի հարիւրապետն մոլոր նայուածք մը ուղղեց, ձեռքը կոկորդին տարաւ և ծանր կերպիւ ինկաւ տախտակամածին վրայ։ Մեռած էր, այս անգամ իրա՛ւ մեռած։

«Սոսկալի իրարանցում մը փրթաւ։

«Տոքթորը նեռուեցաւ իր կնոջ մարմնոյն վրայ, ճիշներ արձակելով, և Պ. Պլազվիցի յուսահատութիւնը գայթակղութիւն պիտի պատճառէր, եթէ բարեկամ մը քաջելով դուրս չի հաներ զայն։

«Բոլոր հրաւիրեալք փախան. ծառայք կերան ընթրիքը, և դեսպանուհին չատ տժգոյն մնաց, վասնզի Քօթիյօնի համար եղական նախապատրաստութիւններ տեսած էր որք մեծ հաճոյք պիտի պատճառէին իր հրաւիրելոց ...»

Գ.

Մոռխ լուց. Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց։

Գրեթէ ամենքն ալ սարսուռով համակուած էին և նոյն ինքն Բերէյրան կոչտ ու յիմար խօսք մը չընելու յանցանքն ունեցաւ։

Բայց տան տիրուհին երեւցաւ՝ վերերուելով ծխարանի դրան վարագոյրը։

—Է՛, պարոնայք, գլանիկիդ լմնցուցի՞ք ... տիկիններդ զձեզ կուզեն։

Երբ սրահ անցան, Բերէյրա Մորիսի թեւը մտաւ։

—Իսկ Տոքթորն ի՞նչ եղաւ։

—Ինչպէս ըսի ձեզ, օր մը անխոհեմութեամբ գրեթէ պարծենալ իր ոճիրին վրայ, որ սակայն վերծ է ամեն պատժէ։ Բայց Վիեննա բնակիլը դժուար կուգար իրեն։ Այժմ, Վարշաւիա կը գտնուի, ուր չատ յաճախորդ ունի և ուր կը շարունակէ իր մասնագիտութեան դիմող հիւանդներուն կրկնել «Մանաւանդ ամենեւին յուզում մի՛ կրէք։» Բայց ձեր կարծիքն ի՞նչ է իմ թատերախաղի նիւթիս վրայ։

—Անկարելի է խաղի վերածել զայն, սիրելիս, բարի թերթաբանիրք պիտի ըսեն թէ Օթէլով Ֆէլոյէի ժիլլին նմանութիւնն է։

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԳՈՒԲԼ

Դ Ա Ս Ա Գ Ի Ր Ք
Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
Ի Ի Պ Ղ Տ Ս
Նաւակարարանի Դպրոցի
Ըստ Նորագոյն վիճակագրաց
Աշխարհագրեաց
ՏԻԳՐԱՆ Ց. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հարց պատասխանով յօրինեալ՝ հարիւր ութսուներեք և 368 երեսներէ բաղկացեալ դիւրուսոյց դասագիրք մ'է։ Աշխարհագրութեան մէջ գործածուած ուսումնական բառերն, ինչպէս, Հասարակած, Արեւադարձ, Բեւեռ, Գօսիք, և ն. պատկերներով ցուցուցած են գործոյն օգիրքները. Նոյնպէս կղզի, թերակղզի, պարանոց, լեռ, անապատ, ծոց, ձիւրց լիմն և սոցին նմանեաց իրական պատկերներն դրուած և առանձին ցուցուցած են թէ ինչպէս կը նկարուին ատոնք աշխարհացոյցներու մէջ։ գործոյն վերջերն ալ կը գտնուին սչ նուազ շահեկան վիճակացոյցք։ Կեդրոնատեղին է ի Գամարեան գրատուն, կը վաճառի նաև ամեն Հայ գրավաճառաց քով։ Գինն է մէկ մը այսինքն 4 ղուշի, ի դիւրութիւն անձեռնհաս ուսանողաց։

6—5

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Պոլիս Մէրձան Զարշուսին 59 թիւ բացած վաճառատան մէջ խիստ գոհացուցիչ պայմաններով գաղղիական կաշի, լուսարին եւ զանազան մորթեր, ինչպէս նաև կօշկակարներու վերաբերեալ ամէն տեսակ պիտոյք կը ծախուին ընտիր տեսակէն եւ դիւրագին։ Արդէն վաճառատան հետ գործ ունեցող բոլոր մեր բազմաթիւ յաճախորդք ըստ ամենայնի գոհ մնացած են, և կատարեալ փորձառութեամբ կը խոստանին վաճառատաւէրս ճշդապահութիւնը, որ իւր միակ ընկերուքնքն է և պիտի յարատեւէ միենոյն ուղղութեամբ։

Գաւառներէն եկած բոլոր յանձնարարութիւնք նոյնպէս ճշդիւ և ամենայն խնամքով փութապէս կը կատարուին։

2—3 ՄԻՍԱԷԼ ԴԱՇՃԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ԳԱՇԵՆԱՑՈՑ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Վկայեալ դաշնակագործաց Լինարի հռչակաւոր գործատան

ՓՈԽԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ
Գնում եւ վաճառում

Կը վաճառուին ամեն տեսակ դաշնակներ ամենակոն վճարմամբ և մասնաւորապէս Գաղղիոյ լաւագոյն գործարաններէն Բլէյնի դաշնակները, խիստ դիւրամատչելի գիներով։

Մասնաւոր յանձնարարութեամբ ամեն գործարանաց դաշնակներն կը բերուին։

Վաճառ նոր դաշնակներ չափաւոր գիներով. Բաժանորդագրութիւն դաշնակաց յարգարման.

ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ

Դաշնակաց Նորոգութեան, գաղղիական ընտիր Նիւթերէններով.

ՀՐԱՒԱՆԹ դաշնակները չ'հինցնելու և լաւագոյն վիճակի մէջ պահելու։

Գաւառներէ եղած յանձնարարութիւնք ամենայն խնամով և փութով կը կատարուին։

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել Բերա, Իսկ-փողոց, Խրիմեանի խան թիւ 10։

Անմոռացելի ժամանութիւն

ԱՋԴ

Աշխարհն չագենաւը, Լիվերբուլէ աստ կ'սպասուի ընդհ. վաճառքով դէպի ամասոյա 17ին։ Գործոյս Աշխարհն լրդ. ընդ. Ն.Տ. ԼԱՖՖՈՆԻԷՆ

ԻԼԱՆ

Զբրաաթ Պանգաղը իշուն լիզումը օրուայ գեղեցը պանգատան վիրիվէք լեզրէ թասպէյ վէ իմպլայէի մէկգըլ մինագասայա վազ օլունան 4,000 տէֆթէրլրին պէհէրի սիմ մէհթիտի 19 զուրուշ հիսապը իլէ 4 զուրուշ 35 փարատա վէ 200,000 ատէտ սէրկիներին պէհէր 1,000 ատէտլինին թասպէյէ 6 զուրուշ 35 փարատա թասպէլի էօշէտսինտէ թէգարրուր իթտիկինտէն վէ մանը հալ բումինին 28 ինճի ճումա իրթէսի կիւնի սաաթ 6 տա իհալէթ գաթիյէսի իճրա օլունճաղընտան 100 տէ 5 թէնզիլի իլէ թասպէ օլանլարը վագթը մուայնէ գատար Պանգ իտարէսինէ միւրաճաաթ իլէ մէվէլերի իլան օլունուր։

27 Իլուլ 1891

ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՖԷՐԻ
Ի Լ Ա Ն

Եէրլի իմալի թօգմագլանմըշ հատէքեարի քէսէյէ գէրեէյի ճէտիտ 1971, պէհէր գէրեէյի ճէտիտի 16 զրչ. նըոիքը սեհեհ վէ նըսիքը տիկերի պէհեաղ եէրլի իմալի վաքէլմա գէրեէյի ճէտիտ 20670, պէհէր գէրեէյի ճէտիտի 20 զրչ. իքինճի օրտուի հիմասուն իչուն էտիրնէտէ թէպլիմ օլունմագ չարթը վէ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱՒԹԻՒՆ

45

ՆՕՐԹՀ ԳՐԻՖԻԹ ԵՒ ՄԷՐՔԸՆԹԱՑԼ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. ոսկի 3,000,000. ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 10,439 944
ՀԱՍՈՅԹ 1890 ՏԱՐԻՈՅ 2,488,197

ՆՕՐԹՀԸԸՆ ԷՇԼՈՒԸԼԱ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. ոսկի 3,000,000. ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 3 975,500
ՀԱՍՈՅԹ 1890 ՏԱՐԻՈՅ 1,048,800

Ընկերութիւնքս Պոլսոյ մէջ ունեցած Միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ հրդեհի դէմ ամէն կարգի վտանգաւոր ապահովագրութիւններ ի գործ կը դնեն չափաւոր գնով, և իրենց ցոյց տուած բաւական եղաշխաւորութեամբ մեծ գումարներ ապահովագրողաց կրնան վստահաբար վերջնք ներկայացնել. նաև իրր ապացոյց իրենց հաստատութեան, միայն հրդեհի հետևանքներուն համար մինչև ցարդ տուած թանին 20,000,000 Անգլիական ոսկին կ'անցնի։

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱՒԹԻՒՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. ոսկի, 500,000

Մ Ա Ր Ի Թ Ա Ց Մ

ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ Անգլ. ոսկի 110,000

Ընկերութիւնս կ'ապահովագրէ շոգենաւուց և առագաստանաւուց մէջի ապրանքներն և դրամածրարներն խիստ օգտակար պայմանաւ։ Գնոյց և այլոց վրայ տեղեկութիւն առնուլ ուզողք կը հրաւիրուին դիմել Ղալաթիա Մէհմէտ Ալի փաշա խան գետնայարկ թիւ 22 և 22 Ա. սենեակներն, առ ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ Գործակալ Կ. Պոլսոյ վերոյիշեալ երեք Ընկերութեանց

ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ ԻԼԱՆ

Միւպայեա օլունաճաղը էվվէլճէ իլան գէլընան 130 000 գըեէէն 180 000 գըեէյէ գատար գուրու փասուլեանըն պէէէր գըեէսի 44 ½ բարատա թալիպի էօհաէսինէ օլուպ թըշրինը էվվէլը բումինէն իքինճի կիւնի գարարը գաթիսի վերիլէճէկինդէն վէ իրթէսի կիւնի 100 տէ 5 թէնգիի գապու։ օլունաճաղընտան իթարնա թալիպ օլանլարընը մագամը Սէրասքէրի լէվազիմաթ տարիէսինէ կէլմէլէրի իլան օլունուր։

25 իլուլ 1891 Նո. 30 3—3

Նիզամիյէ թանէնիյէ իտարէսի հասարաթընտան էսմանը օսմանլը վրապը 100 զուրուշա օլարագ նագտէն վէ փէշինէն խաթիսկա գէլընարագ ֆիրուսթ օլունաճագ օլան 400 000 գալան վէ 150 000 գըեէ ինէ քէսիէկէն թըշրինը էվվէլը բումինէն իքինճի կիւնի պիլ միզայէէ ֆիրուսթ օլունաճաղընտան իրթիրասնա թալիպ օլանլարընը մագամը Սէրասքէրի լէվազիմաթ տարիէսինէ կէլմէլէրի իլան օլունուր։

25 իլուլ 1891 Նո. 31 3—3

Թարապուլուսը Ղարպ ֆըրգասընա կէօնտէրիլմէկ իւզրէ միւպայեա օլունաճագ օլան 1500 չուվալ տագիգին թըշրինը էվվէլը բումինին իքինճի կիւնի պիլ միւնագասա գարարը գաթիսի վիրիլէճէյի վէ իրթէսի կիւնի թէգարրիր իտէճէք ֆիեսթընտան 100 տէ պէշ թէնգիի գապու։ օլունաճաղը ճիչէթիէ իթարնա թալիպ օլանլարընը մագամը Սէրասքէրի լէվազիմաթ տարիէսինէ կէլմէլէրի իլան օլունուր։

25 իլուլ 1891 Նո. 32 3—3

VICHY

ՍԷՆԴ-ԵՈՐԻ ԱՂԲԻՒՐ

կամ ԼԱՍՊՈ ՍԷՆԴ-ԵՈՐ, դեղագործ, Բլան Լէշա, Վիշի

Ամէնէն թարմն և հեռեւալար ամէնէն կազային և փոխադրութեան մէջ ամէնէն նուազ անպէյտլիին, դեղեանց գարման ընդդէմ լեարդի, ստամոքսի և մէջքի հիւանդութեանց, աւազի և յօդացաւի. գինն է 50 շիշոց արտուքը 20 ֆրանք։ կեղծերէն լաւուշանալու համար, իւրաքանչիւր շիշի պիտակին վրայ փնտուել սա ստորագրութիւնը N. Larbaud Mayère

գրութիւնը

ԿԵՂԻ. ԴԵՂԱՎԱՃԱՌԻՔ ԵՒ ՀԱՆՔԱՑԻՆ
64 ՋՐԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՔ 13—13

PARIS

GRANDS MAGASINS DU

Printemps

NOUVEAUTÉS

Envoi gratis et franco

du catalogue général illustré, renfermant toutes les modes nouvelles pour la SAISON D'HIVER, sur demande affranchie adressée à

MM. JULES JALUZOT & Cie
PARIS

Sont également envoyés franco, les échantillons de tous les tissus composant nos immenses assortiments, mais bien spécifier les genres et prix.

Tous les renseignements nécessaires à la bonne exécution des commandes, ainsi que les conditions d'expédition, sont indiqués dans le Catalogue.

Envoi *franco de port* jusqu'à destination de toute commande de 50 francs payée par avance, pouvant être expédiée en un colis postal.

COMP RUSSE

DE NAVIGATION A VAPEUR ET DE COMMERCE

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբթուան երթեւեկութիւնը

Բշ. 30 12 Օտեսայի սուրհանդակ, ժամ 2ին յետ միջօրէի։

Գշ. 1 13 Ռնեքսանդրիոյ ուղղակի սուրհանդակ, ժամ 5ին յետ միջօրէի. Պիրէանի ճամբով

Դշ. 2 14 Մարսէյլի սուրհանդակ, առաւօտեան ժամ 11ին։

Երշ. 3 15 Օտեսայի սուրհանդակ, ժամ 2ին յետ միջօրէի։

Ադդ.—Հոյլաս 1/13, երեքշաբթի օրը կ պալէն դեպի Սուրիոյ նաւահանգիստները մեկնող ուղեւորք Զմիւռնիոյ մէջ պիտի հանդիպին Թրիպոլի, Պէյրութ, Լաոքիա, և Բոր-Սայիտ գացող շոգենաւուն։ 10

Արտօնատէր Ս ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ

ՈՍԿԻ ՄԻՏԱԼ, ՎԻՇԻՆԱՅԷՆ 1888 ՈՍԿԻ ՄԻՏԱԼ, ՊԱՐԻԶ 1879

QUINA-LAROCHE

ԳԻՆԵՎԱՄ

Գինա Լառօշը հասարակ պատասու թիւն մը չէ, այլ լուրջ ուսումնասիրութեանց և աշխատութեանց արդիւնք, որք ամենաբարձր փարձառութեամբ արժանացած են անոր հեղինակը։

Միացունել երեք գինգինաներու բաղադրութեանց ամբողջ պայմանները, յետոյ յոյժ տարբերական իքսիր մը պատրաստել. «Քոյ Գինա—Լառօշի հասատեալ գերազանցութեան գաղտնիքը, որով Դիւրամ գուցած է ստամոքսի հիւանդութեանց, անախորժութեան, երկարատեւ ջերմի և այլոց հիւանդութեանց։ — կը գտնուի ի Բարիզ, Թ. 22 և 19 Տրուօ փողոց, և Դեղատանց մէջ։ 2218

THE BRITISH AND FOREIGN

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ անգլ. ոսկի 1,340,000
Պահեստի դրամ » » 600,000

Այս ընկերութիւն, որ 25 տարիէ ի վեր այնքան հանրածանօթ եղած է մայրաքաղաքիս մէջ, Universal ընկերութեան հետ ձուլուելուս. Այժմ աշխարհիս սոսկ ծովային ապահովագրական ընկերութեանց մէջ ամենէն զօրաւորն է և իր դիրքով հաստատութեան կ'ընծայէ ուրիշ ամեն ընկերութենէ աւելի ապահովութիւն։

Մասնաւորապէս նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ ապրանքներ, դրամածրարներ, յանձնարարեալ ծրարներ, եռ, շոգենաւի, առագաստանաւ, թղթատարի և երկաթուղոյ միջոցաւ, խիստ չափաւոր գիներով։

Աւելի տեղեկութիւն առնուլ փաթաքողք դիմեն Պոլիս, Բիւշիք Աչըր էֆէնտի խան։

32 Գործակալ, ԷՏՎԱՐՏ ՊԱՐՏԻԼՏԻ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՔԵՆԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՁՈՒԼԱՐԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՍԷՔ ԵՂԲԱՐՑ, ՏԱՐՄՇԹԱՏ

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՔ
ՁԱՂԱՑԳՆԵՐՍԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ
Կը հատատուին ցորեն և հնդապին դեւթիր ապուռ յատակ լաղացքներ, Բրինձ կեղեւելու գործիքներ. Գարի վեճելոյ և մաքրող ալղուիք. Ալիսոյ մեքենայք
ՇՈՒՇԵՆԱՐԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ
Քլանով մը և բաղարելու գրութեան համեմատ յոյժ նուազ ոյժի պահանջող երկաթուղեր.
Կիսաչոր մասուրաց արուեստական երկաթուղեր.
ՋՐՄԱՆԵՆ ՇԵՏՄԻՐԱՆԵՐ
ՋՐՀԱՆԵՐ

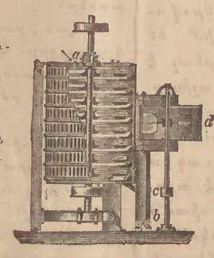

ՓՈՒՆԱՆՄՐԻՆԵՐ
Ըստ գերմանական կամ ամերիկեան դրութեան Սիլէր։
ԱԴԻՍԱՐԱՆԻ ՋՆՏԵՂՄՈՒՆՔ
Ադիսարանի կը հատատուին Երկանանեւ փուռ համար երկաթեղէնք
Ադիսարանի մեքենայք
Շոգենաւերէն ապրանք պարպող վերամբարձ մեքենայք
Շարժուն վերամբարձք, փոխադրիչ մեքենայք.
ՊՏՈՒՏԱՅԱՆԱՑՆԵՐ ԵՒ ՋՐԱՔԱՇԵՄԱՅԱՆ ԱՆԻՒՐ
Ջրաբաշխական վերամբարձք, Լրաբաշխական յաթիչ մեքենայք։

Աշբարհի ամեն երկրաց մէջ կը ղրկուին. ոսկագին ը ձրի, պայմանները յոյժ գոհացուցիչ են եւ վճարմունք գիւրին։

Ընդհ. Ներկայացուցիչ Ժ. ՍԱՐԻՆԿՈՎԱԼՔ, Կ. Պոլիս, Կալաթա, Սէլանիկ խան, 29.

PAPIER FAYARD ET BLAYN

Գերազանց դեղ ի բուժումն հաբիւ-էի, կուրծքի բ-ւբեսիանց, յօդացաւի, ցաւերու, վերիերու, կշտիերու հայլն։ կը ծախուի բոլոր դեղարանաց մէջ։

ՊՏՈՒՂ ԼԱՒԾԻՋ ԵՒ ՁՈՎԱՅՈՒՅԺ

ԽԻՍ ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ

TAMAR INDIEN GRILLON

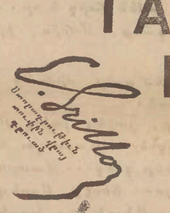

Ընդդէմ ՓՈՐՀԱՐՈՒԹԵԱՆ Արիւնարութեան, դիսպեպսիայի, մաղձի, անախորժութեան, ստամոքսի և աղեաց անհանգստութեան.

ՓԱՐԻԶ, Ի. ԿՐԻՍԼՕՆ, 33, Արշիվ փողոց
և դեղարանաց մէջ։ 33, rue de Archives

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԵՒ ՀԱՄՄԱՁԱՐԱԿ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Դողի մը պէս որ գիշեր ատեն զմեզ կը կողոպտէ, այդ հիւանդութիւն մը մրոյ կը յարձակի գաղտագողի։ Անկից տառապողները ցաւեր կը զգան իրենց կուրծքին ու կողերուն։ և երբեմն նոյն իսկ իրենց կռնակին մէջ։ Զանձրաք կը զգան և ննջելու պէսք մը։ Բերանը դառնցած կելլայ՝ մանաւանդ առաւօտ, Ատամունքը կ'ապտեղին տեսակ մը թանձր լորձունքով։ Անորժակը բաց չելլար։ Հիւանդն իւր ստամոքսին վրայ մեծ ծանրութիւն մը կը զգայ, և երբեմն ստամոքսին խոռոչներուն մէջ ալ տկարութեան ազդեցմ մը և անյագ պարապութիւն մը։ Դիտմնակէտ մը եւթ չոր հաղ մը կը սկսի՝ որուն հետ սակայն, մեկ քանի սանձն կանաչագոյն թուք մը կուգայ։ Հիւանդն անդուլ խոնջութիւն մը կը զգայ և ի զուր քունին օգնութեան կը կոչէ, որ ոչ մեկ ամբարամ կը շնորհէ նմա։ Ցնտոյ հիւանդը կ'ելլայ նդային, զայրացկոտ և թախծալից։ և ամէն բան դէշ կերեւի իրեն։ Երբ յանկարծ սաք եղնէ, տեսակ մը ցնորամ կը զգայ։ Փորհարուշ թիւն կուտենայ, ատեն ատեն մարթը չոր եւ տաք կ'ելլայ, եւ արիւնն թանձր ու անշարժ, ապաց սպիտակագոյն գեղոնրակ գոյն մը կ'ասնու, քիչ եւ գժուարաբաս կը միպէ։ Հիւանդը ըստ անգամ կ'ասկիսուի կերամ կերակուրները դուրս տալ։ Հ 1 թասմեները բերնին մէջ երբեմն գասն, երբեմն քաղցը համ մը կը ձգեն, և շատ անգամ ատանց կը հետեւի սրտի բաբախում։ Հիւանդին տեսողութիւնը կը սկսի բանայ, եւ ապայ առջեւ մեջտ բիներ կը տեսնէ, մեծ յոգնութիւն եւ տկարութիւն կը զգայ։ Բոլոր այս ուրեսանշանք հետզհետէ կը յայտնուին։ Ինքսուն թէ ժողովրդեան երեք լորդ այս սեռին ընութեանը վրայ։ Ոմանք կը դարմանեն զայն իբր լեարդի հիւանդութիւն մը, այլք՝ իբր գժուարամարսութիւն, եւ վերջապէս ոմանք ալ իբր փայծաղացաս, եւն, բայց իրենց դարմանները, ի մեծ յաջողութիւն գտած է։ Եւ սակայն հնարաւոր է «Extract of Roots» կամ Մեա Սիկլի Բուսային օշարակն, որ անոնց հիւանդութիւն կը բժշկէ։

Անմարսողութիւնն յոյժ ծանր հիւանդութիւն մըն է, որով կը տառապի ընկերութեան մեկ բաղմաթիւ դասակարգն եւ որմէ յառաջ է եղան աղէտալի հետեւանքներ, եթէ անմիջական գարմանուի չի դրուի։ Սիկլի օշարակն ազդեցիկ դեղ մըն է, ամենէն գժուարին պարագայներու մէջ իսկ։ Հրապարակին վրայ եղած բազմաթիւ կեղծերէն զգուշանալու համար դիմել Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մեկ գործակալին

ԷՏՄՈՆ ՔԱՌՈՒԱՆԱ 2214

Անգլիական ընդհանուր մթերանոց, Վշվոտա, պահականոցին քով, Կայսրան Թրամուէյից, 95 և 67

ԿԵՆԱՑ, ԱՀՈՒՄՆ և ԳԵՂ ՄԱԶԵՐՈՒ.

Մ Ի Լ Ի Ր Օ Զ

ՄԱԼԱԶԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՏԻՒ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Իրապէս իրենց առջի թարմ գոյնին կը դարձուցնէ ճերմկած կամ գունաթափ մազերը. Կը դադրեցուցնէ անոնց թափելը. Կը մաքրէ գլուխը, կը վերջացուցնէ թեփը, ու մազերուն նոր կեանք, ուժ, փայլ ու գեղեցկութիւն կուտայ։
Կը վաճառուի երկու չափով՝ մեծ շիշերու մէջ։
Գլխաւոր մթերանոցը Լոնտոն է (114 and 116, Southampton Row). Նիւյոռք Բարիզ ու Պրուս Եօրք։

Մեծաքանակ վաճառում Պոլիս Բ. և Հ. Բիւշիւքեան եղբարց դեղարանը Եէնի ճամի փողոց Թ. 18 և ի Գալաթիա Ելիւքսէք քալաբրիմ էտտան Քարուանսայի քով։
Փոքրաքանակ վաճառում ի Պոլիս Բ. և Հ. Բիւշիւքեան եղբարց դեղարանը՝ կամուրլի գիւղաց Թիւ 17, և ի Բերա Մեծ փողոց Թիւ 433, Իպիտոսի անուշահոտութեանց վաճառատունը։

2218

ՇԻՐՔԻԹԻ ԽԱՅՐԻՅԻՒ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ 6

1891 ՍԵՊՏ. 10 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԻՆ ՍԿՍԵԱԼ ՄԻՆՉԵՒ 8 ՀԱՅՍ.

Վոսփորէն ելնող շոգենաւերը

12—Պէկէք Ամաւ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
*12— Եէնիմ. Մէկ. Պէշիք. Թար. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէկէք Ամաւ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
*12— Վանիք. Զէնկէյ. Պէյլեր. Գուզկ.
*12— Պէյգոզ Բաշալ. Զուպգ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանա. Վանիք. Զէնկ. Պէյլ. Գուզկ.
*12 45 Ր. Ա. Գավագ Եէնիմ. Մէզգ. Պէօյիւքա. Թարպ. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար. Պէկէք Ամաւ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիք.
12 30 Պէշիւքա. Թարպ. Պէյ. Բաշալ. Զպգէր. Գէյճ. Ա. Հիսար Գանա. Վանիք, Զէնկ, Պէյլով. Գուզկ. Պէշիք.
1 — Պէյդ. Բաշալ. Եէնիք. Զպգէր. Գանլըճ. Պոյաճ. Ր. Ա. Հիսար Գանանլ. Արնավու. Զէնկիք. Պէյլով. Օրթ. Գզկ. Ճ. Իսկիւսար Պէշիք. Գաղաթաշ
*1 — Գանտլ. Վանիք. Զէնկիքէ Պէյլերով Գուզ. Պէշիքթ.
1 30 Եէնիմ. Մէսար. Պէօյիւքա. Թարպ. Պէյգոզ Բաշալ. Զպգէր. Գէյճ. Ա. Հիսար Գանլ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլպէյ. Գզկնճ. Պէշիք.
2 — Եէնիմ. Մէսար. Պէշիք. Թարպ. Եէնիք. Իսիէն. Միրկ. Ր. Հիսար Պէկէք Ամաւ. Գ. ԲԼ Օրթ. Պէշիքթաշ.
3 — Եէնիմ. Մէզարպ. Շէյ. Թարպ. Պէյգոզ Բաշալ. Զուպգ. Գանլար Ա. Հիս. Գանալ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլեր. Գուզկ. Իսկա.
3 20 Եէնիմ. Մէզգ. Պէշիւք. Թարպ. Եէնիք. Սթէն. Միրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար. Պէկէք Ամաւ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
4 — Եէնիմ. Մէզարպ. Պէշիւք. Թարպ. Պէյգոզ Բաշալ. Զուպգ. Գանլը. Ա. Հիսար Գանանլ. Վանիք Զէնկ. Պէյլեր Իսկդկ Պէշիքթաշ
4 15 Եէնիմ. Մէզարպ. Պէշիւք. Թարպ. Եէնիք. Սթէնեա Միրկեան Պոյաճ. Ր. Հիսար Պէկէք Սր ալ. Գուրչ, Օրթաք Պէշիքթաշ
5 4ֆ Եէնիմ. Մէզար. Պէօրիւք. Թարպ. Եէնիք. Միրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար Պէկէք Ամաւ. Գուրչ. Օրթաք. Գզնճ. Պէշիք.
6 45 Միրն. Ր. Ա. Հիսար Գանա. Ամաւ. Զէնկ. Պէյլպէյ. Օրթաք. Գզնճ. Պէշիք. Իսկ.
7 — Եէնիմ. Մէզարպ. Պէշիւք. Թարպ. Պէյգոզ Բաշալ. Եէնիք. Միրկ Գանլըճ. Ր. Ա. Հիսար Գանանլ. Արնավ. Զէնկէյ. Պէյլ. Օրթաք. Գուզկ. Պէշիք. Իսկ.
7 45 Ա. Ր. Գավ. Եէնիմ. Մէզգ. Պէշիւք. Թարպ. Եէնիք. Միքիէսն Ր. Հիսար Պէկէք. Ամաւ Օրթաք. Պէշիկ.
8 45 Եէնիմ. Մէզարպ. Պէշիւք. Թարպ. Պէյգոզ Բաշալ. Զուպգ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանա. Վանիք. Զէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Իսկ.
9 20 Եէնիմ. Մէզարպ. Պէշիւքա. Թարպ. Եէնիք. Պէնեանա Պոյաճ. Ր. Հիսար. Արնավ. Գուրչ. Օրթաք Պէշիկ
10 15 Եէնիմ. Մէսարպ. Պէօրք. Թարպ. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէկէք Արնավ. Գուրչ. Օրթ. Պէշիք.
10 45 Եէնիմ. Մէսարպ. Պէշիւք. Թարպ. Եէնիք. Պոյաճ. Ր. Հիսար Աբնավ. Գուրչչմ Օրթաք. Պէշիք.
10 40 Եէնիմ. Մէսարպ. Պէշիւք. Թարպ. Պէյգոզ Բաշալ. Զպգէր. Գանլէճ. Ա. Հիսար Գանալ. Զէնկիք. Պէյլերով, Գզկնճ. Իսկա.

* Այս երթեւեկութիւնք սեպտեմբեր 29 կէսբակէ օրէն սկսեալ կէս ժամ վերջը պիտի կատարուին։

Կամարքէն դէպ ի ներս

**1 —Պէշիք. Օ. Թաք. Արնավ. Պէկէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պէյգր. Մէսարպ. Եէնիմ.
1 40 Պէշիք. Օրթ. Գուրչ. Արնվ. Ր. Հիսար. Պոյճ. Եէնիք. Թարպ. Պէյգ. Մէզպ. Եէնիմ.
1 45 Իսակ. Գուրչ. Պէյլերպ. Զէնկիք. Վանիք. Գանալ. Ա. Հիսար Գանանճ. Զուպգէրը Բաշալ. Պէյգոզ, Թարպ. Պեզպա. Մէզպզ. Եէնիմահալլէ
2 35 Պէշիք. Օրթաք. Արնվա. Պեպէք. Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք, Թարպ. Պէյգ. Մէզարպ. Եէնիմ.
3 5 Գապաթ. Իսակ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէնյէ Զէնկիք. Ամաւ. Գանա. Ա. Ա Ր. Հիսար Գանլըճ. Միրկ. Եէնիք. Բաշալ. Պէյգ. Թարպ. Պէօրիւքա. Մէզարպ. Եէնիմ.
3 15 Պէշիքթ. Օրթաք Գուրչ. Արնավ. Պեպէք Ր. Հիսարը Միրկեան Եէնիքեզ Թարապ. Պէյգա. Մէզարպ. Եէնիմ.
3 30 Իսակ. Գուզկ. Պէյլեր Զէնկ. Վանիք. Գանա. Ա. Հիսար Գանլըճան. Զուպգ. Բաշալապէնճ Պէյգոզ. Թարպ. Պէյգ. Մէզպ. Եէնիմ.
4 15 Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պեպէք Ր. Հիսար. Պոյաճ. Սթէնեա Եէնիք. Թարպ. Պէյիւք. Մէզարպ. Եէնիմ.
4 45 Իսակ. Պէշիք Գզնճ Օրթաք. Պեպլերպէյ Զէնկիք. Ամաւ. Գանալ. Ա. Ր. Հիսարը Գանճ. Զպգէ. Միրկեան
5 5 Իսակ. Պէշիք. Օրթ. Գուրչ. Արնվ. Պեպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պէյգիւք. Մէզպ. Եէնիմ. Ր. Ա. Գավագ
6 — Գապաթ. Իսակ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթաք. Արնավ. Պեպէք Ա. Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիքը Պէյգոզ Թարպ. Պեշ. Մէզարպ. Եէնիմ.
7 15 Պէշիք. Իսակ. Գուզկնճնճ. Օրթաք. Պեպլէրպէյ Զէնկէյ. Ամաւ. Գանա. Ր. Հիսար Պոյաճ. Գանլըճա Եէնիք. Թարպ. Պեշիք. Մէզպ. Եէնիմ.
8 30 Պէշիքթաշ Օրթ. Արնվուա. Պեպէք Ր. Հիսա. Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պեյգ. Մէզպ. Եէնիմ
9 15 Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Ր. Հիսար Պոյաճ. Եէնիքեզ. Պեյգոզ. Թարպ Պեյիւք. Մէզարպ. Եէնիմ.
9 35 Պէշիք. Իսակ. Գուզկ. Օրթաքբեյ Պեյլերպէյ Զէնկիքէ. Արնավ. Գանալ. Ա. Ր. Հիսարը Գանլը Միրկ. Եէնիք. Բաշալ. Պեյգոզ
10 15 Պէշիքթաշ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պեպէք Ր. Հիսար Պոյաճ. Միրկեան Սթէնեա Եէնիք. Թարպ. Պեշք Մէզարպ. Եէնիմ.
10 5 Գապ. Գուզկ. Պեյլեր. Զէնկ. Վանիք. Գանա. Ա. Հիսար Գանլըճ. Զուպգէրը Բաշալ. Պեյգ. Թարպ. Մեզ. Ր. Ա. Ա. Գավագ.
11 20 Պեշիքթ. Օրթաք. Արնավ. Պեպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պեշ. Մէզպ. Եէնիմ.
11 10 Իսակ. Գուզկ. Պեյլեր. Զէնկ. Վանիք. Գանալ. Ա. Հիսար Գանլըճա Զուպգ. Բաշալ. Պեյգոզ
11 30 Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պեյլեր. Զէնկ. Վանիք.
12 — Պէշիք. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պեպէք.

** Այս երթեւեկութիւնք սեպտեմբերի 29 կէսբակէ օրէն սկսեալ էլ պիտի կատարուին։

Լ'ԻՒՆԻՕՆ L'UNION

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ

Հաստատեալ ի Փարիզ, իւր կեդրոնական Պանք փողոց, 15

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Պ. Պ.
Ա. Տ' ԷՅՇԹԱԼ, Նախկին երեսփոխան, Նախկին վարիչ Ֆրանսական Պանքայի, Նախագահ Ֆրանսայի Հարաւային Երկաթուղեաց ընկերութեան, ՆԱԽԱԳԱՀ
Ս. ՄԱԼԷ, Մալէ ղղբարց Դրամատունէն, Նախագահ Բարի-Լեռն-Մէտիթերրանէ» նը կամուրջաց ընկերութեան, Նախագահ Օսմ. Կայս. Պանքայի, ԴԵՐ-ՆԱԽԱԳԱՀ ԻՒՆԻՕՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ.
Թ. ՕՏԷՈՒ, Նախկին դրամատեր, Նախագահ Վիէլ Մօնթանէի և Էբէնեար ածխահանաց Ընկերութեան։
Ս. ՀԻՒՐՍԷԼ, Նախագահ Մէլիւզինի Տրոպին Ապահովագրական ընկերութեան։
ՀՐԴԵՀԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ՝ Պ. Պ. ՇԱՌԼԸ ՌՕՊԵՐ. Նախկին պետական խորհրդական, ՏՆՕՐԷՆ
Պառօն Ժ. ՍԸՌԻԶ, Նախկին ելմտական քննիչ, ԴԵՐ-ՏՆՕՐԷՆ

Պ. Պ.
Ս. ՀԷՅՄՍԸՆ, Հօթինկէր և Ընկ. դրամատեարց տունէն,
Ֆ. ՄԻՇՕ, Նախկին Նախագահ Սենի Ազատարական Դատարանին, վարիչ Ֆրանսական Պանքայի, վարիչ Ֆաւանսայի Հիւսիսային երկաթուղեաց։
Հ. ՄԻՐԱՊՕ, Միրապօ Բաքար, Բիւրարի և Ընկ. դրամատեարց տունէն,
Ա. ԹԻՒՐՆԷՅՍԸՆ, Լանտի երկաթուղեաց Ընկերութեան վարիչ։
Ա. ՎԷՐՆ, Վէրն և Ընկ. դրամատեարց տունէն, վարիչ Ֆրանսական պանքայի, տեսուչ Ֆաւանսայի Հիւսիսային երկաթուղեաց ընկերութեան, վարիչ Օսմ. պանքային։
ԿԵՆԱՑ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ՝ Պ. Պ. ԱԼՖԷՐ ՖՈՒ, ՏՆՕՐԷՆ
ԷՕԺԷՆ ԼԸ ՍԷՆ, ԴԵՐ-ՏՆՕՐԷՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԺԻՐՔ
ԻՐՄՆԵԱԼ 1828ԻՆ

Դրամագլուխը	Ֆր. 10,000,000
Պահեստի դրամ	» 6,700,000
Դանձելի ապահովագին (Բոնֆ)	» 63 770,000
1890ի հասոյթք	» 15,000,000
Հրդեհի վնասուց վճարուած	» 160,570,000

ԿԵՆԱՑ ԺԻՐՔ
ԻՐՄՆԵԱԼ 1829ԻՆ

Դրամագլուխը	Ֆր. 10,000,000
Պահեստի դրամ.	» 93,8
Կենաց համար վճարուած	» 59,000,000
Ապահովագրեալ գումարը	» 243,580,000

Ընկերութեան դրամատեարքը ի Կ. Պոլիս. ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել առ Մասնաւոր Տնօրէնն Կ. Պոլսոյ, ՍԻՄՈՆ ՔԱՅՍԷՐԼԵԱՆ, Կալաթա, Մահմուտիէ փողոց, Քամանտօ Պանգայի դիմաց, Երամեան խան, Թիւ 2